

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETO

TEISĖS FILOSOFIJOS KATEDRA

RASA BAGVILAITĖ-RAUGALIENĖ

(neakivaizdinės studijos, TEISĖ IR VALDYMAS)

(II kursas)

TEISĖS MIRTI (EUTANAZIJOS) LEGITIMUMO PROBLEMA

Magistrinis darbas

VADOVAS: Prof. Saulius Arlauskas

APGINTA:

Vilnius, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3
Darbe naudojamos sąvokos	4
1. ŽMOGAUS GYVYBĖS VERTINGUMAS FILOSOFŲ IR KATALIKŲ BAŽNYČIOS MOKYTOJŲ DARBUOSE	6
1.1. Žmogaus gyvybės samprata	6
1.2. Kas yra mirtis?	9
1.3. Skausmo ir kančios vertingumas	10
1.4. Savižudybė – savanoriška mirtis	14
1.5. Mirties kultūra	19
2. EUTANAZIJOS ĮTEISINIMAS IR ŽMOGAUS TEISIŲ PROBLEMA	21
2.1. Teisė į gyvybę kaip pagrindinė žmogaus teisė tarptautiniuose šaltiniuose	21
2.2. Teisė į gyvybę Lietuvos įstatymuose	23
2.3. Eutanazija žmogaus teisių aspektu	28
2.4. Žmogaus teisių taikymo praktika Lietuvoje ir kitose šalyse	31
2.4.1. Eutanazijos byla Lietuvoje	31
2.4.2. Dianne Pretty byla Europos žmogaus teisių teisme	32
2.4.3. Dabartinis visuomenės požiūris į eutanaziją	39
3. TEISINIS EUTANAZIJOS REGLAMENTAVIMAS PASAULYJE	43
3.1. Eutanazijos įteisinimo klausimas Didžiojoje Britanijoje	46
3.2. Eutanaziją įteisinantys įstatymai	48
IŠVADOS	51
LITERATŪRA	54
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59
PRIEDAI	
1 PRIEDAS Oregono orios mirties įstatymas	60
2 PRIEDAS Olandijos įstatymas „Gyvybės nutraukimo asmeniui prašant ir savižudybės su pagalba procedūrų apžvalga ir Baudžiamojo kodekso bei Laidojimo ir kremavimo įstatymo pataisa (Gyvenimo nutraukimas, asmeniui prašant ir savižudybės su pagalba (procedūrų apžvalgos) įstatymas)	63
3 PRIEDAS Belgijos eutanazijos įstatymas	65

IVADAS

Didžiausia žmogiška vertybė – gyvenimas ir gyvybė, tačiau šių dienų visuomenei tenka vis dažniau priminti šias neįkainojamas vertybes, kaip labiausiai gerbtinas ir branginamas. Katalikų Bažnyčios pozicija, dėl žmogaus gyvybės, visada buvo aiški ir vienareikšmiška – žmogaus gyvybė yra neliečiama nuo prasidėjimo momento iki natūralios mirties. Tačiau dabar vis akivaizdesne tampa tendencija manyti, jog žmogus yra savo gyvenimo savininkas ir turi teisę to gyvenimo atsisakyti, tuomet, kai jam atrodo neverta ar per sunku gyventi. Plintantis individualistinis žmogaus teisių aiškinimas atmeta tarpusavio atsakomybę, kuri yra labai svarbi žmonių bendruomenei.

TEMOS AKTUALUMAS – eutanazijos įteisavimo problema turėtų būti aktuali kiekvienoje teisinėje valstybėje, kur skiriamas pakankamas dėmesys laisvai individo valios raiškai. Jos aktualumą sąlygoja technologinis procesas medicinoje, kurio dėka gydytojai gali atgaivinti sunkiai sergančius ir beviltiškus ligonius ir kuri laiką pratęsti jų egzistavimą bei nutolinti natūralią gyvenimo baigtį. Problemos mastą rodo plačios diskusijos šiuo klausimu visame pasaulyje, kurios pamažu tampa vis aktualesnės ir Lietuvos visuomenei. Ši tema tapo ypač aktuali po 1998 m., kuomet buvo pavišintas pirmasis eutanazijos atvejis, kada motina, būdama gydytoja, suleido mirtiną vaistų dozę savo sūnui, kentėjusiam didžiulius skausmus dėl stipraus kūno nudegimo.

Legalizavus eutanaziją savižudžių skaičiumi antrąją vietą Europoje užimančioje Lietuvoje, tokiu būdu savo kančias gali užbaigti nemažas skaičius žmonių. Tai įrodo ir 2004 metais atliktas Mykolo Riomerio universiteto studentų kriminologinis tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti Lietuvos visuomenės požiūrį į eutanaziją¹. Buvo apklausti 268 skirtingo išsilavinimo žmonės, gyvenantys įvairiuose miestuose. Tyrimo duomenys atskleidė, jog net 61 % respondentų pritarė eutanazijai, 28 % nepritarė, o 11 % neturėjo savo nuomonės šiuo klausimu.

TEMOS PROBLEMATIŠKUMAS – eutanazijos įteisinimas iškelia konkuruojančių privačių ir visuomeninių interesų konfliktą. Dvidešimtojo amžiaus pabaigos visuomenei iškėlus asmens autonomiją ir jo gerovę, kaip kiekvienos valstybės siektiną idealą, žmonės pajuto, jog turi teisę priimti sprendimus, liečiančius tiek savo, tiek ir kito asmens gyvenimo baigtį. Vis daugiau pasaulio gydytojų ima laikytis požiūrio, jog reikia labiau gerbti paciento teises ir leisti jam priimti savarankiškus sprendimus gydymo klausimu. 1996 metais Lietuvoje buvo priimtas įstatymas, kuris suteikė teisę pacientui atsisakyti gydymo, todėl jau ir mūsų šalyje galima kelti

---

¹ Bakutyte A., Eidukaityte K., Gramakovaitė J., Kamaiškaitė R., Nosevičiūtė J., Rinkevičiūtė A., Silickaitė E. (2004) Eutanazija – nusikaltimas ar leidžiamas gyvybės atėmimo būdas: (kriminologinis tyrimas) //http://www.mruni.lt/~akiskis/geriausi/(2005 10 12)

klausimą, ar teisė pasirinkti gydymą nėra tokia liberali, kad ją būtų galima vadinti teise pasirinkti mirtį?

TIKSLAS – sistemiškai iširti teisės mirti legitimumo problemą.

UŽDAVINIAI:

1. Pateikti filosofijos mokslo atstovų bei krikščioniškojo mokymo požiūrį į žmogaus gyvybę ir mirtį.

2. Išanalizuoti pagrindines žmogaus teises tarptautiniuose teisės aktuose bei Lietuvos įstatymuose, jų santykį ir galimus prieštaravimus su teise į mirtį.

3. Išanalizuoti teisinį eutanazijos reglamentavimą pasaulyje bei palyginti užsienio šalių, įteisinusių eutanaziją (Olandijos, Belgijos, JAV Oregono valstijos), įstatymus, jų taikymo praktiką.

TYRIMO HIPOTEZĖ – šiuolaikinė visuomenė teigia, kad žmogus turėdamas teisę į gyvybę, turi teisę ir į mirtį.

TYRIMO OBJEKTAS – žmogaus teisė į mirtį.

TYRIMO DALYKAS – teisės mirti įteisinimo problema.

TYRIMO METODAI: genetinis metodas ir lyginamasis istorinis metodas (pateikiant teorinę medžiagą); dokumentų analizės metodas (įstatymų ir teismų sprendimų); lyginamasis metodas (skirtingų šalių įstatymai bei jų taikymo praktika).

Darbe naudojamos sąvokos

Eutanazija – (gr. euthanasia; eu – gerai, thanatos – mirtis)

1. lengva mirtis;

2. neišgydomo ligonio neskausmingas numarinimas vaistais ar kitu būdu, norint apsaugoti žmogų nuo agonijos ar mirštamų ligos kančių arba vykdant teismo nuosprendį².

Žudymas iš gailesčio (mercy killing) – toks nužudymas, kai žmogaus gyvybę jo prašymu nutraukia artimas giminaitis ar draugas³.

Savanoriška eutanazija – vadinama tokia eutanazija, kai pacientas, disponuojantis visa jam reikalinga informacija, yra kompetentingas reikalauti eutanazijos, ją priimti ar jos atsisakyti.

Nesavanoriška eutanazija – vadinama tuomet, kai pacientas negali pats apsispręsti, t.y. numarinamas jau netekęs sąmonės (ir tokio pageidavimo neišreiškęs būdamas sąmoningas) arba būdamas nekompetentingas priimti sprendimus (šiuo atveju kompetencija – nei teisinė, nei

---

² Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas.-Vilnius: Žodynas, 1999. P. 340.

³ Eutanazija ir savižudybė su pagalba. <http://bioetika.sam.lt/probl/iet/eut.htm> (2005 01 15)

medicininė kategorija, ji suprantama, kaip žmogaus sugebėjimas apsispręsti vienu ar kitu klausimu).

Aktyvi eutanazija – tai tam tikro veiksmo, kuris sukelia mirtį, atlikimas (pavyzdžiui, mirtina injekcija). Tai susiję su įsikišimu į vykstantį fiziologinį procesą, jei nebūtų įsikišama – gyvybė nenutrūktų.

Pasyvi eutanazija – tai tam tikro veiksmo neatlikimas, kuris tampa mirties priežastimi (pavyzdžiui, chirurginės operacijos neatlikimas, antibiotikų neskyrimas, ar maitinimo nutraukimas). Pasyvios eutanazijos atveju, veiksmas turi būti neatliekamas, turint aiškia intenciją numarinti pacientą, ir tai turi būti daroma tik paciento interesų vardan. Pasyvios eutanazijos atvejai dar vadinami gydymo netaikymo ar gydymo nutraukimo atvejais. Šis gyvybės nutraukimo būdas įteisintas daugelyje valstybių, taip pat ir Lietuvoje.

Taigi, tam, kad mediko veiksmas (ar susilaikymas nuo veiksmo) būtų pavadintas eutanazija, būtini šie keturi elementai:

- ✓ jo intencija numarinti pacientą;
- ✓ jo veikimas tik paciento interesų vardan;
- ✓ laukiamas veiksmo rezultatas – paciento mirtis;
- ✓ galutinis veiksmo rezultatas – paciento mirtis.

Pasyvios eutanazijos ir bergždžio gydymo skirtumas – gydymo netaikymas ar nutraukimas, net ir tuomet, kai jis baigiasi mirtimi, ne visuomet yra pasyvi eutanazija. Tokie atvejai, kai gydymas yra bergždžias, arba labiau žalingas nei naudingas, kai jo atsisako pats pacientas arba kai jo taikyti neleidžia skurdūs turimi resursai, dažnai priartėja prie pasyvios eutanazijos ribos, tačiau vis dėlto nėra laikomi pasyvia eutanazija. Gydymas laikomas bergždžiu tuomet, kai juo tikrai negalima pasiekti net fiziologinės paciento būklės pagerėjimo. Kaip jau buvo minėta, tam, kad numaravimo aktas būtų laikomas eutanazija, būtina sąmoninga mediko intencija sukelti pacientui mirtį. Bergždžio gydymo netaikymo atveju, mirtis nors ir yra numatoma, nėra šio veiksmo (ar, tiksliau, neveikimo) tikslas.

1. ŽMOGAUS GYVYBĖS VERTINGUMAS FILOSOFŲ IR KATALIKŲ BAŽNYČIOS MOKYTOJŲ DARBUOSE

1.1. Žmogaus gyvybės samprata

Apie tai, kad gyvybė visada yra gėris, rašoma jau pirmuose Biblijos puslapiuose: gyvybė, kurią Dievas įkvepia žmogui, labai skiriasi nuo visų kitų gyvų sutvėrimų gyvybės, kadangi žmogus, tegu ir sutvertas iš žemės dulkių (plg. *Pr* 2, 7, 3, 19; *Job* 34, 15; *Ps* 103, 14, 104, 29), yra Dievo išraiška pasaulyje, jo buvimo ženklas, jo šlovės pėdsakas (plg. *Pr* 1, 26-27; *Ps* 8, 6)⁴. Kaip tik tai, pasak Jono Pauliaus II, ir norėjo pabrėžti šv. Ireniejus iš Lijono savo garsiuoju posakiu: „Gyvas žmogus yra Dievo šlovė“⁵.

Pradžios knygoje, pirmame pasakojime apie pasaulio kūrimą, žmogus užima aukščiausią vietą, kaip šio proceso kulminacija. Visa kūrinija nukreipta žmogaus link, ir viskas priverčiama jam paklusti: „pripildykite žemę ir valdykite ją. Viešpataukite [...] visiems žemėje judantiems gyvūnams“ (*Pr* 1, 28) – toks Dievo priesakas vyrui ir moteriai. Gyvybė, kurią Dievas duoda žmogui, yra dovana, kurios pagalba Dievas dalijasi savimi su savo kūrinium. Panašiai skamba ir kitas pasakojimas apie sutvėrimą: „Viešpats Dievas paėmė žmogų ir apgyvendino jį Edeno sode, kad jį dirbtų ir juo rūpintųsi“ (*Pr* 2, 15). Čia aiškiai patvirtinama žmogaus viršenybė prieš daiktus; jie paklūsta jam ir yra patikėti jo rūpesčiui bei atsakomybei, tuo tarpu nėra priežasties, dėl kurios žmogus būtų priverstas paklusti kitam žmogui ir nužemintas kone iki daikto lygmens.

Žmogaus gyvybė laikoma šventa, nes nuo pat pradžios jai reikalingas „dieviškas kūrimo veiksmas“. Ji visiems laikams išlaiko ypatingą santykį su Kūrėju, vieninteliu savo tikslu. „Tik vienas Dievas yra gyvybės Viešpats nuo pradžios iki pabaigos: niekas, jokiais aplinkybėmis negali savintis teisės tiesiogiai sunaikinti nekaltą žmogų“⁶. Šiais žodžiais išreiškiamas žmogaus gyvybės šventumas ir neliečiamumas.

Iš gyvybės šventumo kyla jos neliečiamumas, nuo pačios pradžios įrašytas žmogaus širdyje, jo sąžinėje. Klausimas „Ką tu padarei?“ (*Pr* 4, 10), kuriuo Dievas kreipiasi į Kainą, kai tas nužudo savo brolių Abelį, paaiškina kiekvieno žmogaus išgyvenimą: sąžinės gelmės žmogui nuolatos primena apie gyvybės – jo paties ir kitų žmonių gyvybės – neliečiamumą; tai dalykas, kuris jam nepriklauso, nes jį yra Dievo, Kūrėjo ir Tėvo, dovana bei nuosavybė.

⁴ Šventasis raštas. Senasis ir Naujasis testamentas. Vertė Rubšys A., Kavaliauskas Č. Katalikų pasaulis, 1998.

⁵ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika. Evangelium Vitae (1995 03 25). http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html (2004 12 10)

⁶ Tarptautinė teologijos komisija. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą (2000-2002). http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/bendryste-ir-tarnyste.html (2004 12 10)

1962-1965 metais įvykęs Vatikano II Susirinkimas griežtai pasmerkė daugelį nusikaltimų ir pasikėsinimų prieš žmogaus gyvybę⁷. Žmogus yra pašauktas gyvenimo pilnybei, kuri toli pranoksta jo žmogiškosios egzistencijos ribas – tai dalyvavimas pačiame Dievo gyvenime. Tokio antgamtinio pašaukimo didingumas atskleidžia žmogaus gyvybės didybę ir neįkainojamą vertę.

Prieš 10 metų – 1995 m. – popiežius Jonas Paulius II pasirašė savo vienuoliktąją encikliką *Evangelium Vitae* (Gyvybės Evangelija). Joje Jonas Paulius II dar kartą aiškiai ir įtaigiai pasisakė trimis specifiniais klausimais, kurie besąlygiškai paskelbti amoraliais veiksmais: tiesioginis ir tyčinis nekalto žmogaus nužudymas, abortas ir eutanazija. Labai griežtai popiežius kalba apie įstatymus, įteisinančius abortus ir eutanaziją: „Abortas ir eutanazija – nusikaltimai, kurių įteisinti negali joks žmogiškas įstatymas. Sąžinė nėra įpareigota paklusti tokiems įstatymams; atvirkščiai, egzistuoja rimta ir aiški pareiga jiems priešintis, sąmoningai protestuojant“⁸. Nors pilietinio pasipriešinimo metodai ir nenurodomi, vis dėlto tai neturintis precedento popiežiaus kvietimas nepaisyti įstatymų arba teisinės situacijos, sukurtos demokratinės procedūros keliu.

K. Wojtyła savo filosofiniame veikle „Meilė ir atsakomybė“ teigia, jog asmuo yra toks gėris, su kuriuo nesiderina vartojimas – asmuo negali būti vertinamas kaip vartojimo objektas ir šia prasme, kaip priemonė tikslui pasiekti. Taip pat jis išreiškia mintį, jog deramas ir pilnavertis santykis su asmeniu yra tik meilė⁹.

Daug sunkiau gyvybės vertingumą paaiškinti sekuliarizuotam protui, kadangi, atsisakius Dievo idėjos, nebėra kaip pagrįsti savaiminės nelygstamos žmogaus gyvenimo vertės.

Hobbessas mano, jog būtent žmogaus protas leidžia pripažinti, kad žmogui jo asmeninė gyvybė yra absoliuti vertybė ir kiekvienas žmogus turi prigimtine pirmaprade teisę išlikti, „naudojant tam visas būtinas priemones“¹⁰.

Galima remtis Imanuelio Kanto kategoriniu imperatyvu, kuris toks pat griežtas, kaip ir krikščioniškas priesakas „nežudyk“¹¹. Pareiga Kanto etikoje – tai kategorinis imperatyvas: „elkis tik pagal tokią maksimą, kuria vadovaudamasis tu kartu galėtum norėti, kad ji taptų visuotiniu dėsnium“¹². Bendras pareigos imperatyvas gali skambėti ir taip: „elkis taip, tarytum tavo elgesio maksima per tavo valią turėtų tapti visuotiniu gamtos dėsnium“¹³. Taip pat Kantas teigia, jog

⁷ Visuotinio Vatikano II susirinkimo dokumentai (1963-1965). http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/ (2004 12 10)

⁸ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika. *Evangelium Vitae* (1995 03 25). http://www.lcn.lt/bdokumentai/enciklikos_/evangelium-vitae.html (2005 02 15)

⁹ Wojtyła K. *Meilė ir atsakomybė*. – Vilnius, 1994. P. 44.

¹⁰ Arlauskas S. *Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 130.

¹¹ Baranova J. *Katonas ar Jobas? Filosofinė gyvenimo vertės interpretacija 4'96* : straipsnių rinkinys. – Vilnius: VPU, 1998. P. 23.

¹² Kantas I. *Dorovės metafizikos pagrindai*. – Vilnius: Mintis, 1980. P. 51-52.

¹³ Ten pat. P. 52.

žmogus, kuris yra protinga būtybė „apskritai egzistuoja kaip tikslas pats savaime“. Tokia yra žmogaus prigimtis, todėl visuose žmogaus poelgiuose tiek su savimi pačiu, tiek ir su kitais žmonėmis, asmuo turi būti traktuojamas tik kaip tikslas, o ne vien kaip priemonė, kuria galima naudotis savo nuožiūra¹⁴. Vadinasi, remiantis šiuo praktiniu imperatyvu, yra apribojama bet kokia savivalė asmens atžvilgiu ir jis paverčiamas pagarbos objektu.

Johnas Finnisas teigia, jog „pirmoji pamatinė vertybė, kuri siekia save palaikyti, yra gyvybės vertybė“¹⁵. Kadangi kiekvienam žmogui jo asmeninė gyvybė yra labai svarbi, tai, remiantis Sauliumi Arlausku, žmogus „pats“ susikuria teisę ir pareigą rūpintis savo fizinės būties išsaugojimu. Žmogus, kaip juslinė būtybė, privalo pajauti ir psichiškai išgyventi gyvybės išsaugojimo faktą¹⁶.

Iš Kanto etikos, kaip ir iš krikščioniškojo mokymo, išplaukia begalinė pagarba žmogaus orumui, kuris yra besąlyginis ir turi „nelyginamąją vertę“. Orumas – tai mąstysena, kuria „reiškiama pagarba dorovės dėsniui, kai protas iš valios pareikalauja pareikšti šią pagarbą“¹⁷. Orumo pagrindą sudaro žmogaus autonomija, kuri suprantama, kaip paties žmogaus ir kitų žmonių žmoniškumas. Žmoniškumą Kantas prilygina šventumui, kurio negalima pažeisti, nes pažeidus savo ar kito žmogaus žmoniškumą, pažeidžiamas visas žmoniškumas. Pagarba asmens autonomijai – tai pagarba moralės dėsniui, nes žmogus yra moralės dėsnio subjektas. Kiekviename asmenyje glūdi visos žmonijos orumas, todėl bet kuris asmuo yra aukščiau už bet kokius materialius dalykus ar tikslus.

Daugelio šalių įstatymų leidėjai nutarė nebausti gyvybei prieštaraujančių veiksmų ir net visiškai juos įteisinti. Tai, kas anksčiau vieningai laikyta nusikaltimais ir buvo bendro moralės jausmo atmetama, palengva tampa socialiai priimtiniu reiškiniu. Net tam tikrose medicinos srityse, dėl savo pašaukimo skirtose ginti žmogaus gyvybę ir ją rūpintis, vis dažniau regimas noras imtis prieš žmogų nukreiptų veiksmų. Šitaip pati medikų profesija iškreipia savo esmę, ima sau prieštarauti ir žeminti savo atstovų orumą. Pasiekiamas toks rezultatas, kad pati sąmonė, aptemdyta išplitusių sąlygotumų, kalbant apie pamatinę žmogaus gyvenimo vertę vis sunkiau skiria blogį nuo gėrio. Dabar dažniausiai yra kėsiniama į žmogaus gyvybę, jam išgyvenant ankstyviausią ir vėlyviausią gyvenimo etapus, tuomet, kai gyvybė yra ypač trapi ir neturi jokių saviginos būdų. Svarbu ne tik tai, kad viešoji nuomonė liaujasi šiuos pasikėsinimus laikyti „nusikaltimais“; tačiau jie pradeda įgyti „teisių“ prigimtį tokiu laipsniu, kad valstybė raginama legaliai juos pripažinti ir paversti pasiekiamus sveikatos apsaugos darbuotojų nemokamų paslaugų dėka.

---

¹⁴ Ten pat. P. 61.

¹⁵ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 130.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Giddens A. Modernybė ir asmens tapatumas. – Vilnius: Pradai, 2000. P. 134-135.

Įvairios žmogaus teisių deklaracijos ir daugybė jų įkvėptų iniciatyvų rodo, jog globaliniu lygiu didėja moralinis jautrumas, vis labiau pripažįstama kiekvieno žmogaus vertė ir orumas, nepriklausomai nuo jo rasės, tautybės, tikybos, politinių įsitikinimų ar socialinės padėties. Tačiau šiems kilniems pareiškimams prieštarauja akivaizdus jų atsižadėjimas tikrovėje. Šis neigimas atsiranda kaip tik toje visuomenėje, kuri laiko žmogaus teisių tvirtinimą bei gynimą savo pagrindiniu tikslu ir tuo didžiuojasi, tačiau vis dažniau kėsina į žmogaus gyvybę, iškyla tiesioginė grėsmė visai žmogaus teisių kultūrai.

1.2. Kas yra mirtis?

Herakleito požiūriu, mirtis nereiškia išnykimo ir pabaigos, tai tėra tik vienos egzistavimo formos perėjimas į kitą. Remiantis kintamumo idėja, vienu mirtimi mes gyvename, kitu gyvenimu mes mirštame¹⁸.

„Trumparegiška manyti, - sako Empedoklis, - kad iš tikro gali atsirasti anksčiau nebuvęs ar mirti ir visiškai išnykti tasai, kuris buvo“. Šią gamtos filosofų idėją epikūrininkai panaudoja savo siekiui – pašalinti mirties baimę kaip sunkiausią kliūtį kelyje į dvasios ramybę. Epikūras laiške Menokėjui rašo: „juk viskas, gera ir bloga, priklauso nuo jutimų, o su mirtimi jutimai išnyksta“¹⁹. Jis remiasi amžino pavidalų keitimosi dėsniumi, pagal kurį esantysis kaip toks nepalaukia buvęs, o vienas būties pavidalas virsta kitu, vadinasi, abiem atvejais mirtis negalioja. Epikūras teigia, jog mirties nėra ko bijoti, nes kai yra žmogus – nėra mirties, o kai yra mirtis – nėra žmogaus²⁰. Žmogaus likimą jis laiko kaip neapskaičiuojamo atsitiktinumo susiklostymą, į kurį geriausia žiūrėti abejingai, viskas vyksta be jokių antgamtinių jėgų įsikišimo ir todėl nereikia tų jėgų bijoti.²¹

Stoikai sveikina atėjusią mirtį, kaip natūralų „likimo linijos ištirpimą pasaulio laike“²².

Seneka taip rašo apie mirtį: „Klausi, kur ilsėsis po mirties? – Tenai, kur ilsisi negimę“. Jam „mirtis – tai pabaiga ir išsivadavimas iš visų blogybių <...>; nei gėris, nei blogis“²³. Jis teigė, jog mirties nereikia bijoti, nes žmogaus kūnas yra tik laikinas būstas, o po mirties siela pateks į amžiną ramią ir giedrą dievišką erdvę²⁴. Pataria niekinti mirtį, kuri arba užbaigia žmogų, arba jį perkelia kitur.

¹⁸ Sikora A. Susitikimai su filosofija. Nuo Herakleito iki Huserlio.- Vilnius: Alma littera, 2004. P. 37-40.

¹⁹ Gineitis L. Būties vienovė.- Vilnius: Pradai, 1997. P. 83.

²⁰ Filosofijos istorijos chrestomatija. Antika.- Vilnius, 1977. P. 306.

²¹ Ernst von Aster. Filosofijos istorija.- Vilnius: Alma littera, 1995. P. 83.

²² Tatarkiewicz W. Filosofijos istorija. Naujųjų amžių filosofija.- Vilnius: Alma littera, 2002. P. 83-84.

²³ Gineitis L. Būties vienovė.- Vilnius: Pradai, 1997. P. 84.

²⁴ Lucijus Anėjus Seneka apie sielos ramybę.- Vilnius: Vyturys, 1997. P. 8.

Mirties, kaip natūralaus gamtos kitimo, idėja remiasi ir Markas Aurelijus: „Aš einu savo keliu pagal prigimties dėsnius, kol susmuksiu poilsui <...>“.²⁵

Aurelijus Augustinas manė, jog žmogus privalo net ir mirtį pakelti kantriai, tačiau tik tokią, kuri savaime ateina, tačiau jokiu būdu ne paties žmogaus sukeliama, nes tai būtų didelis blogis.

M.Heideggeris rašė, jog „žmogus mirštaš tol, kol gyvena“ ir visa žmogaus esmė yra susijusi su laikinumu ir baigtinumu. Jis pabrėžia žmogaus sugebėjimą išlikti atviram mirčiai, kuri turi būti įsisąmoninama kaip galimybė, tačiau tai neturi būti suvokta kaip realizavimo galimybė²⁶.

Kaip derėtų elgtis mirties akivaizdoje? Tikintysis žino, kad jo gyvybė yra Dievo rankos, ir iš Dievo priima mirties būtinumą. Žmogus nėra nei gyvybės, nei mirties valdovas. Gyvenime ir mirtyje jis privalo visiškai atsiduoti „tam, kas patinka Aukščiausiam“.

Ligos valandą žmogus taip pat raginamas pasitikėti Dievu. Net tada, kai visos pasveikimo viltys tirpsta žmogaus akyse, liga nesukelia tokiam žmogui nevilties ir neskatina siekti mirties, tikintįjį palaiko nepajudinamas tikėjimas gyvybę teikiančia Dievo galia. Žmogus negali savavališkai pasirinkti – gyventi jam ar numirti; absoliutus tokio sprendimo šeimnininkas tėra vienas Kūrėjas, kuriame „gyvename, judame ir esame“ (*Apd 17, 28*)²⁷.

Mirtis laikoma „beprasmiška“, jei ji staiga nutraukia gyvenimą, dar besiveriantį naujų ir įdomių išgyvenimų kupinai ateičiai. Tačiau ji tampa „teisėtu išlaisvinimu“ tada, kai gyvenimas, pripildytas skausmo ir neišvengiamai pasmerktas dar didesnėms kančioms, nustojamas laikyti prasmingu.

Apaštalas Paulius rašė: „Nė vienas iš mūsų negyvena sau, nė vienas sau nemiršta. Ar gyvename, Viešpačiui gyvename, ar mirštame, Viešpačiui mirštame“ (*Rom 14, 7-8*)²⁸. Tai reiškia išgyventi savo mirtį kaip aukščiausią klusnumą Dievui, pasirengus sutikti mirtį tuo metu, kurį jis parenka, vadinasi, tik visiškai užbaigus žemiškąją kelionę.

1.3. Skausmo ir kančios vertingumas

Pasak Epikūro, skausmo nebuvimas yra didžiausias malonumas²⁹. Tai yra tokia būseną, kai ir kūno neskauda, ir siela rami. Tačiau reikalavimas vengti skausmo neragina bailiai bėgti nuo kančios, o kaip tik skatino drąsiai su juo susiremti. Skausmas yra blogis, tačiau šis blogis

---

²⁵ Gineitis L. Būties vienovė.- Vilnius: Pradai, 1997. P. 84.

²⁶ Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002. P.316.

²⁷ Šventasis raštas. Senasis ir Naujasis testamentas. Vertė Rubšys A., Kavaliauskas Č. Katalikų pasaulis, 1998.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Filosofijos istorijos chrestomatija. Antika.- Vilnius, 1977. P. 304.

žmogui nėra itin grėsmingas ir visada pakenčiamas, nes galima jį įvaldyti. Nepaisant skausmo, žmogus gali būti laimingas, tereikia išvermės ir dvasinės ramybės jam įveikti.³⁰

Stoikai manė, jog žmogus turi ne vengti nelaimių bei nemalonumų, bet žvelgti į juos abejingai: nekrūpčioti užklupus gyvenimo negandoms ir neištižti joms atlėgus.³¹

Seneka teigė, kad baisi ne pati kančia, o kančios baimė. Išvermė kančios akivaizdoje teikia ramybę. Kančia gali tapti gėriu, jei stiprina žmogaus išvermę ir pasitikėjimą savimi. Dievas gerųjų atžvilgiu yra tėviško nusistatymo, juos myli ir skausmus siunčia tam, kad jie įgytų tikrąją tvirtybę.³² Nelaimė yra tinkama proga pasireikšti narsumui. Seneka pataria niekinti skausmą, niekinti likimą.

Nei kančia, nei mirtis, pagal Epiktetą, nėra blogis pats savaime, blogas gali būti tik žmogaus santykis su šiais įvykiais, tai mirties ar kančios baimė.³³

Kalbant apie skausmą, labai svarbus požiūris į jį. Pasak Marko Aurelijaus, faktiškai nepakeliamas skausmas ilgai netrunka, nes arba jis numarina žmogų, arba praeina. Jis remiasi Epikūru sakydamas, kad turint galvoje, jog „skausmas nėra nei nepakeliamas, nei nepaliaujantis, prisiminus jo ribotumą ir nieko prie jo nepridedant vaizduote“, paaiškėja, jog žmogus pats pasiduoda skausmui.³⁴ Žmogaus požiūris daug lemia ir moralinių kančių atveju.

F.Nietzsche manė, kad kančia žmogų užgrūdina, o laimė jį paverčia juokinga, paniekos verta būtybe. Jis rašė: „Kančios, didžiosios kančios ugdymas, - ar jūs nežinote, kad tik toks ugdymas iki šiol aukštino žmogų? Ta sielos įtampa nelaimėje, ugdanti tvirtybę, jos virpėjimas reginti didžiąją žūtį, jos išradingumas ir narsumas, su kuriuo ji išveria, iškenčia, aiškina, panaudoja nelaimę ir viską, kas jai davė gilumą, paslaptį, kantrybę, protą, didybę, - argi to nedavė kančia, didžiosios kančios ugdymas?“³⁵ Veikale „Apie moralės genealogiją“ jis rašė: „Bet koks gyvulys, <...>, intuityviai geidžia kuo daugiau palankių sąlygų, kuriomis jis galėtų atskleisti visas savo jėgas ir pasiekti stiprybės jausmo viršūnę; kiekvienas gyvulys su pasibjaurėjimu ir lygiai taip pat instinktyviai bei padedamas išlavintos uoslės, kuri yra „viršesnė už bet kokį protą“, nusigręžia nuo visų ramybės drumstėjų ir niekina kliūtis, pastojančias arba galinčias pastoti jam kelią į maksimumą (aš kalbu ne apie jo kelią į „laimę“, o apie kelią į galią, į veiklą, į nepaprastą aktyvumą, nors iš tikrųjų dažniausiai tai būna kelias į nelaimę)“³⁶.

³⁰ Sikora A. Susitikimai su filosofija. Nuo Herakleito iki Huserlio.- Vilnius: Alma littera, 2004. P. 87.

³¹ Lucijus Anėjus Seneka apie sielos ramybę.- Vilnius: Vyturys, 1997. P. 6.

³² Ten pat. P. 122.

³³ Sikora A. Susitikimai su filosofija. Nuo Herakleito iki Huserlio.- Vilnius: Alma littera, 2004. P. 93.

³⁴ Gineitis L. Būties vienovė.- Vilnius: Pradai, 1997. P. 92.

³⁵ Nietzsche F. Rinktiniai raštai.-Vilnius, 1991. P. 322.

³⁶ Nietzsche F. Apie moralės genealogiją.- Vilnius: Pradai, 1996. P. 121.

Šopenhaueris rašė: „Jei mūsų gyvenimo pagrindinis ir tiesioginis tikslas nėra kančia, tai tada mūsų būtis yra labiausiai tikslo neturintis dalykas pasaulyje, <...>“³⁷ tuomet visas pasaulio skausmas yra betikslis ir atsitiktinis. Jis taip pat pataria, ištikus kančiai, pasižiūrėti į kitus, kurie yra dar nelaimingesni. Pašalinus iš žmogaus gyvenimo visus vargus ir sunkumus, jo puikybė tiek padidėtų, kad „jei ir neištiktų sprongimas, tai būtų prieita iki nevaržomos kvailystės, net siuto“³⁸. Žmogus patiria dar daugiau skausmo ir dėl to, kad žino, jog kada nors mirs, tuo jis skiriasi nuo gyvūno, kuris nuo mirties bėga tik instinktyviai, o žmogus nuolat apie tai galvoja.

Šv. Augustinas net ir išgyvendamas kančią jautė, kad vis dėlto brangina savo gyvenimą, kad nenorėtų jo prarasti ir vargu ar galėtų jį paaukoti netgi už savo bičiulį. Jam net ir kančios kupinas gyvenimas yra vertingesnis nei mirtis.³⁹ Apskritai jis manė, jog visos kančios turi ypatingą prasmę, joms ištikus žmogus nusiramina atranda tik Dieve, būtent tai ir yra skausmingo gyvenimo patirties esmė

Kančios prasmė, pasak N. Berdiajevo, yra svarbiausias etikos klausimas. Krikščionybė, jo manymu, turi drąsos pripažinti ir priimti skausmą bei kančią. Kančia gali sunaikinti žmogaus gyvybingumą ir priversti manyti, kad gyvenimas beprasmis, tačiau ji gali būti ir šviesos bei atpirkimo šaltinis. Visos jam skirtos kančios gali tapti jo apsivalymo, pakilimo ir naujo gimimo šaltiniu. Kančia yra pakeliama, kai suvokiama jos prasmė. Krikščionis suvokia kančią, kaip kryžiaus nešimą ir seka paskui Nukryžiuotąjį. Šis pasirinkimas – tai laisvas pasirinkimas, vadinasi, vengti kančios, reiškia vengti savo laisvės. Žmogus turi ne tik nešti savo paties kryžių, bet ir padėti jį nešti savo artimui.⁴⁰

Popiežius Jonas Paulius II Gyvybės Evangelijoje rašė, jog kančia yra neišvengiama žmogiškosios egzistencijos našta, bet kartu ir galimo asmenybės augimo veiksnys, tačiau dabartiniame socialiniame ir kultūriniame kontekste vis sunkiau su ja susitaikyti ir ją priimti. Vis stiprėja pagunda išspręsti kančios problemą, sunaikinant ją pačioje užuomazgoje, paskubinant mirtį, kad ji ištiktų neva tinkamiausią akimirką. Paprastai tokį apsisprendimą veikia įvairūs samprotavimai: ligonio sielvartas, smarkus skausmas ir net gilios, ilgalaikės kančios sukelta neviltis. Tokia situacija gali tapti grėsminga, nes, viena vertus, ligonis rizikuoja atsidurti visiškoje savo bejėgiškumo valdžioje, nepaisant vis efektyvesnės medicininės bei socialinės rūpybos; antra vertus, ligonio artimieji gali vadovautis paaiškina, nors ir neteisingai suprasta užuojauta. Kai kančios nebegalima išvengti ir išnyksta bet kokios būsimos gerovės perspektyvos,

---

³⁷ Schopenhauer A. Parerga ir paralipomena.- Vilnius: Pradai, 2001. P. 139.

³⁸ Ten pat. P. 142.

³⁹ Augustinas A. Išpažinimai.- Vilnius, 1998. P. 81.

⁴⁰ Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002. P. 143.

⁴¹ Ten pat.

tada atrodo, kad gyvenimas visai neteko prasmės, ir žmogui stiprėja pagunda savintis teisę nuslopinti savąją gyvybę.⁴¹

Savo apaštališkajame laiške „Apie krikščioniškąją žmogiškosios kančios prasmę“ (1984 02 11) Jonas Paulius II teigė, jog kančia beveik neatskiriamai susijusi su žemiškąja žmogaus egzistencija. Apaštalas Paulius džiaugiasi atradęs kančios prasmę: ji yra vienas iš tų dalykų, kurie žmogui tam tikra prasme „skirti“ pranokti save patį⁴².

Žmogus kenčia įvairiais būdais, kuriuos ne visuomet gali aprėpti medicina, kančia yra kažkas gerokai platesnio negu liga; ji daugialypė ir drauge dar giliau išsiskleidusi pačioje žmogaus būtyje. Tam tikras šios problemos išsivaizdavimas kyla dėl skirtumo tarp fizinės ir moralinės kančios. Šis skirtumas nurodo kūniškąjį ir dvasinį elementą, kaip tiesioginį kančios subjektą: kūno kančia yra tuomet, kai vienaip ar kitaip skauda kūną, o moralinė kančia – tai „sielos skausmas“.

Galima sakyti, kad žmogus kenčia patirdamas visokį blogį. Senojo Testamento žodyne kančia ir blogis sutapatinami. Specialaus žodžio, išreiškiančio „kančią“ nebuvo, todėl visokia kančia buvo vadinama blogiu. Tik graikų kalboje ir kartu Naujajame Testamente (bei graikiškuose Senojo Testamento vertimuose) buvo pavartotas žodis „pascho – esu ištiktas, patiriu jausmą, kenčiu“; nuo tol kančia tiesiogiai nebetapatinama su objektyviu blogiu, bet išreiškia situaciją, kai žmogus patiria blogį ir tai patirdamas tampa kančios subjektu. Kančia turi tuo pačiu metu aktyvų ir pasyvų (nuo patior – „aš kenčiu“) pobūdį. Netgi kai žmogus pats sau užsitraukia kančią, kai jis pats yra jos priežastis, ši kančia lieka kažkas pasyvaus jo metafizinėje būtyje.

Kančios tikrovė mus veda į klausimą apie blogio esmę: kas yra blogis? Šis klausimas tam tikra prasme neatsiejamai susijęs su kančios tema. Krikščioniškas atsakymas į jį skiriasi nuo kai kurių kultūrinių ar religinių tradicijų atsakymo. Pagal šias tradicijas pati būtis kaip tokia laikoma blogiu, iš kurio reikia išsivaduoti. Krikščionybė skelbia esminį būties gėrį, gėrį viso, kas egzistuoja. Ji išpažįsta Kūrėjo ir kūrinijos gerumą. Žmogus kenčia dėl blogio, kuris yra tam tikras gėrio trūkumas, ribotumas ar iškraipymas. Galima sakyti, kad žmogus kenčia dėl gėrio, kuriame jis neturi jokios dalies, nuo kurio jis tam tikru mastu atskirtas arba kurį pats iš savęs atėmė⁴³.

Akivaizdu, kad skausmas, ypač fizinis, yra plačiai paplitęs ir gyvūnų pasaulyje. Tačiau tik kenčiantis žmogus suvokia savo kančią ir klausia „kodėl?“, jeigu neranda jo tenkinančio atsakymo, jis, kaip žmogus, kenčia dar labiau. Šie klausimai dažniausiai užduodami Dievui,

---

⁴² Jonas Paulius II. Apaštališkas laiškas. Salvifici Doloris. Apie krikščioniškąją žmogiškosios kančios prasmę. (1984 02 11). http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_laiskai/salvifici_doloris.html#II.%20ŽMOGAUS%20KANČIOS%20PASAULIS (2005 02 14)

⁴³ Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002. P. 143.

tačiau žmogaus ir Dievo santykiuose būtent dėl šių klausimų kyla daug nepasitenkinimų ir konfliktų, o kartais žmogus net pradeda neigti Dievo egzistavimą.

Jobo knyga atskleidžia, kad nors kančia turi bausmės prasmę, ypač, kai ji susijusi su kalte, tačiau netiesia, kad kiekviena kančia yra kaltės padarinys ir turi bausmės pobūdį. Senajame Testamente tai įrodo teisiojo Jobo paveikslas. Jame atskleidžia nekalto žmogaus kančios problema – kančia be kaltės. Nebuvo jokios priežasties skirti Jobui bausmę, tačiau vis tiek jam teko iškęsti daug sunkių išbandymų. Dievas sutiko kančiomis išbandyti Jobą, nes norėjo parodyti jo teisumą. Šiuo atveju kančia buvo tarsi išbandymas.

Jau Senajame Testamente pastebima tendencija peržengti supratimą, jog kančia reiškia tik bausmę už nuodėmes, nors drauge pabrėžiama auklėjamoji kančios reikšmė. Bausmė yra prasminga ne tik todėl, kad už vieną objektyvų blogį pažeidus įstatymą atsimokama kitu blogiu, bet todėl, kad ji įgalina atstatyti gerį tame, kuris kenčia. Kančia turi tarnauti atsivertimui, tai yra gerio atstatymui žmoguje. Atgailos tikslas yra nugalėti įvairiomis formomis žmoguje glūdintį blogį.

Kančia visuomet yra išbandymas – kartais labai sunkus, – kurį žmonija priversta patirti. Laiške romiečiams apaštalas Paulius kalba apie “silpnume gimstančią jėgą”, šį dvasinį žmogaus užsigrūdinimą pagundų ir išbandymų sukuryje⁴⁴. Kančioje glūdi tarsi specialus pašaukimas į dorybę, kurią žmogus savo ruožtu turi ugdyti pats. Tai ištvermės dorybė, leidžianti priimti tai, kas vargina ir sukelia blogį. Taip elgdamasis žmogus išlaisvina viltį, kuri palaiko jame įsitikinimą, jog kančia jo nesužlugdys ir neatims iš jo žmogiškajai būtybei būdingo orumo, su kuriuo siejamas ir gyvenimo prasmės suvokimas.

Krikščioniška kančios prasmė yra antgamtinė, nes išsiskynijusi dieviškajame pasaulio Atpirkimo slėpinyje, bet kartu ir žmogiška, nes joje žmogus suranda save, savo žmogiškumą, savo orumą, savo misiją.

1.4. Savižudybė – savanoriška mirtis

Pasak istoriko Herodoto, masagetai mažai vertino natūralią mirtį, todėl buvo tradicija padėti seniems žmonėms numirti, neleidžiant jiems negarbingai mirti sava mirtimi.⁴⁵

Graikų ir romėnų kultūra buvo vienintelė Vakarų kultūra, kuri ramiai svarstė savanoriškos mirties galimybę. E. Durkheim teigė, jog Atėnuose ir kai kuriose kitose graikų kolonijose, bausta tik už savavališką savižudybę. Norintys mirti turėjo pateikti oficialų prašymą Senatui ir gauti oficialų leidimą bei nuodų. Tai buvo tarsi pirmoji praktikuojama eutanazija. Leidimą gaudavo ne tik beviltiški ligoniai, bet ir: „tas, kas nebenori ilgiau gyventi, pateikęs

⁴⁴ Šventasis raštas. Senasis ir Naujasis testamentas. Vertė Rubšys A., Kavaliauskas Č. Katalikų pasaulis, 1998.

⁴⁵ Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę // Mokslas ir gyvenimas. 1999, Nr. 10 (502).

prašymą Senatui ir gavęs leidimą, galės išeiti iš gyvenimo. Jeigu tavo gyvenimas tau nepakenčiamas – mirk; jei tave nugalėjo likimas – išgerk nuodų. Jeigu tave pakirto sielvartas – išaik iš gyvenimo. Tegul nelaimingasis papasakoja apie savo nelaimes, tegul teisėjas parūpina jam vaistų ir jo bėdos pasibaigs.“⁴⁶

Pitagorininkai, Platonas ir Aristotelis smerkė savižudybę. Pitagoro nuomone, žmogus šiame gyvenime - kaip karys poste ir be jį pastačiusiojo leidimo posto palikti negalįs.⁴⁷ Pitagorininkų manymu, gyvenimo tvarką nustato dievai, tad savižudybė reikštų šios tvarkos nepaisymą. Sokratas teigė, kad žmogus yra dievų nuosavybė. Aristotelis pasisakė dar griežčiau. Jis svarstė, ar galima su savimi pačiu elgtis neteisingai, ir nusprendė, kad negalima. Juk niekas nesvetimauja su savo žmona, niekas neišilaužia į savo namus, nevagia savo paties daiktų. Jei kas nors savo valia nusižudo, pasak Aristotelio, neteisingai pasielgia ne su savimi, o su valstybe: „Įstatymas neliepia pačiam savęs žudyti, bet ko jis įsakmiai neliepia, tą uždraudžia“.⁴⁸ Taip pat Aristotelis teigė, jog: „Mirti dėl vargo, meilės ar nesėkmės - nevyriška. Žmogus, siekdamas mirties kaip gerovės, bijo sunkumų“⁴⁹. Taigi yra menkavertis. Platonas veikale „Fedonas“ perteikia savo mokytojo žodžius, įtikinamai skambančius ir šiais laikais: „Ar tu nenubaustum savo vergo, kuris nusižudęs atėmė iš tavęs tavo nuosavybę?“⁵⁰. Taip pat Platonas teigia, jog neverta laidoti to žmogaus, kuris atėmė gyvybę iš geriausio savo draugo - savęs.

Filosofas Aristipas skelbė, kad vienintelis žmogui siektinas gyvenimo tikslas ir tikro gėrio šaltinis - pasitenkinimas arba malonumas, gyvenimas vardan jo⁵¹. Netrukus jo pasekėjai įkūrė Kirenaikų mokyklą, kuri mokė, jog negalintis arba nesugebantis naudotis gyvenimo teikiamais malonumais yra pasmerktas mirti, todėl, kad žmogus gali visiškai disponuoti savo gyvenimu, be didelės baimės kam nors nusidėti.

Savižudybės vertingumą įtvirtino stoikai, atskirdami gyvenimą nuo gyvybės tęstinumo. Jie reiškė pagarbą ne mirčiai, o gyvenimui, kaip savo paties susikurtai normai. Stoikų mokyklos įkūrėjo Zenono požiūriu: gyvenimas, laimė ar ne - priklauso nuo to, kaip žmogus jį nugyveno, todėl, jei gyvenime atsiranda rimtos kliūtys, trukdančios ramiam gyvenimui, tuomet jau geriau mirti. Tokią gyvenimo sampratą pasirinko ir Seneka, jis atmeta baimę pačiam pasirinkti gyventi ar mirti. Savižudybės galimybė yra tarsi paguoda. „Gyvendami privalome taikytis prie kitų, mirdami, tik prie savęs.<...> Yra tik vienas dalykas, dėl kurio negalime skųstis gyvenimu: gyvenimas nieko nelaiko“⁵². Laiške Lucijui jis skatina mąstyti apie mirtį, jai ruoštis, o, jei reikės,

⁴⁶ Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002. P. 77.

⁴⁷ Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę // Mokslas ir gyvenimas. 1999, Nr. 10 (502).

⁴⁸ Aristotelis. Rinktiniai raštai.- Vilnius: Mintis, 1999. P. 167.

⁴⁹ Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę // Mokslas ir gyvenimas. 1999, Nr. 10 (502).

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Lucijus Anėjus Seneka. Laiškai Lucijui.- Vilnius: Pradai, 1999. P. 181-183.

net paspartinti jos atėjimą. Kelias visuomet yra atviras pasirinkimui, jei nenori kovoti, gali atsitraukti. Bet kuris veiksmas, kurio pagalba gyvybė išeina iš kūno, yra labai trumpas ir nedaug jo gali pajusti: “ar mazgas gerklę užgniaužia, ar vanduo uždaro kvėpavimo takus, ar žemyn galva kritusius suknežina kieta žemė, ar ugnies gurkšnis gyvybės tėkmę perkerta – kad ir kas tai būtų, vyksta skubiai”.⁵³ Jis prieina išvados, jog žmonės ilgai bijo to, kas trumpa.

Sofistai (Protagoras, Gorgijas, Hipijas), o ypač - kinikai (Antistenas, Diogenas) žmogui suteikė visišką apsisprendimo laisvę: pasirinkti gyvenimą ar mirtį. Iki Platono savižudybių skaičius Graikijoje buvo daug mažesnis, tačiau jau nuo Aristipo laikų prasidėjo ryškus požiūrio liberalėjimas (solistų, kinikų įtaka), kuris tęsėsi beveik iki neoplatonizmo atsiradimo, griežtai smerkusio savižudybę.⁵⁴

Graikijoje gimusi santūri ir asketiška epikūrininkų doktrina vėliau virto nerūpestingo gyvenimo sinonimu (epikūrininkas - žmogus, labiausiai vertinantis malonumus), todėl išplitus šiai kryptiai Romoje, savižudybių skaičius pastebimai išaugo. Net Markas Tulijus Ciceronas, šiaip smerkęs savižudybes, pateisino jas esant nežmoniškiems fiziniams skausmams. Visagaliai dievai nenori, kad žmonės savavališkai paliktų šį gyvenimą, tačiau jeigu dievų dėka atsirado begalinis noras mirti, tokiu atveju drąsus žmogus turi mokėti su džiaugsmu “persikraustyti” iš tamsaus žemiškojo pasaulio į šviesias dangiškas platybes.⁵⁵

D.Hume'as 1757 metais parašė esė Apie Savižudybę, kurioje neigė, jog savižudybė yra nusikaltimas. Savo esė jis nesiekė paneigti žmogaus gyvenimo vertės ar prasmės. Su savižudybės draudimo šalininkais jis diskutavo vadovaudamasis prielaida, kad egzistuoja Visagalis ir Visaapimantis Dievas, kuris valdo pasaulį remdamasis amžiniais dėsniais. Dievui svarbūs visi įvykiai, todėl nereikia manyti, kad, kai žmogų užplūsta nelaimės ir jis savo noru pasirenka mirtį, tuomet sutrikdo pasaulio tvarką labiau negu atšokdamas į šalį, kai į jį lekia akmuo, galintis užmušti. Pasak D.Hume'o, niekas nepasitraukia iš gyvenimo tol, kol yra verta jį gyventi, nes kiekvieną stabdo natūrali mirties baimė. Jis bandė įrodyti, kad nutarę pasitraukti iš gyvenimo žmonės gali turėti svarbių, savižudybę pateisinančių priežasčių, ir tai kartais gali derėti su žmogaus pareiga sau.⁵⁶

D.Hume'as kritikuoja tuos, kurie nepaiso pasaulio harmonijos ir ją ardo, gyvenimą laikydami tik pakopa į aukščiausią palaimą, tačiau jis sako, jeigu žmogus yra kankinamas ligos ar vargo ir savanoriškai nutraukia savo gyvenimą, jis neveikia prieš Dievo valią ir nepažeidžia pasaulio harmonijos. Savižudis, palikdamas šį pasaulį, visiškai nekelia maišto prieš Dievą. Smogiantis sau mirtiną smūgį labai dažnai miršta su dėkingumu akyse, gavęs laisvą pasirinkimą

⁵³ Lucijus Anėjus Seneka apie sielos ramybę.- Vilnius: Vyturys, 1997. P. 137.

⁵⁴ Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę // Mokslas ir gyvenimas. 1999, Nr. 10 (502).

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002. P. 193-194.

išvengti kančių. Kiekvienas mūsų rankos judesys jau pakeičia išorinę Pasaulio tvarką, tačiau mes juk nesakome, kad pažeidžiame gamtos įstatymus. Taip pat ir savižudis pakeičia tik išorinę egzistencijos būseną ir nepažeidžia gamtos harmonijos.⁵⁷

D.Hume'as prieštaravo Aristoteliui, teigusiam, jog savižudybė – tai žala bendruomenei. Apsisprendęs pasitraukti iš visuomenės žmogus, jai nepakenkia, žmogus tik nustoja daryti jai gera. Individas neprivalo tęsti apgailėtinos savo egzistencijos vien dėl to, kad visuomenė iš jo gautų abejotinos naudos. Pats D.Hume'as dėkojo Apvaizdai už tai, kad jį aplenkė savižudžio dalia⁵⁸.

XVI a. anglų humanistas, utopinio socializmo pradininkas Tomas Moras savo veikale "Utopija" atskleidžia to meto personifikuoto sociumo - utopiečių gyvenimą ir mąstyseną: "...niekas negalys būti toks kvailas, kad nesiektų malonumų leistinomis ir neleistinomis priemonėmis". Utopinėje visuomenėje skausmas yra sunki dorybė: " <...> kvailiausiai elgiasi tie, kurie vaikosi rūšios ir sunkios dorybės ir ne tik atsisako gyvenimo saldumo, bet netgi patys užsikrauna skausmą, iš kurio negali laukti jokios naudos"⁵⁹.

Žanas Žakas Ruso savo romane "Emilis" iš esmės nepritaria savižudybei, nors šis romanas prasideda tokiais žodžiais: "Viskas, kas išeina iš kūrėjo rankų, yra tobula, ir viskas išsigimsta žmogaus rankose"⁶⁰.

Šarlis Monteskjė savo kūrinuose "Apie įstatymų dvasią" ir "Mintys apie romėnų didybės žlugimo priežastis" nepateisina graikiškų ir romėniškų įstatymų, draudžiančių savižudybes. Jis mano, jog Europoje galiojantys įstatymai yra žiaurūs tiems, kurie patys nusizudo, nes už šį nusikaltimą savižudžius valkioja gatvėmis. Vieno herojaus vardu Monteskjė išsako savo požiūrį į gyvenimą, kuris yra tarsi kažkieno suteikta malonė, o kai tai tampa nebe malone, žmogus gali ją gražinti.

Panašių minčių galima rasti ir Voltero kūryboje. Pasak jo, žmogui nelengva nugalėti savisaugos instinktą, savižudybę įvykdyti nėra taip paprasta, tam reikia stiprios valios ir didelės drąsos.

Pasak B.Spinozos, žmogus negali racionaliai mąstyti apie savižudybę, todėl, kad prote negali glūdėti idėja, panaikinanti paties proto egzistavimą. Tai loginis prieštaravimas – savižudybė reikštų sąmoningą siekimą nesiekti.

G.Hėgelis gebėjimą nusižudyti vertina kaip ryškų žmogaus skirtumą nuo gyvūno, todėl, kad tik žmogus gali visko atsisakyti ir nusižudyti. Gyvūnas šito negalys, nes visuomet yra jam svetimoje apibrėžtyje, prie kurios jis tik pripranta. Žmogui yra būdinga negatyvi valia, kuri tik

---

⁵⁷ Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę // Mokslas ir gyvenimas. 2000, Nr. 2 (506).

⁵⁸ Po mirties jis pelnė švento pasauliečio šlovę. Savo mirtį jis pasitiko susitaikęs, ramiai ir giedrai nusiteikęs.

⁵⁹ Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę // Mokslas ir gyvenimas. 2000, Nr. 2 (506).

⁶⁰ Ten pat.

griaudama jaučiasi egzistuojanti – tai tuštumos laisvė, kuri reiškia bėgimą nuo bet kokio apribojimo.

Šopenhaueris manė, jog savižudybę nusikaltimu laiko tik monoteistinių religijų išpažinėjai (iš jų jis išskyrė žydus). Jis akcentavo tai, kad nei Senajame, nei Naujajame Testamente nėra ryžtingo savižudybės pasmerkimo, o religijos mokytojai ją smerkia remdamiesi savo pačių sugalvotais filosofiniais motyvais. Pasak Šopenhauerio, „žmogus į nieką kita pasaulyje neturi tokios neginčijamos teisės, kaip į savo paties asmenį, į savo gyvybę“.⁶¹ Jis cituoja senovės romėną Plinijų, kuris taip pat sakė, jog kiekvienas žmogus turi teisę pats pasikviesti mirtį. Šopenhaueris pateikia Masilijos ir Kėjo salos pavyzdį, kur magistratas viešai duodavo nuodų tam žmogui, kuris pateikdavo įtikinamų argumentų, jog turi išeiti iš gyvenimo. Apskritai Šopenhaueris mano, jog atėjus akimirksniui, kai gyvenimo baisumai pranoksta mirties baisumus, žmogus ryšis savo gyvenimą užbaigti pats.

Remiantis I.Kanto etika, savižudybė – tai pareigos sau paneigimas. Žudantis žmogų veikia jo savimeilė, nes jis baiminasi, kad ateityje gyvenimas jam suteiks daugiau vargų nei malonumų. Jei šiai situacijai pritaikytume pareigos imperatyvą, tuomet suprastume, jog jei ketinimas nusižudyti taptų visuotiniu gamtos dėsnium, tuomet gamta sunaikintų pati save, nes žmogus savo gyvybę naikina vedamas to paties jausmo, kuris turėtų skatinti gyvybę palaikyti. Žudydamasis žmogus naudojasi savimi kaip priemone, nes jo tikslas yra ne jis pats, o jo noras išvengti sunkios būklės⁶². Norintis nusižudyti žmogus turėtų paklausti savęs, ar jo poelgis atitiktų žmonijos idėją kaip tikslą patį savaime. Pasak I.Kanto, žmogus negali disponuoti savo paties asmeniu: jį žudyti ar luošinti. Ir religinis, ir normatyvinis sąžinės normatyvumas net mintį apie savižudybę leidžia įvertinti kaip kaltę⁶³.

Prancūzų filosofas Albertas Kamiu yra taikliai pasakęs, jog: „Yra tik viena tikrai rimta filosofinė problema – savižudybė. Nuspręsti, ar gyvenimas vertas, kad jį gyventum, ar ne, - reiškia atsakyti į pagrindinį filosofijos klausimą. Visa kita – ar pasaulis trimatis, ar esama devynių, ar dvylikos proto kategorijų – ne tokie svarbūs dalykai. Tai jau žaidimai. Pirmiausiai reikia duoti atsakymą“⁶⁴. Jei žmonija mano, jog Dievo nėra, ji tampa pasmerkta atsakomybei ir skausmui. Kamiu mano, jog pasaulis neturi prasmės, tačiau, pasak jo, nuo to iš esmės niekas nesikeičia ir nors žmonės gali būti nepatenkinti tokiu pasauliu, tačiau vis tiek turi likti jam įsipareigoję⁶⁵.

---

⁶¹ Schopenhauer A. Parerga ir paralipomena.- Vilnius: Pradai, 2001. P. 160.

⁶² Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. – Vilnius: Mintis, 1980. P. 52-53.

⁶³ Baranova J. Katonas ar Jobas? Filosofinė gyvenimo vertės interpretacija 4'96 : straipsnių rinkinys. – Vilnius: VPU, 1998. P. 23.

⁶⁴ Nuo Kierkegardo iki Kamiu tekstai ir A. Petraitytės pokalbiai su Lietuvos filosofais. – Vilnius: Pradai, 1997. P. 311.

⁶⁵ Kubsch R. Savižudybė – paskutinė išeitis? Ką krikščionys mano apie suicidą?// Prizmė. 2004, Nr. 1.

Amerikiečių filosofas Williamas Jamesas mano, jog žmogus visada gali pasilikti šiame gyvenime dar dvidešimt keturias valandas vien tam, kad pamatytų „ką parašys rytojaus laikraštis ar atneš laiškanėšys“⁶⁶. O jei žmogus jaučia, kad jis nieko nebelaukia ir pasaulis jį užmiršo, visuomet jam dar lieka galimybė pasauliui priminti apie save. W. Jamesas iškelia klausimą, jog gal iš tiesų žmogus tik tada suranda kelią į save, kai išdidžiai paniekina savo kančią?

Senajame ir Naujajame Testamente tiesiogiai nekalbama apie savižudybės draudimą. Mato evangelijoje Judo Iskarijoto savižudybė tik konstatuojama, bet plačiau nekomentuojama. Tertulianas antikos laikų savižudžių pavyzdžiu siekė stiprinti įkalintų, kankinimų belaukiančių krikščionių dvasią⁶⁷.

Interpretuodamas įsakymą „nežudyk“, Aurelijus Augustinas įtvirtino požiūrį į savižudybę, kaip į žmogžudystę. Pasak Augustino, jei įsakymas teigia „nežudyk“ ir neprideda „savo artimo“, vadinasi, įsakymas draudžia bet kokią žudymą, taip pat ir savęs paties. Jis laikėsi tos nuomonės, kad gyvenimas pats savaime yra vertingas. Šis Augustino draudimas buvo toks įtaigus, kad tapo oficialia Katalikų Bažnyčios doktrina, taip pat taikytas ir juridinėje praktikoje.

Tomas Akvinitietis taip pat teigė, kad savižudybė – tai žmogžudystė, nes tai nėra natūralus veiksmas, kadangi kiekviena būtybė myli save ir nori išlikti. Jis manė, jog savižudybė yra neteisingas veiksmas ne tik savo bendruomenės atžvilgiu, bet ir Dievo atžvilgiu, nes tik jis gali nustatyti žmonių gyvenimo trukmę.

Šv. Augustinas rašė, jog kito žmogaus nužudymas negali būti pateisinamas jokiais aplinkybėmis: nei tuo, kad pats žmogus prašo, nei dėl patiriamo skausmo ar ligos.

Jonas Paulius II Gyvybės Evangelijoje rašė, jog įvykdant savižudybę „faktiškai atmetama meilė sau ir paniekinama teisingumo bei meilės pareiga artimui, bendruomenėms, kurioms žmogus priklauso ir visai visuomenei“⁶⁸. Giliausia savo esme savižudybė reiškia, kad atmetama absoliuti Dievo valdžia gyvybei ir mirčiai.

1.5. Mirties kultūra

Pasak kun. A. Narbekovo, šiandienė visuomenė formuoja tokį požiūrį į mirtį, kad ima nykti pats jos realumas. Eutanazijos ir aborto problemos yra pagrindinės sritys, kur labai akivaizdžiai atkreiptas dėmesys į mirties kultūros ir pačios mirties ryšį.

Mirties kultūros sąvoka platesnė už „mirties“ sąvoką – tai visuomeninis požiūris, kuris labai giliai išsiskleidęs ir susijęs su žmonių pritarimu abortams bei eutanazijai.

---

⁶⁶ Baranova J. Katonas ar Jobas? Filosofinė gyvenimo vertės interpretacija 4'96 : straipsnių rinkinys. – Vilnius: VPU, 1998. P. 25.

⁶⁷ Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika. - Vilnius: Tyto alba, 2002. P. 153.

⁶⁸ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika. Evangelium Vitae (1995 03 25). http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html (2004 10 12)

Pati mirties kultūra sukelia pavojų Gyvybės Evangelijos skelbimui, nes apriboja mūsų supratimą apie žmogų ir patį Dievą. Tai, anot popiežiaus, prometėjiškas mąstymas, skatinantis manyti, kad žmogus ne tik nori, bet ir gali valdyti gyvybę ir mirtį bei gali tai spręsti pats savarankiškai.

Kun. A.Narbekovas savo straipsnyje „Gyvybės ir mirties kultūrų sandūra“ pateikia keturias mirties kultūros apraiškas:

1) mirties kultūra paneigia tiesą apie žmogui duotą laisvę, kuri visų pirma turi tarpasmeninį pobūdį. Šiandienos visuomenėje asmuo suprantamas kaip galintis džiaugtis savo nepriklausomybe, lemti savo likimą, tačiau toks požiūris nepadedą tiems žmonėms, kurie negali savęs apginti, kurie dar nemoka arba jau nebegali kalbėti. Mirties kultūra suteikia individui nevaržomą laisvę, kurią jis gali panaudoti prieš tuos, kurie negali savęs apginti.

2) mirties kultūra sumenkina žmogaus egzistenciją iki biologinių funkcijų, panaikinamas bet koks skirtumas tarp žmogaus ir kitų kūrinių. Žmogus žmogų ima traktuoti kaip daiktą. Žmogaus egzistencija sudaro klonavimas, programavimas, gimimų kontrolė ir mirties reguliavimas. Vertybę „būti“, pakeičia kita vertybė – „turėti“. Žmogaus kūnas sumenkinamas, tai sąlygoja kitokį lytiškumo suvokimą, kai nauja gyvybė tampa našta ir visais įmanomais būdais siekiama jos išvengti.

3) remiantis mirties kultūra yra užtemdomas transcendencijos suvokimas, paneigiamas Gyvybės Dievas.

4) mirties kultūra iškreipia žmogaus kančios reikšmę. Šiandien į kančią žiūrima kaip į blogį, kurio bet kokia kaina norima atsikratyti, o kartu ir ją išgyvenančiu žmogumi, tačiau kančia žmogui padeda giliau suvokti, jog jis nėra gyvybės ir mirties šeimininkas, jog reikia pasitikėti ne tik savimi, bet ir Dievu⁶⁹.

---

⁶⁹ Narbekovas A. Gyvybės ir mirties kultūrų sandūra//Už gyvybę. 2002, Nr. 11.

2. EUTANAZIJOS ĮTEISINIMAS IR ŽMOGAUS TEISIŲ PROBLEMA

2.1. Teisė į gyvybę kaip pagrindinė žmogaus teisė tarptautiniuose šaltiniuose

Žmogaus teisių atsiradimo ir vystymosi istorijoje kova, tarp žmogaus teisių pripažinimo bei valstybės kišimosi į privatų asmens gyvenimą, buvo pagrindinė varomoji jėga, kurios dėka atsirado pirmieji žmogaus teisių apsaugos dokumentai.

Pirmuosius laimėjimus žmogaus teisių srityje įtvirtina 1215 m. Anglijos Magna Charta bei 1628 m. Teisių peticija, kurioje draudžiamas kalinimas be atitinkamo teismo proceso. Kitų prigimtinių teisių kalinimo metu apsaugą įtvirtino 1679 m. Habeas corpus aktas bei 1689 m. Teisių bilis anglosaksų sistemoje. Prancūzijos didžiosios revoliucijos laimėjimai buvo paskelbti 1789 m. Prancūzijos žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje⁷⁰.

1948 m. JTO Generalinės Asamblėjos paskelbta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija turėjo įtakos daugumai vėlesnių susitarimų žmogaus teisių apsaugos srityje. Jos 3 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog „kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę“. 5 straipsnyje teigiama, jog „niekas negali būti kankinamas arba žiauriai, nežmoniškai žeminant jo orumą su juo elgiamasi <...>“. Deklaracijos 12 straipsnyje rašoma: „niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą <...>“⁷¹.

Europoje esminę reikšmę turėjo regioninės organizacijos, Europos Tarybos, sukūrimas, kuri buvo atvira visoms demokratinėms Europos valstybėms. Jos statutas buvo pasirašytas 1949 m. ir svarbiausias to meto laimėjimas buvo 1950 m. pasirašyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija⁷². Ši konvencija sudarė realias sąlygas žmogaus teisių apsaugai tiek vidaus teisėje, tiek tarptautiniu lygmeniu. Įsigaliojo 1953 m., kai ją ratifikavo 10 valstybių pagal Konvencijos 66 straipsnį.

Konvencijos Preambulėje išdėstyti tikslai yra 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos idėjų tąsa. 1994 m. priimtas ir 1998 m. įsigaliojęs 11-asis protokolai ne tik reformavo ankstesnį Konvencijos mechanizmą, bet kartu pakeitė ir jos tekstą.

Europos žmogaus teisių konvencijoje numatytas teises prof. V.Vadapalas skirsto į septynias grupes:

1. elementarios žmogaus teisės (teisė į gyvybę – 2 str. ir 6-asis protokolai; kankinimų, žiauraus, nežmoniško elgesio ir baudimo draudimas – 3 str.);
2. teisė į laisvę;

⁷⁰ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 13.

⁷¹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 180-181.

⁷² Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

3. teisminės garantijos;
4. privatus ir šeimos gyvenimas;
5. pagrindinės laisvės;
6. teisė į nuosavybę;
7. kilnojimosi laisvė ir garantijos prieš savavališką išsiuntimą iš šalies⁷³.

Konvencijos 2 straipsnyje numatyta:

1. Kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo. Niekam negalima tyčia atimti gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį už nusikaltimą, už kurį tokia baismė įstatymo numatyta.

2. Gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu šiam straipsniui, jeigu tai įvyko neviršijant tokio jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina:

- a) ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto;
- b) teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti;
- c) nustatyta tvarka atliekamais teisėtais veiksmais malšinant riaušes ar sukilimą⁷⁴.

Be mirties bausmės problemos šio straipsnio taikymas iškelia ir kitas su žmogaus teise į gyvybę susijusias problemas: eutanazija, abortai, organų transplantacija. Šie klausimai dar nėra detaliam išnagrinėti Strasbūro organų ir teismų praktika dar tik formuojasi.

Šiais metais (2005 m.) Europos Tarybos parlamentinėje asamblėjoje svarstyta rezoliucija, pavadinimu "Pagalba ligoniams gyvenimo pabaigoje", kurioje buvo užslėpta eutanazijos galimybė. Ši rezoliucija buvo atmesta didele balsų dauguma. Tai rodo, kad nors eutanazijos šalininkų padaugėjo, tačiau visuomenė dar nepriima šios idėjos ir jai aktyviai priešinasi. Rezoliucijoje buvo kalbama apie tai, kad reikia sudaryti galimybę žmogui, kurio gyvenimas artėja prie pabaigos, galimybę rinktis - gyventi ar negyventi ir oriai numirti⁷⁵.

2.2. Teisė į gyvybę Lietuvos įstatymuose

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės iš esmės atitinka tarptautinius standartus.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsniu „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines“⁷⁶ įtvirtinama pamatinė norma, kuria remiantis yra garantuojamos ir ginamos žmogaus teisės ir laisvės. Ši norma reiškia, kad žmogaus teisės ir laisvės atsiranda ne valstybės

⁷³ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 253.

⁷⁴ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

⁷⁵ Kas gali prisiimti teisę nubrėžti ribą, kada žmogus nebėra žmogus ir jį reikia sunaikinti? (2005 05 05). <http://www.vtv.lt/content/view/4257/79/> (2005 07 10)

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

valia, o jas žmogus atsineša gimdamas⁷⁷. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių požiūriu, sąvokos „teisės“ ir „laisvės“ yra tam tikra prasme sinonimai, nes ir viena ir kita yra kiekvieno žmogaus subjektinė teisė. Jos skiriasi vienu aspektu – „laisvės“ reiškia individo pasirinkimo platesnį spektrą be nuorodos į galutinį rezultatą ir vartojama ne visada nurodant jų įgyvendinimo garantijas, tačiau ta nuoroda yra būtinas „teisės“ atributas⁷⁸.

Apskritai teisių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su tam tikromis pareigomis. Konstitucijos 28 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog žmogus, „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“⁷⁹. Tai tarsi ribos, kurių negali peržengti žmogus savo elgesiu, tai pareiga, kurią įgyvendindamas asmuo vienu atveju netrukdo, kitu atveju padeda kitam asmeniui įgyvendinti savo teises ir laisves, kadangi visi žmonės gyvena visuomenėje ir vieni su kitais tampriai susiję⁸⁰. Nuo Konfucijaus laikų yra žinomas universalus moralės principas, vėliau tapęs Kanto kategoriniu imperatyvu „nedaryk kitiems to, ko tu nenori, kad kiti darytų tau“ ir kaip teisinis principas įtvirtintas Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje (1789 m.)⁸¹. Vadinasi, žmogaus teisės gali būti ribojamos įstatymu tik tuomet, kai tai reikalinga norint užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, kitų žmonių pagrindines teises ir laisves, sveikatą ir dorovę ar pan. Tai leidžia daryti išvadą, jog žmogaus interesai, lyginant su visuomenės ir valstybės interesais, negali būti absoliutinami.

Žmogaus teisių sistemai bei jų realizavimo lygiui neabejotiną įtaką daro individo poreikiai, kuriuos galima apibrėžti kaip troškimų, kuriuos suponuoja socialinės prielaidos, visuma. Pagrindiniai žmogaus poreikiai kyla iš jo ir visuomenės noro tobulėti⁸². Kartu pripažįstama, jog daugumą poreikių žmogus gali įgyvendinti tik visuomenės pagalba, todėl labai svarbu, kad visuomenė būtų pajėgi skatinti tų poreikių įgyvendinimą. Jeigu pagrindiniai poreikiai netenkinami, prasideda dezintegracija, kuri gali būti tiek individuali, tiek kolektyvinė arba socialinė, pastaroji parodo nepakankamą poreikių tenkinimą tam tikroje istorinėje situacijoje. Labai svarbu apibrėžti bendrąją poreikių hierarchiją, nes žmonės skirtingi ir vieni aukščiau iškelia materialinius poreikius, o kiti juos lengvai pakeičia į dvasinius. Tam tikrą poreikių tipologiją pateikia A.Maslow, kuris juos skirsto pagal svarbą į penkis lygius: 1) fiziologiniai, 2) saugumo, 3) meilės, 4) pagarbos, 5) saviraiškos⁸³. Taigi, jei pripažįstame, jog žmogaus teisių

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 116-117.

⁷⁸ Jovaišas K. Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių sisteminė ir loginė analizė (įvadas) // Teisės problemos. 1999, Nr. 1-2.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁸⁰ Vaišvila A., Mesonis G. Žmogaus teisės ir jų gintis. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000. P. 24.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 212.

⁸² Pumputis A. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos įgyvendinimo mechanizmas. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000. P. 9.

⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

formavimosi pagrindas yra poreikis, tai žmogaus teisių sistemą nulemia poreikių sistema. Galima išvesti analogiją, kad pirmojo lygio pagrindinius poreikius atitiks saugumo, gerovės poreikiai ir juos atitiks prigimtinės žmogaus teisės (teisė į gyvybę, asmens saugumą, darbą, nuosavybę), o antrojo lygio poreikius atitiks laisvės, lygybės, minties ir sąžinės laisvės poreikiai, kurie atitinkamai virsta žmogaus teisėmis į laisvę, santuoką, pilietybę, susirinkimų, asociacijų laisvę.

Svarbiausia prigimtinė teisė yra įtvirtinta Konstitucijos 19 straipsnyje – žmogaus teisė į gyvybę⁸⁴. Šiame straipsnyje įtvirtinta tik žmogaus teisė į gyvybę, o ne pati gyvybė, kurios įstatymai negali garantuoti, nes jos išlikimas susijęs su daugeliu faktorių, kurie gali būti ir nesusieti su teise⁸⁵. Šis Konstitucijos straipsnis, kaip ir Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnis, nesiekia garantuoti asmeniui absoliučią gyvybės apsaugą ar tam tikrą gyvybės standartą, bet suteikia garantiją, jog valstybė savavališkai neatims jo gyvybės⁸⁶. Įstatymais nenumatyta gyvybės apsauga tik vienu atveju, kai žmogus pats sau kėsina ar atima gyvybę, tai neužtraukia teisinės atsakomybės ir toks elgesys tėra kontroliuojamas moralės ar religijos normų.

Konstitucija taip pat užtikrina ir kiekvieno asmens teisę į orumą, kuris kartu su gyvybe sudaro asmenybės vientisumą ir išreiškia žmogaus esmę. Gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės, todėl jos abi turi būti traktuojamos kartu. Orumas suprantamas kaip paties žmogaus savęs vertinimas, o kartu atspindi jo santykius su aplinkiniais, tai visuma objektyvių savybių, kurios apibūdina konkretaus asmens vertę visuomenėje. Tai ne tik savikontrolės forma, bet ir vienas iš būdų, kurių dėka įsisaugoma pareigos bei atsakomybė visuomenei⁸⁷.

Padėjimas nusižudyti sunkiai sergančiam ar beviltiškos būklės ligoniui pagal galiojančius įstatymus yra laikomas nusikaltimu ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Tai numato 2003 m. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 133 str., kuriame teigiama, jog asmuo, sukurstęs žmogų nusižudyti ar klastingu elgesiu privedęs žmogų prie savižudybės, baudžiamas laisvės apribojimu arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų. BK 134 str. rašoma, jog asmuo, kuris beviltiškai sergančio žmogaus prašymu padėjo jam nusižudyti, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba viešaisiais darbais, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų⁸⁸. Baudžiamoji atsakomybė kyla esant šioms sąlygoms: a) žmogus beviltiškai serga; b) padedama nusižudyti ne kaltininko iniciatyva, o paties savižudžio prašymu. Beviltiškai sergančiu laikomas asmuo, kuris serga nepagydoma liga ir dėl to patiria dideles fizines arba moralines kančias, tačiau tai gali nustatyti tik gydytojas.

---

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 120.

⁸⁶ Jovaišas K. Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių sistemine ir loginė analizė (įvadas) // Teisės problemos. 1999, Nr. 1-2.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 148.

⁸⁸ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000 Nr. 89-2741.

Anksčiau galiojusiam BK (1961 m.) buvo numatyta atsakomybė tik už privedimą prie savižudybės. Straipsnio dispozicijoje buvo išdėstytos baudžiamosios atsakomybės sąlygos: a) žiaurus ar kitoks panašaus pobūdžio elgesys; b) nukentėjusio savižudybė ar pasikėsinimas nusižudyti; c) priežastinis ryšys tarp kaltininko elgesio ir pasekmių; d) materialinė ar kitokia priklausomybė nuo kaltininko.

Lyginant abiejų Baudžiamųjų kodeksų straipsnius galima pastebėti naujovių dabartiniame kodekse: 1) baudžiamoji atsakomybė nustatyta ir už sukurstymą nusižudyti; 2) greta žiauraus elgesio nurodomas ir klastingas elgesys; 3) naujojo BK dispozicija nereikalauja nustatyti nukentėjusiojo priklausomybės nuo kaltininko, vadinasi, taip išplėstas galimų šio nusikaltimo subjektų sąrašas.

Žmogaus gyvybės pabaiga ilgą laiką buvo laikoma klinikinė mirtis, t.y. būseną, kai nebefunkcionuoja širdis ir sustoja kvėpavimas, tačiau modernėjant gydymo technologijoms, medikai tapo pajėgūs atgaivinti klinikinės mirties ištoktą žmogų. Dabar gyvybės pabaiga laikoma biologinė mirtis.

Pagal LR Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymą mirtis – tai negrįžtama žmogaus organizmo, kaip visumos, žūtis (2 str. 6 dalis)⁸⁹. Mirties faktas, nustatomas negrįžtamai nutrūkus žmogaus kraujotakai ir kvėpavimui arba įvykus žmogaus smegenų mirčiai, kuria laikoma negrįžtama visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veiklos baigtis, nors kai kurie jo organai bei organų sistemos dar veikia. (2 str. 4, 7 dalys). 6 straipsnyje detalizuojama, kaip nustatoma smegenų mirtis, t.y. pagrįstais tyrimų metodais įrodžius, jog visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla yra negrįžtamai nutrūkusi, o žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas išlieka tik palaikomi dirbtinių priemonių. Taip pat akcentuojama, jog smegenų mirtis nustatoma tik stacionarinėje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje (7 str. 1 dalis) ir ją nustatyti gali konsiliumas iš ne mažiau kaip trijų gydytojų, iš kurių vienas turi būti neurologas arba neurochirurgas (7 str. 2 dalis). Nustačius smegenų mirtį, visos žmogui taikomos medicinos pagalbos priemonės nutraukiamos.

Įstatyme yra numatyta teisė nepradėti gaivinimo arba jį pradėjus nutraukti, jeigu pacientas įstatymų nustatyta tvarka yra pareiškęs nesutikimą, kad būtų gaivinamas, ir yra gydytojų konsiliumo pritarimas. 12 straipsnio 2 dalyje yra išdėstytos sąlygos, kai nors vienai iš jų esant, mirties faktą nustatantis asmuo privalo nedelsdamas pranešti policijai, viena iš jų – kai mirusiajam jo paskutinio susirgimo metu nebuvo teikiama medicinos pagalba.

---

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas //Valstybės žinios. 1997, Nr. 30-712; 1999, Nr. 55-1767.

Su teises į gyvybę problema susijęs Konstitucijos 21 straipsnis teigiantis, jog „žmogaus asmuo neliečiamas“⁹⁰, tai tam tikri žmogaus saugumo pagrindai, kurie reiškia, jog kol žmogaus elgesys nesukelia kitiems žmonėms pavojaus ar kitaip negali padaryti kitų interesams nepagrįstos žalos, tol jis negali būti koku nors būdu varžomas⁹¹.

Lietuvoje, kaip ir kitose pasaulio valstybėse, asmens sveikatos priežiūrai beveik visais atvejais yra būtinas asmens sutikimas, taip įgyvendinant konstitucines teises, susijusias su asmens neliečiamybe bei draudimu atlikti mokslinius ar medicininius tyrimus ar bandymus be asmens sutikimo.

Paciento teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, jog pacientai, įskaitant nepilnamečius pacientus nuo 16 iki 18 metų, gali būti gydomi arba jiems teikiama kokia kita sveikatos priežiūra ar slauga, tik kai yra jų sutikimas. Sveikatos priežiūra ar slauga nepilnamečiams pacientams iki 16 metų teikiama, kai yra jų atstovų sutikimas, išskyrus atvejus, jei tokio sutikimo prašymas prieštarautų nepilnamečio paciento interesams⁹². Taigi kiekvienas galintis pareikšti savo valią asmuo gali atsisakyti sveikatos priežiūros, kad ir kaip kvailai ar neargumentuotai tai atrodytų, net jei tai nulemtų atsisakančiojo mirtį.

Pacientas taip pat gali raštu atšaukti savo sutikimą gydytis. Kai pacientas dėl sveikatos būklės negali pareikšti savo valios dėl sutikimo gydytis, kiek įmanoma, nepakenkiant paciento interesams, atsižvelgiama į jo anksčiau raštu pareikštą valią. Kai nėra nustatyta tvarka išreikštos paciento (jo atstovo) valios, slauga, diagnostika ir gydymas gali būti taikomi tik įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka, kai yra reali grėsmė paciento arba aplinkinių asmenų sveikatai ar gyvybei⁹³.

Net teikiant būtinąją (pirmąją ar skubiąją) medicinos pagalbą pacientui, kuris dėl amžiaus ar sveikatos būklės negali tinkamai išreikšti savo valios, yra būtinas paciento atstovo sutikimas. Pagalba gali būti teikiama be atstovo sutikimo, jei jo nėra arba sutikimo negalima gauti laiku, arba atstovas atsisako duoti sutikimą, o medicinos pagalbos suteikimas atitinka paciento interesus.

Lietuvoje 1995 m. buvo įkurta institucija, Lietuvos bioetikos komitetas (LBEK), atsakinga už žmogaus teisių ir jo orumo apsaugą sveikatos priežiūros sistemoje. Komiteto sudėtį ir veiklos nuostatus tvirtina Sveikatos apsaugos ministerija. Komitetą sudaro 17 narių, kurių pusė yra profesionalūs medikai, kiti atstovauja skirtingas profesines grupes ir plačiąją visuomenę (teisininkė, etikos specialistas, filosofas, psichologas, teologas, kt.). Pagrindinės Komiteto funkcijos:

---

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 144.

⁹² LR Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. IX-2361.

⁹³ Ten pat.

1. šviesti ir informuoti bioetika besidominčius specialistus bei plačiąją visuomenę apie moralines problemas, kylančias modernios sveikatos priežiūros kontekste. Dažniausiai šios problemos susiję su pacientų informuotu sutikimu, konfidencialumu, genetikos taikymu, nėštumo nutraukimu, dirbtiniu apvaisinimu, gyvenimo pabaigos sprendimais, biomedicininiais tyrimais, prievartiniu gydymu, asmenų su psichikos negalia apsisprendimu, audinių ir organų transplantacija bei resursų paskirstymu;

2. ginti asmenų, dalyvaujančių biomedicininuose tyrimuose, teises ir atlikti biomedicininų tyrimų protokolų mokslinę etinę ekspertizę.

Komitetas pagal savo kompetenciją atstovauja Lietuvai tarptautinėse organizacijose⁹⁴.

Draudimas žmogų kankinti, žaloti ar žeminti jo orumą, taip pat žiauriai su juo elgtis yra nustatytas Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje⁹⁵. Europos žmogaus teisių teismas byloje Airija prieš Jungtinę Karalystę (1978 m.) pateikė draudžiamo elgesio tipų apibūdinimus: kankinimas – tai sąmoningas nežmoniškas elgesys, sukeliantis dideles kančias; nežmoniškas elgesys – didelių moralinių ar fizinių kančių sukėlimas; žeminantis elgesys – toks elgesys, kuriuo tam, kad ižleistų, pažemintų ar palaužtų fizinių ar moralinių pasipriešinimą, siekiama sukelti baimės, sielvarto ar nepilnavertiškumo jausmą. „Žeminimas“ negali būti suprantamas tik kaip nemalonus ar nepriimtinas elgesys.

Su apsauga nuo orumo pažeidimo, kankinimų ar žiauraus elgesio susijusi konstitucinė nuostata, kuri teigia, jog „su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ar medicinos bandymai“⁹⁶. Esminiai žmogaus apsaugos aspektai, atliekant biologijos ir medicinos tyrimus, aptarti Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijoje, kurią 1996 m. patvirtino Europos Ministrų Komitetas. Šioje konvencijoje siekiama užtikrinti žmogaus interesų ir gerovės viršenybę prieš išimtinius visuomenės ar mokslo interesus. Lietuvos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme teigiama, jog be paciento rašytinio sutikimo negalima jo įtraukti į mokymo procesą ir biomedicininis tyrimus, nepilnamečiui reikalingas jo atstovo sutikimas, o įtraukus, turi būti vadovaujamas nuostata, kad paciento interesai ir gerovė yra svarbesni už mokslo interesus (7 str.)⁹⁷.

Su teise į gyvybę konkuruoja kita Konstitucijoje įtvirtinta teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą⁹⁸. Žmogaus privatus gyvenimas reiškia, jog kiekvienas individas turi teisę gyventi taip, kaip jam norisi, būti apsaugotas nuo savavališko kišimosi į jo asmeninį gyvenimą, t.y.

⁹²Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 153.

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ LR Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. IX-2361.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000. P. 162-163.

⁹⁸ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu // Teisė. 2003, Nr. 47.

kiekvienas žmogus turi tik jam priklausančią egzistencinę erdvę, į kurią be sutikimo kitiems įžengti draudžiama.

2.3. Eutanazija žmogaus teisių aspektu

Remiantis J.Gumbio straipsniu „Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu“ eutanazijos šalininkai dažnai pateikia argumentus, jog, pasirinkdamas eutanaziją, žmogus įgyvendina savo teisę į laisvę, teisę į autonomiją ir laisvą apsisprendimą, teisę į privatumą, teisę į lygybę, orumą, sąžinės ir tikėjimo laisvę⁹⁹.

Galima teigti, jog teisę į laisvę asmuo įgyvendina tuomet, kai valstybė ir visuomenė nesuvaržo jo elgesio ir asmuo gali elgtis taip, kaip jis nori, tačiau akivaizdu, jog teisė į laisvę nėra absoliuti. Visuomenė, sukūrusi darnią savo narių sąjungą, yra priversta nustatyti tam tikrus apribojimus, susijusius su teise į laisvę, o kiekvienas visuomenės narys, mainais į šios sąjungos dėka užtikrinamą saugumą ir kitą teikiamą naudą, privalo paklusti šiems apribojimams. Remiantis J.S.Millio žalos principu, vienintelis tikslas, dėl kurio individo laisvė elgtis pagal savo valią gali būti ribojama, yra kitų asmenų apsauga nuo tokių veiksmų keliamos žalos¹⁰⁰. Eutanazijos šalininkai teigia, jog turi būti laikomasi žalos balansavimo principo, kai yra pateisinamas pozityvus ir nebaustinas elgesys, kuris nors ir sukėlė žalos, tačiau ši žala buvo būtina ir padėjo išvengti dar didesnės žalos. Laikoma, kad žmogaus mirtis bendru atveju gali būti suprantama kaip žala visuomenei, tačiau eutanazijos pagalba trokštantis nutraukti savo gyvybę asmuo pats stengiasi išvengti žalos sau (psichinių, fizinių kančių, orumo praradimo). Taigi yra priešpastatoma hipotetinė žala visuomenei prieš realią žalą konkrečiam žmogui, kuris nori, kad būtų įvykdyta eutanazija. Taip pat eutanazijos šalininkai teigia, jog ribojant asmens elgesio laisvę eutanazijos aspektu, būtų nesaugomos tokios vertybės, kaip moralės pliuralizmas ir žmogaus orumas.

Žmonės, pasisakantys už eutanaziją, teigia, jog taip yra įgyvendinama asmens teisė į autonomiją, kuri suprantama, kaip valinis apsisprendimas pasirinkti tam tikrą elgesio būdą, o teisė į laisvę susijusi su draudimu ar leidimu įgyvendinti asmens apsisprendimą. Šiuo atveju eutanazijos draudimas gali būti suprantamas, kaip ribojantis teisę į autonomiją, nes asmens savanoriškas apsisprendimas pasitraukti iš gyvenimo labiausiai susijęs su asmens autonomija.

Teisė į privatumą yra glaudžiai susijusi su asmens teise į autonomiją ir elgesio laisvę.

Daugelyje valstybių savižudybė nėra teisiškai baudžiama ar draudžiama, todėl daroma prielaida, kad asmenys, kurie dėl savo sveikatos būklės negali patys nusižudyti, yra šiuo

---

⁹⁹ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu // Teisė. 2003, Nr. 47.

atžvilgiu diskriminuojami, nes bet koks žmogus bijo jiems padėti, kadangi bus patraukti baudžiamojon atsakomybėn už suteiktą pagalbą nusižudant.

Vienas iš dažniausiai minimų argumentų, kurių pagrindu siekiama įteisinti eutanaziją, yra žmogaus teisė į orumą. Teigiama, jog įvairios nepagydomos ligos, kūno paralyžius, negrįžtami fiziniai kūno sužalojimai, nudegimai, kurie pacientams sukelia dideles fizines ir dvasines kančias, ir prieš kuriuos šiuolaikinė medicina yra bejėgė, žemina žmogaus orumą. Eutanazijos šalininkai teigia, jog tokiu atveju teisė į orumą yra siekis išvengti pažeminimo, o tai galima pasiekti suteikiant asmeniui galimybę savarankiškai priimti sprendimus dėl tolesnio savo gyvenimo, taip pat ir sprendimą nusižudyti. Tačiau oponentai pateikia faktus, jog neretai, ypač vykdant pasyvią eutanaziją, paciento toli gražu nelaukia ori ir rami mirtis, o atvirkščiai, jų kančia pratęsiama. Pavyzdžiui, „jeigu ligoniui su širdies blokada ar kitokia širdies ritmo sulėtėjimo forma nepanaudojamas elektrinis stimulatorius, toks pacientas netenka sąmonės, tačiau beveik niekuomet nemiršta pirmojo priepuolio metu; ne, jis alpsta dešimtis kartų, staigiai griūdamas ant grindų, susižeisdamas galvą, susilaužydamas ranką ar koją; sulaužytą ranką tenka operuoti arba ištisas savaites ligonį laikyti gipse, o dėl to dažnai atsiranda pūliuojančių pragulų; galop per vieną iš sąmonės netekimo priepuolių ligonis miršta.“¹⁰¹

Eutanazijos oponentai, pasisakydama prieš savižudybes, tokį savo požiūrį grindžia remdamiesi gyvybės šventumo idėja, tačiau, pasak eutanazijos šalininkų, šios idėjos pagrindinis šaltinis yra religija, kuri akcentuoja, jog savižudybė yra nuodėmė. Pasisakantys už eutanaziją mano, jog toks vienpusiškas mąstymas prieštarauja tikėjimo pliuralizmui, kuris yra viena iš tarptautiniu mastu saugomų asmens laisvių ir teisių. Jie teigia, jog kiekvienas asmuo turi teisę elgtis pagal savo sąžinę ir remtis kitomis tikėjimo tiesomis, kurios neakcentuoja savižudybės nuodėmingumo. Taip būtų įgyvendintos demokratinės vertybės.

Kalbant apie eutanazijos įteisinimą, dažniausiai iškeliamas, lyg ir mažai diskusijų turintis sukelti argumentas – žmogaus teisė į gyvybę, tačiau ir šiuo atveju, oponentai turi ką pasakyti. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje teisė į gyvybę yra apibrėžta kaip neatimama, tačiau eutanazijos šalininkai teigia, jog teisės neatimamumas nereiškia ir nesukuria teisės privalomo pobūdžio. Pasak jų, teisė gyventi yra diskrecinė teisė, kurios gali būti savanoriškai atsisakoma.

Bene svarbiausias asmens laisvę ribojantis veiksnys yra viešasis interesas, todėl šis argumentas taip pat svarbus diskutuojant apie eutanaziją. Visuomeninis interesas turi tikslą – siekį apsaugoti visuomenės narių gerovę. Pasisakantys už eutanaziją, kelia klausimą, ar vieno žmogaus savižudybė gali pažeisti visuomenės daugumos interesus? Jų atsakymas į šį klausimą toks – visuotinė idėja, jog asmens mirtis yra savaiame netektis visuomenei, daugiau remiasi religinėmis dogmomis ir moraliniais įsitikinimais. Šalininkai teigia, jog toks įsitikinimas dažnai

---

¹⁰¹ Fenigsen R. Eutanazija. Katalikų pasaulis. – Vilnius, 2000. P. 16-17.

būna nenuoširdus. Jie taip pat remiasi D.Hume suformuluota naudos teorija, pagal kurią gyvenimas visuomenėje asmenims uždeda tam tikras pareigas ir kartu suteikia tam tikrą naudą, t.y. visuomenės narys turi pareigą padaryti kažką gero kitų žmonių labui, o ne tik rūpintis savo interesų įgyvendinimu. Pasisakantys už eutanaziją, šią teoriją interpretuoja, išskirdami du aspektus. Visų pirma, jie teigia, jog asmuo atsisakydamas tolesnio socialinio gyvenimo ir pasirinkdamas savižudybę, kartu atsisako ir gyvenimo jam teikiamos naudos, iš čia jie kelia klausimą, ar atsisakydamas naudos sau, žmogus ir toliau turi būti varžomas pareigos daryti gera visuomenei. Antras dalykas, kurį akcentuoja eutanazijos šalininkai, tai klausimas, ar galima visuomeninė nauda yra svarbesnė už žmogaus patiriamą žalą, kai jam neleidžiama pasitraukti iš gyvenimo? Pasak šalininkų, visuomenė, įteisinusi eutanaziją, patirtų tik teorinę, tačiau ne realią žalą.

Pasisakantys už eutanaziją, neapsiriboja tik šiais argumentais. Jie, pavyzdžiui, laikosi nuostatos, jog nedera žmogaus gyvenimo dirbtinai ilginti, tačiau kyla klausimas, ar tai, kas dirbtina (žmonių, o ne gamtos sukurta) yra blogis? Juk akiniai yra dirbtiniai, tačiau daugybė žmonių juos nešioja ir nemano, jog tai blogai, nes tai padeda geriau matyti. Visų mokslinių išradimų tikslas yra (dažniausiai) padėti žmonėms ir palengvinti ar pagerinti jų gyvenimo sąlygas. Tokiu atveju ir kyla klausimas, kodėl dirbtinis prietaisas, kuris prailgintų ar palengvintų sergančio žmogaus gyvenimą yra pats savaime blogas?

Neretai, kai kalbama apie eutanazijos reikalingumą, vartojama sąvoka „gyvenimo kokybė“, kuria norima apibrėžti, ar konkretaus žmogaus gyvenimas yra pakankamai kokybiškas ar ne. Tačiau Nobelio premijos laureatas Saulas Bellowas rašė, jog „gyvenimo kokybė, - tai pasigailėtinas posakis!“¹⁰² Ši sąvoka sukelia daug abejonių, visų pirma, ar tą kokybę įmanoma išmatuoti ir ar gali būti nustatyti vieningi tos kokybės kriterijai? Antra, sąvoka „gyvenimo kokybė“ atskleidžia jog, pats savaime gyvenimas, kuris nėra priklausomas nuo kokybės, tampa absoliučiai nevertingas. Taigi žmonės, kurie naudoja šią sąvoką, mano, jog jie turi teisę ir galimybę apibūdinti kito žmogaus gyvenimą, kaip kokybišką arba ne, o jei mano, kad gyvenimas nekokybiškas, jie turi teisę, o gal net ir pareigą tokį gyvenimą nutraukti. Į tokį sąrašą gali patekti neregintys, negirdintys, suluošinti, seni, Dauno sindromą turintys žmonės.

Apibendrinant galima teigti, jog eutanazijos šalininkai mano, jog eutanazija nėra moraliai smerktinas reiškinys, o kaip tik, priešingai, ją galima suprasti, kaip gailestingumo ir žmogiškojo supratimo išraišką. Jų nuomone, kiekviena demokratinė visuomenė privalo užtikrinti glimybę naudotis teise į eutanaziją ir šią teisę prilygina kitoms neatimamoms žmogaus teisėms ir laisvėms.

---

¹⁰² Fenigsen R. Eutanazija. Katalikų pasaulis. – Vilnius, 2000. P. 22.

2.4. Žmogaus teisių taikymo praktika Lietuvoje ir kitose šalyse

2.4.1. Eutanazijos byla Lietuvoje

Nors Lietuvoje neįteisinta aktyvi eutanazija, tačiau galima teigti, kad vis dėlto tai vyksta, tik niekas negali pasakyti, kokiais mastais, nes kol kas viešumon iškilo tik viena byla.

1998 metais liepos 7 d. Vilniaus miesto apylinkės prokuratūroje buvo iškelta baudžiamoji byla Živilei Slavinskienei pagal LR BK 105 straipsnio 13 punktą dėl sūnaus Šarūno Slavinsko tyčinio nužudymo. Šarūnas Slavinskas 7 mėnesius buvo bejėgiškoje būsenoje ir kentėjo didžiulius skausmus dėl to, kad buvo nudegęs 35 procentus kūno. Jam buvo visiškai nudegęs veidas, nosis, ausų kaušeliai, išdegusios akys. Jo veidas buvo tapęs ištisa kraujuojančia žaizda, buvo praradęs regėjimą, amputuotos plaštakos, visas kūnas pūliavo, dėl to jis kentė didelius skausmus.

Po Šarūno Slavinsko nudegimo 1997 m. jo mama Živilė Slavinskienė dėjo visas pastangas sūnaus gyvybei išgelbėti: vežė jį pas geriausius specialistus, buvo atlikta eilė operacijų, tačiau jos nedavė rezultatų. Pati būdama gydytoja ji suprato, kad jos vienintelio sūnaus būklės yra beviltiškai ir paskutiniu metu ji tik dar labiau blogėjo.

Tardymo metu buvo nustatyta, kad Ž. Slavinskienė suleido mirtiną dozę strofantino vaistų savo sūnui. Ji prisipažino, kad suleido mirtiną vaistų dozę sūnaus prašymu, todėl, kad jis ketino nusižudyti, tačiau pats to padaryti negalėjo. Tai ji padarė po ilgų, atkaklių ir pasikartojančių sūnaus įkalbinėjimų. Mirdamas sūnus jai padėkojo. Nustatyta, kad prieš mirtį Šarūnas galėjo kalbėti ir buvo sąmoningas. Tuoju po jo mirties Živilė Slavinskienė bandė ir pati nusižudyti, tačiau nepataikė į veną, tuomet išgėrė buteliuką amitriptilino, bet buvo išgelbėta medikų. Po šio įvykio kurį laiką gulėjo psichiatrinėje ligoninėje.

1998 m. lapkričio 7 d. nutarimu Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra nutraukė bylą, nes Živilė Slavinskienė buvo pripažinta buvusi nepakaltinama dėl sunkaus depresinio epizodo su psichozės simptomais. Teigiama, kad ji sūnų nužudė ištikta afekto, nesuprasdama savo veiksmų esmės. Bylos nutraukimo metu ji jokia psichine liga nesirgo ir nebuvo pavojinga visuomenei.

1999 m. sausio 25 d. Vilniaus miesto apygardos prokuratūra peržiūrėjo apylinkės prokuratūros sprendimą ir nustatė, kad byla dėl Ž. Slavinskienės nepakaltinamumo buvo nutraukta pagrįstai, tačiau perkvalifikavo jos veiką kaip mažiau pavojingą nužudymą, t. y. iš BK 105 str. 13 punkto į 104 str. Buvo padaryta išvada, jog ji sūnų nužudė ne todėl, kad jis buvo bejėgiškos būklės, o todėl, kad norėjo palengvinti jo kančias¹⁰³.

¹⁰³ Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros byla Valstybė prieš Ž.Slavinskienę, Nr. 10-2-315-98.

2.4.2. Dianne Pretty byla Europos žmogaus teisių teisme¹⁰⁴

Dianne Pretty buvo 43 metų moteris, gyvenusi su savo vyru, jų dukra ir anūke. Moteris sirgo judinamųjų neuronų liga - tai neuro-degeneracinė judinamųjų ląstelių centrinėje nervų sistemoje liga (MND). Progresuojant šiai ligai atsiranda rankų ir kojų nepakankamumas, paveikiami su kvėpavimu susiję raumenys. Paprastai mirtis ištinka dėl kvėpavimo raumenų bei raumenų, susijusių su rijimo ir kalbėjimo procesais, nepakankamumo, o tai sukelia kvėpavimo sutrikimą ir plaučių uždegimą. Ieškovės būklė sparčiai blogėjo nuo 1999 metų lapkričio, kai jai buvo diagnozuota MND.

Kreipimosi į teismą metu jos liga buvo pasiekusi sudėtingą stadiją – moteris buvo paralyžiuota nuo kaklo, faktiškai nekalbėjo ir buvo maitinama per vamzdelį. Gydytojų numatyta gyvenimo trukmė buvo labai trumpa, matuojama savaitėmis ar mėnesiais, tačiau jos intelektas ir gebėjimas priimti sprendimus (competence) buvo nenukentėję. Paskutinės ligos stadijos buvo nepaprastai kankinančios. Kadangi ji bijojo ir nerimavo dėl kančių ir pažeminimo, kuriuos jai teks ištverti ligai dar labiau progresuojant, todėl ji teigė norinti pati kontroliuoti, kada jai mirti, ir taip išvengti būsimų kančių ir pažeminimo.

Nors pagal Anglijos įstatymus, savižudybė nėra nusikaltimas (Suicide Act 1961)¹⁰⁵, tačiau asmuo, kuris jai padėtų nusižudyti būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Turint omenyje, kad Dianne nori nusižudyti su savo vyro pagalba, ieškovės advokatas 2001 metų liepos 27 dienos laiške Valstybinių kaltinimų vadovui (VKV) paprašė išsipareigoti nepatraukti baudžiamojon atsakomybėn ieškovės vyro, kuris padėtų jai nusižudyti, atsižvelgdamas į jos norus.

2001 metų rugpjūčio 8 dienos laiške Valstybinių kaltinimų vadovas atsisakė duoti tokį pažadą, paaiškindamas, jog valdybos nariai ir vyriausieji teisininkai nusprendė, jog jie nesuteiks neliečiamybės, kuri atleistų, reikalautų atleidimo ar bylotų apie jį ar leistų bet kokią nusikaltimą ateityje, nesvarbu, kokios bebūtų išimtinės aplinkybės.

2001 metų rugpjūčio 20 dieną ieškovė paprašė VKV sprendimo juridinės peržvalgos ir šių teisių gynimo priemonių:

- įsakymo, anuliuojančio 2001 m. rugpjūčio 8 dienos VKV sprendimą;
- deklaracijos, kad sprendimas buvo neteisėtas;
- privalomo įsakymo, reikalaujančio VKV priimti minėtą išsipareigojimą;

¹⁰⁴Case of Pretty v. United Kingdom, Application no. 2346/02. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case+Law/Case+law+information/Selective+comparative+law+case+list/> (2005 03 19)

¹⁰⁵Select Committee on Assisted Dying for the Terminally Ill Bill First Report. <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldselect/ldasdy/86/8604.htm> (2005 04 14)

- deklaracijos, kad 1961 metų Savižudybių akto 2 skyrius buvo nesuderinami su 2, 3, 8, 9 ir 14 Konvencijos straipsniais.

2001 m. spalio 17 dieną Apygardos teismas atmetė ieškinį, pritardamas nuomonei, jog VKV neturėjo galios priimti išipareigojimą nepatraukti ieškovės vyro baudžiamojon atsakomybėn, taip pat ir tam, jog Savižudybių akto 2 skyrius nėra nesuderinamas su Konvencija.

Ieškovė kreipėsi į Lordų Rūmus. 2001 m. lapkričio 29 dieną jie atmetė ieškinį palaikydami Apygardos Teismo sprendimą.

Dianne Pretty kreipėsi į Europos žmogaus teisių teismą teigdama, jog Lordų Rūmų priimtas sprendimas pažeidžia Europos žmogaus teisių konvencijos (Konvencijos) 2, 3, 8, 9, 14 straipsnius.

Ieškovė pateikė šiuos argumentus:

1. Ieškovė pareiškė, kad leidimas padėti jai nusižudyti nesikirstų su Konvencijos 2 straipsniu¹⁰⁶, argumentuodama tuo, jog tos Konvencijos šalys, kuriose savižudybė su pagalba nedraudžiama įstatymu, pažeidinėja šias nuostatas. Be to, 2 straipsnis saugo teisę gyventi, o ne patį gyvenimą, taip pat saugo ir teisę pasirinkti gyventi toliau ar ne. Šis straipsnis patvirtina, jos (ieškovės) teisę mirti, norint išvengti nepakenčiamų kančių ir pažeminimo.

2. Ieškovė teigė, jog kančia, kurią jai tenka patirti, pagal Konvencijos 3 straipsnį¹⁰⁷ yra apibūdinama kaip žeminantis elgesys. Ji kentėjo nuo siaubingos ir nepagydomos ligos, kuri jau buvo pasiekusi paskutinę stadiją ir jos laukė nepaprastai kankinanti ir žeminanti mirtis, kadangi raumenys, kontroliuojantys jos kvėpavimą ir rijimą taip susilpnėjo, jog netrukus jai turėjo pasireikšti kvėpavimo sutrikimas ir plaučių uždegimas. Nors vyriausybė pagal precedentinę teisę nėra tiesiogiai atsakinga už tokį elgesį, tačiau ieškovė teigia, kad pagal 3 straipsnį valstybė yra išipareigojusi ne tik susilaikyti nuo tokio elgesio žmonių atžvilgiu, bet taip pat ir apsaugoti nuo jo. Šiuo atveju tai reiškia valstybės išipareigojimą apsaugoti ją (ieškovę) nuo kančių, kurias priešingu atveju jai reikėtų iškęsti.

Kadangi Anglijos teisė draudžia savižudybę su kito pagalba, nepaisant individualių bylos aplinkybių, todėl ieškovei buvo atimta teisė nusižudyti padedant jos vyrui, neatsižvelgiant į tai, kad jos intelektas ir gebėjimas priimti sprendimus yra nepažeisti ligos. Taip pat buvo nepaisoma to, kad ji nėra pažeidžiama ir jai nereikia apsaugos, kad jos mirtis yra neišvengiama, o jos ligai progresuojant, ji turės iškęsti baisias kančias ir pažeminimą bei, kad jos šeima visiškai remia tokį ieškovės sprendimą.

---

¹⁰⁶ 2 straipsnis. Teisė į gyvybę. Kiekvieno asmens teisę į gyvybę saugo įstatymas.

¹⁰⁷ 3 straipsnis. Kankinimo uždraudimas. Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.

Ieškovė atmetė vyriausybės pareiškimą, kuris teigia, kad visi sunkiai sergantys ar neįgalūs žmonės, svarstantys savižudybės galimybę, yra laikomi pažeidžiami, todėl toks draudimas yra būtinas jiems apsaugoti, kaip įžeidžiantį. Bet koks rūpestis dėl pažeidžiamų žmonių apsaugos galėtų būti įgyvendintas sukuriant sistemą, kur savižudybė padedant kitam žmogui būtų teisėta su sąlyga, kad kilus abejonėms individas galėtų parodyti, jog jis gali priimti tokį sprendimą ir, kad jam nereikia apsaugos.

3. Ieškovė įrodinėjo, jog Konvencijos 8 straipsnis¹⁰⁸ aiškiai garantuoja apsisprendimo teisę, kuri apima ir teisę priimti sprendimus dėl savo kūno ir to, kas su juo turi vykti. Ji teigė, jog tai taip pat apima teisę nuspręsti, kada ir kaip mirti, nes mirties pobūdžio ir laiko pasirinkimas yra labiausiai susijęs su asmens apsisprendimo teise. Iš to išplaukia, kad VKV atsisakymas įsipareigoti nebausti kriminaline bausme jos vyro ir valstybės absoliutus savižudybių su kito asmens pagalba draudimas kliudo įgyvendinti jos teises pagal 8 straipsnio 1 paragrafą.

Ieškovė įrodinėjo, kad turi būti ypač rimtų tokio kišimosi į privačią jos asmeninio gyvenimo dalį priežasčių. Vis dėlto, vyriausybė nesugebėjo parodyti, kad kišimasis buvo pateisinamas, kadangi nebuvo svarstomos individualios jos bylos aplinkybės.

4. Ieškovė pareiškė, kad 9 straipsnis¹⁰⁹ saugo minties laisvę, kuri ligi šiol apėmė tokias nuostatas kaip vegetarizmas ir pacifizmas. Siekdama gauti teisėtą savo vyro pagalbą jai nusižudant, ieškovė tikėjo ir palaikė savižudybę, padedant kitam asmeniui savo, atveju. Atsisakydamas įsipareigoti nepatraukti baudžiamojon atsakomybėn jos vyro VKV sutrukdė įgyvendinti šią teisę.

5. Ieškovė teigė, jog ji nukentėjo nuo diskriminacijos¹¹⁰, kadangi su ja buvo elgiamasi lygiai taip pat kaip su kitais, kurių situacija buvo visiškai kitokia. Nors visiškas savižudybių su kitų asmenų pagalba draudimas yra vienodai taikomas visiems individams, tačiau ją šis

---

¹⁰⁸ 8 straipsnis. Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. 1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. 2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms.

¹⁰⁹ 9 straipsnis. Minties, sąžinės ir religijos laisvė. 1. Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ar mokant jo. 2. Laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti apribojama tik tiek, kiek yra nustatęs įstatymas, ir tik kai tai būtina demokratinėje visuomenėje jos apsaugos interesams, viešajai tvarkai, žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

¹⁰⁹ 14 straipsnis. Diskriminacijos uždraudimas. Naudojimas šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.

draudimas diskriminuoja, kadangi ji pati yra tokia neįgali, jog negali pati nutraukti savo gyvenimo be kito žmogaus pagalbos. Jai neleidžiama įgyvendinti teisės, kuria gali naudotis kiti, galintys patys nutraukti sau gyvenimą, todėl su ja elgiamasi kitaip ir toks elgesys jos atžvilgiu yra mažiau naudingas nei buvo kitų atžvilgiu. Kadangi vienintelis visiško draudimo pateisinimas, kurį pasiūlė vyriausybė, buvo poreikis apsaugoti pažeidžiamus žmones, o ieškovė nėra pažeidžiama ir jai nereikia apsaugos, todėl nebuvo pagrįsto ar objektyvaus pateisinimo tokiam elgesio skirtumui.

Europos žmogaus teisių teismas taip atsakė į ieškovės argumentus:

1. Konvencija apsaugo teisę gyventi, be kurios naudojimas kitomis teisėmis ir laisvėmis būtų neįmanomas. Joje išdėstytos ribotos aplinkybės, kurioms esant gyvybės atėmimas gali būti pateisinamas, ir teismas atliko nuodugnią jų peržiūrą. Teismas nusprendė, kad pirmas 2 straipsnio sakinyje įpareigoja valstybę ne tik susilaikyti nuo tyčinio ir neteisėto gyvybės atėmimo, bet ir imtis tinkamų veiksmų apsaugoti gyvybes tų, kurie yra jos jurisdikcijoje. Tam tikromis apibrėžtomis aplinkybėmis tai taip pat gali reikšti teigiamą valdžios organų įsipareigojimą imtis prevencinių operatyvinių priemonių apsaugoti individą, kurio gyvybė yra pavojuje dėl kito individo kriminalinių veiksmų. Visose ankstesnėse Teismo nagrinėtose bylose buvo nuolat pabrėžiamas valstybės įsipareigojimas apsaugoti gyvybę. Teismas nėra įsitikinęs, kad 2 straipsnyje nustatyta „teisė į gyvybę“ galima interpretuoti kaip turinčią neigiamą aspektą. Šis straipsnis nėra susijęs su problemomis dėl gyvenimo kokybės ar su tuo, ką žmogus pasirenka daryti su savo gyvenimu. Jis negali būti interpretuojamas, kaip suteikiantis priešingą teisę, būtent – teisę mirti, jis taip pat negali sukurti apsisprendimo teisės – nesuteikia teisės pasirinkti mirtį vietoj gyvenimo.

Pasak teismo, Konvencijos 2 straipsnyje negalima rasti jokios teisės mirti nuo trečio žmogaus rankos ar padedant valdžios organams užuominos. Tai patvirtino ir Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija 1418 (1999) (žr. psl.43).

Ieškovė įrodinėjo, kad vengimas pripažinti Konvencijoje esant išreikštą teisę mirti reiškia, kad tos šalys, kurios leidžia savižudybę su pagalba, pažeidžia Konvenciją. Šiuo atveju tai nėra teismo kompetencijoje mėginti įvertinti, ar įstatymai kitose šalyse apsaugo teisę į gyvybę ar ne. Vis dėlto, net jei bus nuspręsta, kad aplinkybės, vyraujančios šalyje, leidžiančioje savižudybę su kito žmogaus pagalba, nepažeidžia Konvencijos 2 straipsnio, tai nepadės ieškovei šioje byloje, kuri grindžiama visai kitu teiginiu – tuo, jog Jungtinė Karalystė pažeidžia savo įsipareigojimus pagal 2 straipsnį, jei ji neleidžia savižudybės su kito asmens pagalba. Šis teiginys nebuvo įrodytas.

Teismas nusprendė, kad Konvencijos 2 straipsnis nebuvo pažeistas.

2. Konvencijos 2 ir 3 straipsniai, turi būti laikomi vienu iš svarbiausių Konvencijos nuostatų, kurios saugoja esmines demokratinių visuomenių, sudarančių Europos Tarybą, vertybes.

Teismo precedentinė teisė rodo, kad 3 straipsnis paprastai buvo taikytas tokiuose kontekstuose, kur individo rizika būti paveiktam bet kokių draudžiamų elgesio formų kilo iš sąmoningai įvykdytų valstybės pareigūnų ar valstybės organų veiksmų. Tai gali būti apibūdinta, kaip neigiamo išsipareigojimo valstybei nustatymas – susilaikyti nuo rimtos žalos darymo asmeniui.

Teismas laikosi nuomonės, kad valstybių išsipareigojimas pagal Konvencijos 1 straipsnį apsaugoti visų asmenų, esančių jų jurisdikcijoje, Konvencijos ginamas teises ir laisves, kartu su 3 straipsniu reikalauja, jog valstybės imtųsi veiksmų, garantuojančių, kad individui, esančiam jų jurisdikcijoje, negrėstų joks kankinimas ar nežmoniškas ir žeminantis elgesys ar bausmė, įskaitant ir tokį elgesį, kurį vykdytų privatūs individai. Ankstesnėse bylose Teismas yra nustatęs teigiamą valstybės išsipareigojimą suteikti apsaugą prieš nežmonišką ar žeminantį elgesį.

3 straipsnyje numatytus elgesio tipus atitinka toks elgesys, kuris žemina ar menkina individą, rodant nepakankamą pagarbą ar menkinant jo ar jos žmogišką orumą arba kai sukelia baimės jausmą, sielvartą ar nepilnavertiškumą, ko pasėkoje gali būti pažeistas individo moralinis ir fizinis atsparumas. Kančia, kuri kyla iš natūraliai kilusios fizinės ar psichinės ligos taip pat gali būti įtraukta į 3 straipsnį, kai ji pasunkėja, arba yra tokia rizika, jog ji pasunkės dėl elgesio ar naudojamų priemonių, už kurias atsakinga gali būti laikoma valdžia.

Ieškovė tvirtino, kad VKV atsisakymas išsipareigoti nepatraukti jos vyro baudžiamojon atsakomybėn, jei jis padėtų jai nusižudyti, ir savižudybių su kitų pagalba draudimas rodo nežmonišką ir žeminantį elgesį, už kurį atsakinga valstybė, kadangi ji nesaugo jos nuo kentėjimo, kuris laukia jos, kai liga pasieks galutinę savo stadiją. Šis tvirtinimas vis dėlto yra nauja „elgesio“ sąvokos interpretacija, kuri, kaip nustatė Lordų Rūmai, yra už įprastos prasmės ribų. Nors Teismas privalo lanksčiai ir dinamiškai žvelgti į Konvencijos interpretacijas, tačiau bet kokia interpretacija turi derėti su esminiais Konvencijos tikslais ir jos, kaip žmogaus teisių apsaugos sistemos, darnumu. 3 straipsnis turi būti interpretuojamas taip pat, kaip 2 straipsnis, nes jie abu atspindi pagrindines demokratinių valstybių gerbiamas vertybes. Kaip minėta anksčiau, Konvencijos 2 straipsnis yra pirmas ir svarbiausias draudimas naudoti mirtinai pavojingą jėgą ar kitokį elgesį, kuris gali priversti prie žmogaus mirties, ir jis nesuteikia jokios teisės individui reikalauti iš valstybės leidimo palengvinti jos ar jo mirtį.

Teismui nelieka nieko kito, kaip užjausti ieškovę dėl to, kad be galimybės baigti savo gyvenimą, jai telieka kankinančios mirties perspektyva.

Todėl teismas apibendrinamas teigia, jog iš Konvencijos 3 straipsnio nekyla jokio aiškaus įsipareigojimo reikalauti iš valstybės nepatraukti baudžiamojon atsakomybėn ieškovės vyro, jei jis padėtų jai nusižudyti ar suteiktų teisėtą bet kokios kitokios mirties galimybę. Konvencijos 3 straipsnis nebuvo pažeistas.

3. Pasak Teismo, “privataus gyvenimo” sąvoka yra platus terminas, kuris negali būti apibūdintas išsamiau apibrėžimu. Jis apima fizinį ir psichologinį asmens vientisumą, kartais jis gali apimti individo fizinį ir socialinį tapatumą. Tokie elementai, kaip lyties identifikacija, vardas ir seksualinė orientacija bei seksualinis gyvenimas taip pat įeina į asmeninę sritį, ginamą pagal 8 straipsnį. Šis straipsnis taip pat gina teisę į asmeninį tobulėjimą ir teisę kurti bei vystyti santykius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu. Nors jokia anksčiau Teismo nagrinėta byla nenustatė, kad apsisprendimo teisė, kaip tokia, yra susijusi su Konvencijos 8 straipsniu, Teismas laikosi nuomonės, kad asmeninės autonomijos principas yra svarbus ir sudaro jos garantijų interpretavimo pagrindą.

Vyriausybė įrodinėjo, kad teisė į asmeninį gyvenimą negali apimti teisės numirti padedant kitam žmogui, nes tai yra apsaugos, kurią Konvencija numato, paneigimas. Teismas pastebėjo, kad gebėjimas tvarkyti savo gyvenimą, pasirenkant norimą būdą, taip pat gali apimti galimybę vykdyti veiklą, suprantamą kaip fiziškai ar morališkai kenksmingą būtent tam individui. Laipsnis, iki kurio valstybė gali naudoti prievartos priemones, kuriomis siekia apsaugoti žmones nuo jų pasirinkto gyvenimo būdo pasekmių, ilgą laiką buvo moralinių ir juridinių diskusijų objektas. Vis dėlto, net ten, kur elgesys kelia pavojų sveikatai ar gyvybei, precedentinė teisė valstybės prievartos ar kriminalinių priemonių naudojimui laikė ieškovo privataus gyvenimo pažeidimu pagal 8 straipsnio 1 dalį, toks valstybės elgesys turėjo būti pateisinamas pagal to paties straipsnio 2 dalį.

Medicininio gydymo sferoje atsisakymas priimti tam tikrą gydymą gali neišvengiamai privesti prie mirtinų pasekmių, tačiau medicininio gydymo paskyrimas, be psichiškai sveiko suaugusio paciento sutikimo, pažeistų asmens fizinį vientisumą, o taip pat tam tikra prasme pažeistų ir teises, saugomas pagal Konvencijos 8 straipsnio 1 paragrafą. Vidaus precedentinėje teisėje, asmuo gali pasirinkti mirtį, atsisakydamas duoti sutikimą gydymui, kuris galėtų prailginti gyvenimą.

Pati Konvencijos esmė yra pagarba žmogaus orumui ir laisvei. Jokiais būdais neneigdamas žmogaus gyvenimo šventumo, saugomo pagal Konvenciją, Teismas laikosi nuomonės, kad pagal Konvencijos 8 straipsnį, gyvenimo kokybė neturi jokios reikšmės. Augančių medicininį pasiekimų laikais, kartu su ilgesnio gyvenimo galimybėmis, daug žmonių yra susirūpinę, kad jie nebūtų verčiami ilgai merdėti senatvėje arba progresyvių fizinių ar

protinių negalavimų stadijose, kas prieštarauja asmens ir asmeninio tapatumo idėjoms, kurių taip stipriai laikomasi.

Ieškovei šioje byloje trukdoma pagal įstatymą įvykdyti savo pasirinkimą išvengti to, ką ji laiko žeminančia ir kankinančia gyvenimo pabaiga. Teismas nėra pasiruošęs išskirti, kad tai būtų jos teisės į privatų gyvenimą pažeidimas. Toliau svarstoma, ar toks pažeidimas įmanomas pagal 8 straipsnio 2 paragrafą.

Kišimasis į asmens privatų gyvenimą gali būti suderinamas su 8 straipsnio 2 dalimi tik tokiu atveju, jei tai yra būtina „pagal įstatymą“, turėtų tikslą ar tikslus, kurie yra teisėti pagal šį paragrafą ir būtų „būtinai demokratinėje visuomenėje“ dėl prieš tai išdėstytų tikslų.

Teismas apibendrina, kad kišimasis šioje byloje gali būti pateisinamas, kaip „būtinai demokratinėje visuomenėje“ kitų asmenų teisių apsaugai. Tokiu atveju Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

4. Teismas neabejoja dėl ieškovės nuomonės tvirtumo, kad jai priimtina savižudybė su pagalba, tačiau pastebi, kad ne visos nuomonės sudaro įsitikinimus, ginamus pagal Konvencijos 9 straipsnio 1 dalį. Jos siekiuose nesimato religijos ar tikėjimo apraiškos formų, tokių kaip garbinimas, mokymas, atlikimas ar stebėjimas, kokios yra apibūdintos antrame 1 dalies sakinyje. Kaip nustatė komisija, terminas „veikla“, naudojamas 9 straipsnio 1 dalyje neapima kiekvieno veiksmo, kuris yra motyvuotas ar įkvėptas religijos ar tikėjimo. Kadangi ieškovės nuomonė atspindi jos atsidavimą asmeninės autonomijos principui, jos ieškinys yra tik kita skundo dėl 8 Konvencijos straipsnio formuluotė.

Teismas apibendrina, kad 9 Konvencijos straipsnis nebuvo pažeistas.

5. Pagal 14 straipsnį, skirtingas elgesys su žmonėmis, esančiais analogiškose ar palyginus panašiose situacijose, yra diskriminuojantis, jei nėra objektyvaus ar pagrįsto pateisinimo, tai yra, jei nėra siekiama įstatyminio tikslo arba jei nėra pagrįsto proporcijos santykio tarp taikomų priemonių ir siekiamo tikslo. Be to, Konvencijos šalys turi lanksčias galimybes įvertinant ar skirtumai panašiose situacijose pateisina skirtingą elgesį, jei taip – tai koku mastu. Diskriminacija taip pat gali kilti ir iš tokio valstybės elgesio, kai ji, neturėdama objektyvaus ir pagrįsto pateisinimo nesielgia su žmonėmis skirtingai, kurių situacijos yra visiškai skirtingos.

Pagal Konvencijos 8 straipsnį, Teismas nustatė, kad egzistuoja tvirtos priežastys neįtraukti į įstatymą išimčių tiems, kurie nėra laikomi pažeidžiamais. Panašios nenuginčijamos priežastys egzistuoja ir pagal Konvencijos 14 straipsnį, nesiekiant atskirti tų, kurie gali patys nusižudyti nuo tų, kurie to padaryti negali. Riba tarp šių dviejų kategorijų yra labai plona, todėl siekis įtraukti į įstatymą išimtį tiems asmenims, kurie negali patys nusižudyti, rimtai pakenktų gyvybės apsaugai, kurią numato 1961 m. Savižudybių aktas ir smarkiai padidintų piktnaudžiavimo riziką.

Konvencijos 14 straipsnis nebuvo pažeistas.

Šioje itin aktualioje eutanazijos klausimu byloje buvo siekiama išsiaiškinti, kas žmogaus teisių srityje yra svarbiau, ar privataus asmens interesas savo noru pasitraukti iš gyvenimo, ar viešasis interesas, kuriuo remiasi valstybės pareiga saugoti ir gerbti kiekvieno žmogaus gyvybę. Šioje byloje Teismas priėjo išvados, jog žmogaus privataus gyvenimo gerbimas nėra didesnė vertybė už jo gyvybę, tačiau šiuo metu vis daugiau valstybių diskutuoja eutanazijos įteisinimo klausimu ir tokį Teismo sprendimą priima nevienareikšmiškai. Rokas Bukauskas savo straipsnyje „Europos žmogaus teisių teismas paneigė teisę į mirtį“ teigia, jog tokiam Teismo sprendimui įtakos turėjo ne tik Konvencijos nuostatų aiškinimas, bet kartu jis atsižvelgė ir į Europos valstybių politiką šiuo klausimu¹¹¹. Galima daryti logišką išvadą, jog, jei Teismui tektų svarstyti su eutanazijos klausimu susijusią bylą artimiausioje ateityje, jis gali priimti kitokį sprendimą, kadangi Europos valstybių politika šiuo klausimu pastaruoju metu krypsta į priešingą pusę, visuomenėje daugėja eutanazijos šalininkų, aštrios diskusijos vyksta šalių parlamentuose, net kategoriškai prieš savižudybes pasisakiusioje Didžiojoje Britanijoje vyksta permainos ir svarstomi kontroversiški įstatymų projektai.

2.4.3. Dabartinis visuomenės požiūris į eutanaziją

Prieš trejus metus (2002 m.) mirusios britės Dianne Pretty tragiškas likimas paskatino Jungtinės Karalystės medikus bei politikus lėtai, tačiau užtikrintai žengti eutanazijos legalizavimo link. Ši byla tapo paskutiniu lašu, kuris perpildė taurę ir dabar net 82 proc. britų perėjo į eutanazijos šalininkų pusę, nors iki Pretty mirties britų visuomenė buvo suskilusi maždaug į dvi lygias dalis. Iki šiol tik dviejose Vakarų Europos valstybėse – katalikiškoje Airijoje ir Italijoje – įstatymai griežtesni nei Jungtinėje Karalystėje.

Į tokį pakitusį visuomenės požiūrį buvo priversti reaguoti ir politikai, ir medikai. Šiuo metu (2005 m.) Didžiosios Britanijos Lordų Rūmuose svarstomas kontroversiniu laikomas vadinamos “Pagalbos numirti ligoniams, esantiems paskutinėje ligos stadijoje” įstatymo projektas. Vienas projektų iniciatorių, liberalų demokratų parlamentaras Evanas Harrisas, pagal profesiją medikas, teigė, jog parlamentas turi rasti kompromisą, kuris padėtų sunkiems ligoniams išsaugoti orumą ir kartu sukurti griežtą apsaugos sistemą, kuri neleistų piktnaudžiauti eutanazija, o kartu ir apsaugotų medikus nuo galimų moralinių ir teisinių prieštaravimų¹¹². Šie debatai Vestminsterio parlamento rūmuose tęsis iki metų pabaigos, o jei šis projektas bus patvirtintas – tai įstatymu jis virstų ne anksčiau kaip 2006 metų rudenį.

¹¹¹ Bukauskas R. Europos žmogaus teisių teismas paneigė teisę į mirtį //Justitia, 2002. Nr. 1-2.

¹¹² Rudavičius V. Britai reikalauja garantijų, kad ir mirties valandą liks orūs// Lietuvos rytas. 2005 m. liepos 9 d., Nr. 157.

Šešių pagrindinių religinių konfesijų vadovai pasisakė prieš įstatymo projektą atvirame laiške, kurį pasiuntė visiems Britanijos parlamento deputatams. Religijų vadovai laiške iš esmės reikalauja nekeisti įstatymo. Laiško autoriai perspėja, jog tariama “teisė mirti” neišvengiamai pavirs “pareiga mirti”, taip pat pavieniais atvejais tokį sprendimą galės nulemti ekonominis spaudimas ir savanaudiški paskaičiavimai¹¹³.

Anglijoje veikianti Katalikų komunikacijų tarnyba CCN pažymėjo, jog šešioms religijoms atstovaujančių devynių religijų vadovų bendras pareiškimas yra pirmas tokio pobūdžio bendras kreipimasis į britų parlamentarus. Britanijos induistų, musulmonų, evangelikų, anglikonų, katalikų, žydų, stačiatikių, budistų ir sikhų bendruomenių vadovai atkreipė parlamentarų dėmesį į penkis dalykus: į sparčią paliatyvinės slaugos plėtrą, į įvairius rimtus sunkumus, kuriuos patiria eutanaziją įteisinusios šalys, į daugumos medikų nusistatymą prieš pagalbą numirti ir tai, kad toks gydytojų priešiškus apskritai auga, į klaidinančias gyventojų apklausas, tariamai įrodančias daugumos žmonių palankumą keisti įstatymą ir į rimtus pagarbos gyvybei pažeidimus, galinčius radikaliai pakeisti visuomenės moralinį pagrindą. Ypatingą dėmesį laiško autoriai skiria būtinumui užtikrinti gyvybės šventumą. Šioje srityje labai svarbu yra tai, kad paliatyvinė slauga padeda sumažinti mirštančiųjų skausmą iki minimumo¹¹⁴.

Kartu su politikais link eutanazijos įteisinimo žengia ir britų medikai, kurie šiais metais vykusiame Britų medikų asociacijos suvažiavime pakeitė ilgus dešimtmečius galiojusį neigiamą požiūrį į eutanaziją. Vos prieš penkerius metus jai nepritarė trys ketvirtadaliai gydytojų, o dabar net 53 proc. asociacijos delegatų nutarė laikytis neutralios pozicijos.

Šiais metais JAV Kongresas skubos tvarka priėmė įstatymą, kuris buvo skirtas specialiai Terry Schiavo, draudžiantis eutanazijos taikymą šiuo konkrečiu atveju. 41 metų amerikietei Terry Schiavo prieš 15 metų, sustojus širdžiai, dėl deguonies trūkumo žuvo svarbios jos smegenų dalys. Kurį laiką ji buvo komoje ir nuo tol moters gyvybė buvo palaikoma tik specialios maitinimą užtikrinančios aparatūros pagalba. Vėliau moteris pradėjo kvėpuoti, atsimerkdavo, tačiau, pasak medikų, funkcionavo tik su nevalingais judesiais susijusios smegenų dalys, o atsakančios už valingus judesius ir mąstymą - atrofavosi. Medikų teigimu, ligonės būklė niekada nepagerės. Vyras ir globėjas tvirtino, kad žmona jam yra sakiusi, jog nenorėtų, kad jos gyvybė būtų palaikoma dirbtinai. Jis ir jo advokatai prašė leisti Terry, jų žodžiais tariant, numirti ramiai ir oriai. Tuo tarpu tėvai ir brolis reikalavo moters nežudyti ir teigė, jog tikintys, kad jos būklė gali pagerėti. Jos vyras jau antrą kartą gavo teisėjo nutartį, leidžiančią nutraukti dirbtinį maitinimą, tačiau vos jį nutraukus, reikalaujant moters giminaičiams ir gyvybės apsaugos

¹¹³ Britų religijų vadovai priešinosi eutanazijos ir savižudybių su pagalba įstatymui (2005 10 11). <http://www.oecumene.radiovaticana.org/lit/Articolo.asp?id=51877> (2005 10 20)

¹¹⁴ Britų religijų vadovai priešinosi eutanazijos įstatymui (2005 10 12). <http://www.bernardinai.lt/index.php?660176536> (2005 09 20)

organizacijoms buvo priimtas įstatymas. JAV prezidentas Džordžas Bušas (George W. Bush) net nutraukė savo atostogas, kad jį pasirašytų. Šis įstatymas suteikė federaliniams teismams įgaliojimą pakartotinai nagrinėti jos bylą, t. y. jos tėvai galėjo dar kartą kreiptis į teismus, prašydami atstatyti dukrai teismo sprendimu nutrauktą dirbtinį maitinimą, kadangi pirmą kartą Aukščiausiasis teismas nagrinėti tėvų prašymą atsisakė. Po 7 metų šeimos kovų teismuose istorija pasiekė kulminaciją, kai Floridos teismo sprendimu moteriai buvo išimtas maitinimo vamzdelis. Tai reiškė, kad gyventi jai liko maždaug savaitė. Ji mirė kovo 31 dieną.

JAV bioetikos specialistų iš Pensilvanijos universiteto teigimu, maitinimo nutraukimas panašioms ligoniams Amerikoje - įprastas dalykas¹¹⁵.

Amerikietes istorija yra pavyzdys, jog tiek ligoniams, jei jie turi sąmonę, tiek jų artimiesiems, medikams bei šiuolaikinėms visuomenėms niekada nebus lengva priimti sprendimą, kuris nulemia kito žmogaus gyvybę. Kai kurie konstitucines teisės specialistai JAV pareiškė, kad įsikišdamas į teismų darbą Kongresas, o ir Prezidentas, pažeidė Konstituciją, kuri griežtai skiria įstatymų leidžiamąją valdžią nuo teisminės. Apklausos parodė, kad politikų veiksmais nepatenkinta ir didžioji dalis JAV visuomenės¹¹⁶. Aukšti Vatikano atstovai griežtai kritikavo maitinimo nutraukimą ir yra pavadinę tai žiauria eutanazija.

Olandijos vyriausybė ruošiasi priimti įstatymus, leisiančius vykdyti vaikų eutanaziją. Nors šiuo metu naujagimių, turinčių vystymosi sutrikimų, eutanaziją įstatymai draudžia, tačiau kasmet yra nužudoma 15–20 vaikų. Iki šiol nė vienam gydytojui nebuvo pateikta jokių kaltinimų. Šalies valdančiosios Krikščionių demokratų partijos atstovai pareiškė, kad jie palaiko „Groningeno protokolą“, kuris numato vaikų žudymą (protokolas pavadintas Groningeno ligoninės vardu, kurioje buvo užfiksuoti pirmieji vaikų eutanazijos atvejai). Pagal šį dokumentą, eutanaziją galima vykdyti vaikams, gimusiems su nepagydomais vystymosi sutrikimais, gavus jų tėvų sutikimą ir diagnozę patvirtinus dviem gydytojams.¹¹⁷

Kunigas ir bioetikos daktaras Andrius Narbekovas teigia, jog Lietuvos atsilikimas paliatyvosios medicinos srityje, kančiose paliktų mirti ligonių patirtys bei į ekonominę naudą orientuota sveikatos apsaugos sistema yra palanki terpė rasti eutanazijos šalininkams Lietuvoje. Mūsų visuomenėje plintančią senatvės ir negalios baimę, kunigo nuomone, lemia sveikatos apsaugos sistemos spragos. Prieš mirtį onkologiniai ligoniai iš gydymo įstaigų išrašomi kaip neperspektyvūs ir paleidžiami namo. Artimieji, matydami jų kančias, pradeda galvoti, jog teisingiausia būtų padėti jiems numirti. Dažniausiai žmonės nori, kad jiems būtų įvykdyta

¹¹⁵ Dž. V. Bušas pasirašė JAV Kongreso jam perduotą T. Ščiavo bylos įstatymą (2004 12 13). <http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=9828> (2005 01 07)

¹¹⁶ „Vėjas Vakarų krypties“: teisė mirti – ko norėtų žmogus ir dangus? (2005 03 29). <http://www.lrt.lt/radio/news.php?strid=&id=471810&sid=434561> (2005 08 20)

¹¹⁷ Olandijoje ketinama legalizuoti vaikų eutanaziją (2005 10 04). <http://www.bernardinai.lt/index.php?88688094> (2005 10 10)

eutanazija, nes bijo skausmo ir kančių. Tačiau vis mažiau kalbama apie tai, kaip būtų galima palengvinti tuos skausmus¹¹⁸.

Šių metų balandžio pabaigoje Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje (ETPA) buvo svarstoma rezoliucija, kuria buvo siūloma Europos Tarybos šalyse narėse nebijoti diskusijų eutanazijos klausimu. Rezoliucija susilaukė itin aštrių ETPA parlamentarų diskusijų, buvo pateikta net 71 pataisa, tačiau jas priėmus, galutinis variantas nepatiko nei šios rezoliucijos rengėjams, nei jos oponentams ir ji nebuvo priimta. Rezoliucija buvo atmesta labai nedidele balsų persvara, kai tuo tarpu prieš pora metų, diskusijas dėl eutanazijos įteisinimo palaikė tik penktadalis ETPA parlamentarų¹¹⁹.

Susirūpinimą bandymu įteisinti eutanaziją paskutiniame savo posėdyje išreiškė Lietuvos vyskupų konferencija. Jos generalinis sekretorius Gintaras Grušas sakė, jog Bažnyčios pozicija šiuo klausimu visada tokia pat – žmogaus orumas reikalauja, kad Dievo dovanota gyvybė būtų gerbiama nuo gyvenimo pradžios iki natūralios pabaigos. Pasak monsinjoro G. Grušo, šiemet į Europos Tarybos komitetų svarstymus rezoliucija grįžo su pavojingai sušvelnintais terminais. Naujame dokumento pavadinime „Pagalba pacientams jų gyvenimo pabaigoje“ nebeliko žodžio „eutanazija“, tačiau jo esmė nepakito¹²⁰

---

¹¹⁸Eutanazijos šalininkais tampama dėl sveikatos sistemos spragų (2005 03 23). <http://online.5ci.lt/news.aspx?Lang=LT&Element=NewsArchive&TopicID=156&IMAction=ViewArticle&ArticleID=88181&SearchTXT=> (2005 06 10)

¹¹⁹ Liberalcentristas siūlo diskutuoti eutanazijos tema (2005 05 04). <http://www.bernardinai.lt/index.php?-1085344934> (2005 06 20)

¹²⁰ Britų religijų vadovai priešinas eutanazijos įstatymui (2005 10 12). <http://www.bernardinai.lt/index.php?660176536> (2005 10 20)

3. TEISINIS EUTANAZIJOS REGLAMENTAVIMAS PASAULYJE

Įstatymai, reglamentuojantys savižudybę su pagalba, yra aiškūs tik keliose valstybėse, visur kitur jie arba neaiškūs, arba visai neegzistuoja. Tai, kad konkrečioje šalyje savižudybę su pagalba nėra apibrėžta baudžiamajame kodekse, dar nereiškia, jog visi padėjusieji nusižudyti bus nubausti. Daugelis žmonių mano, jog savižudybė bei savižudybė su pagalba yra be galo individuali laisvos valios išraiška, kuriai negali būti jokių teisinių draudimų. Toks klaidingas įsitikinimas daugybei žmonių sukėlė teisinių problemų. Pati savižudybė jau nebėra laikoma nusikaltimu, tačiau padėjimas nusižudyti beveik visose šalyse išlieka nusikaltimu, remiantis vienokiais ar kitokiais įstatymais.

Švedijoje nėra specialaus įstatymo, draudžiančio savižudybę su pagalba, tačiau ieškovai gali kaltinti padėjėją netyčiniu nužudymu. Už aktyvią pagalbą padedant numirti („actively assisting a death“) asmuo gali būti nubaustas iki 5-erių metų nelaisvės¹²¹.

Norvegijoje yra numatytos kriminalinės bausmės už pagalbą nusižudant, o padėjėjas kaltinamas bendrininkavimu įvykdant žmogžudystę. Tais atvejais, kai pacientas negali kalbėti, tačiau tokį prašymą jis buvo pateikęs anksčiau ar jį pateikia paciento artimieji, yra galima „pasyvi eutanazija“, tačiau, jei ji įvykdoma be išankstinio paciento ar jo šeimos sutikimo, tuomet gydytojas gali netekti savo licencijos ar net būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn¹²².

Suomijos baudžiamajame kodekse nieko nėra kalbama apie savižudybę su pagalba. Kartais padėjėjas informuoja įstatymo sergėtojus, jog padėjo kažkam numirti bei suteikia duomenis, jog tas veiksmas buvo pagrįstas, to ir užtenka, jokia bausmė netaikoma. Taip dažniausiai atsitinka tarp draugų, tačiau, jei tokie atvejai pasitaikytų medikų praktikoje, gali būti, kad situacija pasikeistų, tačiau kol kas tokių bylų nėra buvę¹²³.

Vokietijoje nuo 1975 metų nenumatyta jokia bausmė nei už savižudybę, nei už pagalbą nusižudant, tačiau tokie dalykai retai atsitinka, nes yra susiję su išlikusiu tabu dėl anksčiau nacistų vykdytų masinių žmogžudysčių, taip pat prie to prisideda galinga bažnyčios įtaka. Mirtinų vaistų pacientui paskyrimas yra laikomas žmogžudyste ir gali būti paskirta iki 5 metų ir 6 mėnesių nelaisvės. Visgi Vokietijoje toleruojama „pasyvi eutanazija“, t.y. pacientui aiškiai išreiškus norą nutraukti gydymą, kuriuo tik palaikoma jo gyvybė¹²⁴.

Prancūzijoje nėra specialaus įstatymo, draudžiančio savižudybę su pagalba, tačiau tokioje byloje atsakovą galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, remiantis baudžiamuoju kodeksu už pagalbos asmeniui, esančiam pavojuje, nesuteikimą. Tokie nusikaltimai reti ir bausmės už

---

¹²¹ Assisted Suicide Laws Around the World. http://www.assistedsuicide.org/suicide_laws.html (2005 01 20)

¹²² Ten pat

¹²³ World Laws on Assisted Suicide. <http://www.finalexit.org/lawsscandinavia.html> (2005 01 25)

¹²⁴ World Laws on Assisted Suicide. <http://www.finalexit.org/lawseurope.html> (2005 01 29)

juos nedidelės. 2004 metais Prancūzijos įstatymų leidėjai priėmė įstatymą, suteikiantį „teisę mirti“ nepagydomai sergantiems asmenims, tačiau formaliai eutanazija lieka neteisėta. Prancūzijoje yra draudžiami bet kokie leidiniai, propaguojantys savižudybes, tačiau nuo 1995 metų vyksta stiprūs debatai šia tema, kurie galiausiai gali baigtis įstatymų reformomis¹²⁵.

Danijoje yra draudžiama „aktyvi eutanazija“, už kurios įvykdymą numatyta 3-jų metų nelaisvės bausmė, tačiau bet kuris pacientas, sergantis neišgydoma liga, gali pats priimti sprendimą, kada nutraukti gydymą. Nuo 1992 metų mirtina liga sergantis asmenys ar sunkių nusikaltimų aukos gali parašyti „sveikatos testamentą“, kurio gydytojai privalo paisyti¹²⁶.

Italijoje tai yra teisiškai uždrausta, tačiau eutanazijos šalininkai Turine ir Romoje stipriai spaudžia įstatymų leidėjus, kad būtų priimtos įstatyminės reformos¹²⁷.

Nuo 1995 metų Ispanijoje galioja įstatymas, kuriuo remiantis, eutanazija ir savižudybė su pagalba nebelaikomi žmogžudyste. Gydytojas negali būti nubaustas laisvės atėmimo bausme, jei pacientas pateikė aiškų ir pakartotinį prašymą leisti jam numirti, jei jis kentėjo nuo neišgydomos ligos ar tokios ligos, kuri sukelia stiprų, pastovų ir nepakeliamą skausmą¹²⁸.

Liuksemburge nedraudžiama savižudybė su pagalba, kadangi ir pati savižudybė yra nelaikoma nusikaltimu, nepaisant to, pagal jų baudžiamąjį kodeksą asmuo gali būti nubaustas už pagalbos nesuteikimą asmeniui, esančiam pavojuje. 2003 metų kovo mėnesį Liuksemburgo parlamente vieno balso persvara buvo atmestas įstatymas, įteisinantis eutanaziją¹²⁹.

Kanados įstatymai savižudybės su pagalba klausimu yra tokie patys kaip ir Didžiosios Britanijos¹³⁰ (žr. toliau).

Airijoje savižudybė su pagalba yra laikoma nusikaltimu¹³¹.

Pagal Škotijos įstatymus savižudybė niekada nebuvo laikoma nusikaltimu teisine prasme. Nėra jokie autoritetingo šaltinio, kuris nurodytų, ar tai yra nusikalstamas elgesys, jei vienas žmogus padeda kitam įvykdyti savižudybę. Pagalba gali pasireikšti patarimu ar galimų savižudybės būdų rekomendavimu. Tokiu atveju, asmeniui, teikusiam pagalbą, baudžiamoji atsakomybė gali kilti remiantis kitais pagrindais, pavyzdžiui, dėl neatsargaus, keliančio pavojų gyvybei elgesio. Šis klausimas niekada nebuvo iškeltas teisme, todėl lieka neaiški ir teisminė praktika. Nusikaltimu laikomas žmogaus nužudymas jam paprašius, šiuo atveju neturi reikšmės tai, jog tas žmogus davė sutikimą¹³².

---

¹²⁵ Assisted Suicide Laws Around the World. http://www.assistedsuicide.org/suicide_laws.html (2005 01 20)

¹²⁶ Ten pat

¹²⁷ Ten pat

¹²⁸ Ten pat

¹²⁹ World Laws on Assisted Suicide. <http://www.finalexit.org/lawseurope.html> (2005 01 29)

¹³⁰ How Does the Law Stand in Canada? <http://www.dyingwithdignity.ca/canlaw.html> (2005 01 20)

¹³¹ Assisted Suicide Laws Around the World. http://www.assistedsuicide.org/suicide_laws.html (2005 01 20)

¹³² World Laws on Assisted Suicide. <http://www.finalexit.org/lawsuk.html> (2005 01 29)

Vengrija pirmąją savižudybių skaičiumi pasaulyje, tai sąlygoja kaimo gyventojų patiriami sunkumai, siekiant prisitaikyti prie miestietiško gyvenimo būdo. Už pagalbą nusižudant arba mėginimą nusižudyti asmeniui gali būti paskirta bausmė iki 5 metų nelaisvės. Vengrijos Konstitucinis teismas nutarė, jog gydytojų praktikuojama eutanazija yra neteisėta (2003 m.)¹³³.

Rusijoje netoleruojama jokia savižudybės forma, taip pat Rusijos teisinė sistema nepripažįsta „žudymo iš gailėsčio“ (eutanazijos) sąvokos. 1993 metais priimtas Rusijos piliečių sveikatos apsaugos įstatymas griežtai draudžia praktikuoti eutanaziją¹³⁴.

Estijos įstatymų leidėjai mano, jog, jeigu savižudybė nėra laikoma nusikaltimu, tai ir pagalba nusižudant negali būti laikoma nusikaltimu¹³⁵.

Naujojoje Zelandijoje, pagal 1961 metų Naujosios Zelandijos nusikaltimų aktą, yra draudžiama teikti pagalbą nusižudant, tačiau net ir pasitaikius tokioms byloms, skiriamos švelnios bausmės¹³⁶.

Kolumbijos Konstitucinis teismas 1997 metais pritarė medikų vykdomai savanoriškai eutanazijai, tačiau parlamentas iki šiol neratifikavo eutanaziją legalizuojančio įstatymo, vadinasi, savižudybė su pagalba vis dar lieka nusikaltimu¹³⁷.

1962 metais Japonijos teismas Yamagouchi byloje pritarė medikų vykdomai savanoriškai eutanazijai, tačiau apskritai tokių bylų pasitaiko labai retai, tai sąlygoja įvairūs tabu, susiję su savižudybėmis, šiai šaliai būdingas mirties supratimas, taip pat nenoras prisijungti prie Amerikos ir Europos valstybių propaguojamo individualizmo. Japonijos teisės mirti šalininkų organizacija propaguoja tik pasyvią eutanaziją ir beveik nekalba apie aktyvią eutanaziją¹³⁸.

Nuo 1970 metų Australijoje vyrauja stiprus judėjimas, propaguojantis teisę mirti. Tokį judėjimą įtakojo ir paskatino tai, jog Australijoje vyrauja dideli atstumai tarp retai gyvenamų rajonų, tai labai apsunkina gydytojų susisiekimą su pacientais, ir dėl to šeimos yra priverstos savomis jėgomis rūpintis mirštančiais ligoniais ir matyti jų kančias. Šiaurinė Australijos teritorija buvo įteisinusi savanorišką eutanaziją bei savižudybę su pagalba, tačiau įstatymas galiojo tik 7 mėnesius, iki tol, kol Federalinis parlamentas jį panaikino 1997 metais¹³⁹.

Šiuo metu ir Pietų Afrikoje savižudybę su medikų pagalba pradėta laikyti nusikaltimu. Sveikatos asociacijos vykdyti tyrimai atskleidė, jog 12 % medikų jau yra padėję nusižudyti nepagydomai sergantiems savo pacientams; 60 % medikų yra įvykdę pasyvią eutanaziją,

---

¹³³ Assisted Suicide Laws Around the World. http://www.assistedsuicide.org/suicide_laws.html (2005 01 20)

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Ten pat

¹³⁶ World Laws on Assisted Suicide. <http://www.finalexit.org/lawsasia.html> (2005 01 29)

¹³⁷ World Laws on Assisted Suicide. <http://www.finalexit.org/lawscsamerica.html> (2005 01 29)

¹³⁸ Assisted Suicide Laws Around the World. http://www.assistedsuicide.org/suicide_laws.html (2005 01 20)

¹³⁹ Physician Assisted Suicide Outside the U.S. Canada, and UK. http://www.religioustolerance.org/euth_wld.htm (2005 20 20)

nesuteikdami reikalingo gydymo su tikslu – pagreitinti pacientų mirtį; 9 % medikų kokiu nors būdu buvo įtraukti, vykdant savižudybę su medikų pagalba¹⁴⁰.

Europos Tarybos Rekomendacijoje 1418 (1999) dėl sunkiai sergančių ir mirštančių žmonių teisių ir orumo apsaugos yra rekomenduojama Ministrų Komitetui skatinti Europos Tarybos nares šalis visais atžvilgiais gerbti ir apsaugoti sunkiai sergančių ir mirštančių žmonių teises ir orumą. Šalys narės turėtų patvirtinti draudimą prieš sąmoningą gyvybės atėmimą sunkiai sergantiems ar mirštantiems žmonėms, kadangi:

1. teisė gyventi, ypač sunkiai sergančių ar mirštančių žmonių atžvilgiu, yra garantuojama šalių narių, remiantis Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsniu, kuris teigia, kad „niekam sąmoningai negalima atimti gyvybės“;

2. sunkiai sergančio ar mirštančio žmogaus noras mirti niekada nesudaro jokio juridinio reikalavimo mirti nuo kito žmogaus rankos;

3. sunkiai sergančio ar mirštančio žmogaus noras mirti negali pats savaime sudaryti pateisinančių aplinkybių atlikti veiksmus, kurie sukeltų mirtį¹⁴¹.

3.1. Eutanazijos įteisinimo klausimas Didžiojoje Britanijoje

Anglijoje ir Velse padėjęs kam nors nusižudyti asmuo gali būti nuteistas iki 14 metų nelaisvės. Pati savižudybė yra dekriminalizuota nuo 1961 metų remiantis Savižudybių aktu (Suicide Act 1961), suteikta pagalba, vykdant ne nusikaltimą, yra laikoma nusikaltimu. Vis dėlto, Savižudybių akto 2(1) skyrius teigia, jog „asmuo, kuris padeda, ragina, rekomenduoja ar sukelią kito savižudybę, arba mėgina su kito pagalba įvykdyti savižudybę, bus nuteistas kalėti iki keturiolikos metų¹⁴².“

Britanijoje vyko ir vyksta ilga ir sunki kova, parlamentui buvo pateikti 8 įstatymų projektai bei pataisos per 1936-2003 metus, siekiantys leisti pagreitinti kito žmogaus mirtį. Kaip ir Prancūzijoje, taip ir Britanijoje yra draudžiama publikuoti leidinius, kuriuose yra skatinama savižudybė ar savižudybė su pagalba.

D. Britanijos precedentinė teisė įrodė, jog individas gali atsisakyti priimti prailginantį gyvenimą ar palaikantį gyvybę gydymą: „pirmiausia yra nustatyta, kad apsisprendimo teisės principas reikalauja, kad būtų gerbiami paciento norai, jei suaugęs sveiko proto pacientas atsisako, nors ir nepagrįstai, sutikti su gydymu ar priežiūra, kurios pagalba jo gyvenimas galėtų būti ar būtų prailgintas, gydytojai, atsakingi už jo priežiūrą, turi atsižvelgti į jo norus, net jei jie nemano, kad tai daryti būtų jam naudinga. Šia prasme žmogaus gyvenimo neliečiamybės

¹⁴⁰ Assisted Suicide Laws Around the World. http://www.assistedsuicide.org/suicide_laws.html (2005 01 20)

¹⁴¹ Case of Pretty v. United Kingdom, Application no. 2346/02. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case+Law/Case+law+information/Selective+comparative+law+case+list/> (2005 03 19)

¹⁴² Physician assisted suicide: the law. <http://www.bma.org.uk/ap.nsf/Content/Physician+assisted+suicide%3A+The+law#UK> (2005 03 19)

principas turi nusileisti apsisprendimo teisės principui...“ (Lord Goff, Airedale NHS Trust v. Bland [1993], AC 789, 864 psl.)¹⁴³.

Kriminalinės Teisės Peržiūros Komitetas 1980 metų balandį išleido keturioliką savo ataskaitą „Nusikaltimai prieš žmogų“ (Cmnd 7844), kurioje, be kita ko, peržvelgė teisę, susijusią su įvairiais nužudymais ir taikomas sankcijas. F skyriuje buvo aptarta eutanazija. Buvo rekomenduojama bausmę už pagalbą nusižudant sumažinti iki septynerių metų, kuri būtų pakankama, kad bejėgiai žmonės būtų apsaugoti nuo nesąžiningų įkalbinėjimų nusižudyti.

1994 metų sausio 31 dieną buvo išleista Lordų Rūmų paskirto Komiteto dėl medicininės etikos ataskaita, paremta etinėmis, juridinėmis ir klinikinėmis išvadomis dėl asmens teisės atsisakyti gyvenimą prailginančio gydymo, kai asmens būklė yra tokia sunki, jog jis negali duoti ar neduoti sutikimo. Šia ataskaita buvo siekiama nustatyti, kokiomis aplinkybėmis kito žmogaus gyvenimo sutrumpinimas gali būti pateisinamas dėl to, kad tai buvo atlikta, remiantis anksčiau išreikštu to asmens noru ar jo labai. Komitetas išgirdo žodinius įrodymus iš įvairių vyriausybinių, medicininių, juridinių ir nevyriausybinių šaltinių ir gavo rašytinius pareiškimus iš daugelio suinteresuotų šalių, kurios atkreipė dėmesį į etinius, filosofinius, religinius, moralinius, klinikinius, juridinius ir viešosios politikos aspektus.

Pasak Komiteto narių, teisė atsisakyti medicininio gydymo skiriasi nuo prašymo padėti mirti. Savo išvadoje jie teigia, jog daugelis žmonių turi įvairios patirties, susijusios su artimųjų ar draugų merdėjimo dienomis ar savaitėmis, kurios nebuvo ramios ar pakilios, arba kurių paskutinės gyvenimo stadijos buvo tokios baisios, kad atrodė, jog mylimas žmogus jau pavargo nuo gyvenimo. Visuomenėje paplitęs daugeliui žmonių bendras noras – ramiai ir lengvai numirti, be užsitęsusių kančių bei nesvarstant sunkios silpnaprotystės ar priklausomybės galimybės. Šis noras skatina vis daugiau žmonių prašyti įvykdyti jiems eutanaziją.

Visa tai apsvaustęs Komitetas, vis dėlto, priėjo išvados, kad šie argumentai yra nepakankama priežastis susilpninti draudimą visuomenei sąmoningai žudyti. Šis draudimas yra kertinis teisės ir socialinių santykių akmuo. Jis objektyviai apsaugo kiekvieną žmogų, įkūnydamas tikėjimą, kad visi yra lygūs. Komitetas nenori, kad apsauga sumažėtų ir rekomenduoja nekeisti įstatymo taip, kad eutanazija būtų leidžiama.

Komiteto nariai pripažįsta, kad egzistuoja individualių bylų, kur eutanazija gali būti tam tikra prasme priimtina, tačiau individualios bylos negali tapti pagrindu daryti visuotinę išvadą eutanazijos klausimu. Be to, mirtis yra ne tik asmeninis ar individualus reikalas. Asmens mirtis paveikia kitų gyvenimus tokiais būdais ar mastais, kurie negali būti iš anksto numatyti.

---

¹⁴³Case of Pretty v. United Kingdom, Application no. 2346/02. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case+Law/Case+law+information/Selective+comparative+law+case+list/> (2005 03 19)

Eutanazija yra tokia problema, kurioje individo interesai negali būti atskirti nuo visuomenės, kaip visumos interesų.

Susirūpinimą kelia tai, jog pažeidžiami žmonės – pagyvenę, sergantys ar kenčiantys – jaus tikrą ar įsivaizduotą spaudimą, ir prašys ankstyvos mirties. Tokia visuomenės siunčiama užuomina, pažeidžiamiems ir neįgaliems žmonėms, neturėtų netiesiogiai skatinti juos siekti mirties, bet atvirkščiai – turėtų garantuoti rūpestį ir paramą gyvenime. Komitetas nemano, jog įmanoma nustatyti saugias savanoriškos eutanazijos ribas.

Tačiau 1935 metais įkurta Savanoriškos eutanazijos bendrija, pareiškė, kad individai turi turėti galimybę oriai mirti. Taip pat pasisakė prieš nelanksčią juridinę santvarką, kuri priverčia nuo sunkios ligos nepakeliamai kentėjusį individą, negarbingai mirti skausminga ir ilga mirtimi, visiškai neatsižvelgiant į to žmogaus aiškiai išreikštus norus. Tai, pasak Savanoriškos eutanazijos bendrijos, pažeidžia Europos žmogaus teisių ir laisvių konvencijos 3 straipsnį. Jie nurodė priežastis, kodėl asmenys prašo padėti numirti: dėl patiriamo monotoniško ir stipraus skausmo, nuovargio, kurį sukelia merdėjimas, nepriklausomybės praradimo. Paliatyvi priežiūra negalėjo patenkinti visų pacientų poreikių ir neatkreipė dėmesio į nepriklausomybės praradimą ar gebėjimo kontroliuoti kūno funkcijas praradimą.

Jie pareiškė, kad palyginus su kitomis Europos šalimis, Didžiosios Britanijos santvarka, kuri absoliučiai draudžia savižudybę su kito žmogaus pagalba, yra labiausiai varžanti ir mažiausiai lanksti Europoje.

Savanoriškos eutanazijos bendrija akcentavo, kad, nesvarbu kokia yra juridinė padėtis, savanoriška eutanazija ir savižudybės su kito pagalba vis tiek vyksta. Pasak bendrijos, gerai žinoma, kad Didžiojoje Britanijoje pacientai prašo padėti jiems nusizudyti ir sveikatos priežiūros personalo nariai bei giminaičiai suteikia tokią pagalbą, nepaisant to, kad jie gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Situacija Olandijoje parodė, kad nekontroliuojant šio proceso apie 1% mirčių kilo dėl gydytojų iniciatyvos, kurie užbaigė paciento gyvenimą be aiškaus jo prašymo (nesavanoriška eutanazija). Panašūs tyrimai atskleidė, jog Belgijoje tokios mirtys sudaro apie 3,1%, Australijoje – 3,5%. Savanoriškos eutanazijos bendrija mano, jog galima tokia situacija, kad tose visuomenėse, kuriose savanoriška eutanazija ir savižudybė su pagalba griežtai draudžiama, mažiau skiriama dėmesio šių reiškinų kontrolei negu visuomenėse, kuriose tai toleruojama, nes jose yra sukuriama griežta kontrolės sistema.

3.2. Eutanaziją įteisinantys įstatymai

Šiuo metu tik keturiose šalyse atvirai ir teisėtai yra praktikuojama aktyvi pagalba, padedant pacientui numirti:

Oregono valstijoje – nuo 1997 metų praktikuojama savižudybė su medikų pagalba (physician – assisted suicide).

Šveicarijoje – nuo 1941 metų praktikuojama savižudybė su medikų ir ne medikų pagalba.

Belgijoje – nuo 2002 metų įteisinta eutanazija.

Olandijoje – nuo 1984 metų savanoriška eutanazija ir savižudybė su medikų pagalba buvo vykdomos, turint teismų leidimą, o nuo 2002 metų balandžio buvo įstatymiškai reglamentuota.

Jei kyla abejonių dėl paciento gebėjimo priimti sprendimą, sprendžiant šį klausimą Oregono valstijoje, Olandijoje ir Belgijoje, turi būti pasitelkti du medikai ir psichologas, tačiau tokio reikalavimo nėra Šveicarijoje. Šioje šalyje, prieš pastatant lašelinę su mirtiniais vaistais (juos susilašina pats pacientas be gydytojo pagalbos), nors vienas gydytojas turi surašyti medicininę pažymą, kurioje būtų nurodyta, jog žmogus yra beviltiškoje ar paskutinėje ligos stadijoje, nes to reikalauja už eutanaziją pasisakančios organizacijos.

Vienintelė Šveicarija nedraudžia vykdyti savižudybes su pagalba užsieniečiams, kurie specialiai šiuo tikslu atvyksta į šalį. Pagrindinis reikalavimas, vykdant savižudybes su pagalba, yra tas, jog padedama turi būti būtinai iš altruistinių paskatų. Pagreitinti savo mirtį į Šveicariją keliauja žmonės iš visos Europos, kartais net iš Amerikos. 2001 metais Šveicarijos Nacionalinė taryba patvirtino įstatymą, leidžiantį savižudybę su pagalba, tačiau tebedraudžiama savanoriška eutanazija.

Išanalizavus Oregono, Olandijos ir Belgijos įstatymus (kurie pateikti prieduose), kuriais įteisinama eutanazija, galima rasti šiuos bendrumus:

- ✓ Pacientui, norinčiam, kad jam būtų įvykdyta eutanazija, keliamas reikalavimas, jog jis turi kentėti nuo nepagydomos ligos, kuri Oregono įstatyme apibrėžta, kaip neišgydoma ir negrįžtama liga, kuri yra mediciniškai patvirtinta ir, remiantis pagrįsta medicinine išvada, po 6 mėnesių baigsis žmogaus mirtimi. Olandijos įstatyme nustatyta, jog pacientas turi kentėti nepakeliamas kančias ir nėra jokių prognozių, kad jo būklė gali pagerėti. Liberaliausias reikalavimas dėl paciento būklės nurodytas Belgijos įstatyme, pacientas turi būti mediciniškai beviltiškoje būklėje dėl nuolatinės ir nepakeliamos fizinės ar psichologinės kančios, kuri negali būti palengvinta. Taigi Belgijoje eutanazija gali būti įvykdyta ir psichologiškai kenčiantiems, nebūtinai reikia kentėti fizinius skausmus.

- ✓ Visuose išnagrinėtuose įstatymuose yra nustatyta tam tikra prašymo dėl eutanazijos įvykdymo forma: jis turi būti rašytinis, paciento pasirašytas, nurodyta pasirašymo data.

- ✓ Visuomet prašymas turi būti savanoriškas, be jokio išorinio spaudimo.

Oregono įstatyme nustatytas griežčiausias reikalavimus paciento, norinčio pateikti prašymą dėl eutanazijos įvykdymo, amžiui, t.y. pacientas negali būti jaunesnis nei 18-likos metų.

Tuo tarpu Belgijoje pacientas turi būti sulaukęs pilnametystės arba būti emancipuotu nepilnamečiu. Olandijoje šis reikalavimas labai liberalus, nes tokį prašymą gali pateikti pacientai, kurių amžius yra tarp 12-likos ir 16-likos metų, tuomet bus reikalingas tėvų sutikimas, o pacientams tarp 16-likos ir 18-likos metų amžiaus jau tokio sutikimo nereikia, užtenka tik pasikonsultuoti su tėvais. Šiuo metu Olandijoje įstatymo reikalavimai dar labiau švelninami ir Groningeno miesto universitetinėje klinikoje eutanaziją bus galima taikyti ir vaikams, įskaitant naujagimius, sergančius „nepagydomomis ligomis“ ir „kenčiančius nepakeliamus skausmus“. Numatyta, kad eutanazija vaikams galės būti taikoma tik „laikantis labai griežtų taisyklių“.

✓ Visuose nagrinėtuose įstatymuose yra nustatytos tam tikros pareigos pacientą gydančiam gydytojui, kuris, prieš patenkdamas paciento prašymą, turi pasikonsultuoti su bent dar vienu kitu gydytoju.

✓ Visi įstatymai numato tam tikras institucijas, kurios turi prižiūrėti, kaip eutanaziją vykdančys medikai laikosi šią veiklą reglamentuojančių įstatymų reikalavimų. Oregone tai vykdo ir kasmet medicininius įrašus peržiūri Paslaugų žmonėms departamentas, Belgijoje buvo įsteigta Federalinė kontrolės ir vertinimo komisija, Olandijoje steigiamos regioninės komisijos.

✓ Yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė medikams ir kitiems asmenims, kurie nesilaiko šiuose įstatymuose nustatytų reikalavimų.

JAV Aukščiausiasis teismas 2005 metais priėmė federalinės valdžios prašymą, kuriuo siekiama nustatyti, ar Oregono valstijos įstatymas neprieštarauja Konstitucijai. Ši byla liečia ne tiek etinius savižudybės su medikų pagalba aspektus, kiek teisinius, t.y. kas vykdo pavojingų vaistų kontrolę, kurie yra naudojami Oregono valstijos medikų, padedant pacientui nusižudyti, ar federalinė valdžia, ar pati Oregono valstija. Teismo sprendimas, kurio tikimasi sulaukti 2006 metų pradžioje, turėtų paveikti klausimą, susijusį su skausmo kontrole, visoje Amerikoje.

Šiuo metu Jungtinėse Amerikos valstijose galioja praktika, kai asmenys be sąmonės, teismo sprendimu, yra numarinami badu ir troškuliu.

IŠVADOS

1. Vakarų humanistinėje kultūrinėje tradicijoje žmogaus gyvybė, kaip ypatinga vertybė, buvo sureikšminta dar antikos laikais graikų ir romėnų filosofų darbuose. Žmogaus gyvybės vertingumo ir neliečiamumo idėją taip pat skelbė ir tebeskelbia krikščionių religija. Biblijoje rašoma, jog žmogaus gyvybė yra Dievo dovana, todėl nė vienas žmogus nėra jos šeimininkas. Krikščionybė smerkia bet kokią žmogaus teisę savavališkai atimti gyvybę kitam asmeniui ar sau pačiam.

2. Jau nuo antikos laikų Seneka ir kiti filosofai ieškojo racionalių argumentų, kuriais būtų galima pagrįsti žmogaus teisę pasirinkti mirtį nusižudant. Tačiau Vakarų humanistinėje kultūroje, dominuojant krikščioniškoms vertybėms, mirtis iki pat XX amžiaus antros pusės nebuvo pripažįstama, kaip žmogaus vertybinio lygmens pasirinkimas. Tik praėjusio šimtmečio pabaigoje, kai kurioms valstybėms įteisinus eutanaziją, teisė mirti, kaip vertybė, imama gretinti su teise gyventi. Žmogaus mirtis, kaip vertingas pasirinkimas, yra siejama su asmens teise į jo privatumą, su teise laisvai ir nekliudomai pasirinkti mirtį, siekiant išvengti fizinių kančių.

3. Tradicinių krikščioniškų vertybių puoselėtojai eutanazijos įteisinimą vertina kaip mirties kultūros pradžių šiuolaikinių visuomenių vertybinėje orientacijoje. Anot šių autorių, mirties kultūra suteikia žmonėms nevaržomą laisvę pasirinkti ar tęsti fizines kančias ir gyventi, ar jas nutraukti mirštant su kito pagalba.

4. Kalbant apie eutanazijos teisėtumą, yra svarbios žmogaus orumo sąsajos su jo patiriamomis fizinėmis kančiomis prieš mirtį. Remiantis Krikščioniškąja tradicija, yra teigiama, jog kiekvienos žmogiškosios būtybės fizinė kančia yra žmogaus moralinių nuostatų išbandymas. Miršančiojo fizinė ir dvasinė kančia yra neišvengiama žmogiškosios egzistencijos našta, kurią iškęsdamas asmuo pademonstruoja žmogaus gyvybės, siekio fiziškai gyventi neįkainojamą vertę. Tokiu būdu krikščioniškoji – humanistinė tradicija susieja kančią su žmogaus orumu. Savižudybė ar mirtis su kito žmogaus pagalba, remiantis šia samprata, laikoma žmogaus orumo pažeidimu. Tuo tarpu eutanazijos šalininkai teigia, kad žmogaus orumas yra pažeidžiamas tuomet, kai visuomenė neleidžia jam mirti ir verčia kęsti didelius fizinius skausmus.

5. Remiantis žmogaus teisių ir pareigų vienovės konceptu, galima daryti išvadą, kad eutanazijos šalininkai akcentuoja žmogaus teises (laisvę pasirinkti), o priešininkai akcentuoja žmogaus pareigas (imperatyviai gyventi).

6. Būtina skirti savižudybės ir eutanazijos teisinius pagrindus. Savižudybės atveju žmogus pakelia prieš save ranką. Tokio poelgio priežastimi gali būti ne tik žmogaus silpnumas, bet ir visuomenės santykis su juo, kadangi kartais visuomenės abejingumas pastūmėja žmones į savižudybę. Būtent ši priežastis galėtų būti laikoma pakankamu pagrindu dekriminalizuoti

savižudybę. Tačiau eutanaziją pasirinkęs žmogus, atsakomybę, už savo mirties sukėlimą, perkelia ant kito žmogaus (visuomenės) pečių (tai jau gali būti kvalifikuojama ne kaip savižudybė, o kaip nužudymas su kito asmens pagalba). Todėl eutanazijos dekriminalizavimas yra susijęs ne tik su mirtį pasirinkusio žmogaus teisėmis, bet ir su jam asistuojančio žmogus teisėmis, bei su visos visuomenės vertybiniu pasirinkimu.

7. Kalbant apie eutanaziją, iškyla akivaizdi konkurencija tarp žmogaus gyvybės, kaip viešos vertybės, ir žmogaus privatumo (gyvenimo būdo pasirinkimo laisvės), kaip vertybės. Iškyla jų suderinimo problema. Iš esmės tai reikštų dviejų kultūrinių tradicijų – gyvybės kulto ir mirties kulto suderinimo problemą. Kadangi tai yra viena kitą neigiančios tradicijos, jų suderinimas vargiai yra įmanomas. Tai greičiau yra vertybių pasirinkimo problema.

7.1. Tarkime, kad pirmenybė teikiama žmogaus gyvybei, kaip didesnei vertybei, o ne jo pasirinkimo laisvei, tokiu atveju, pripažinus, kad žmogus turi teisę į mirtį (eutanaziją), sugriūtų visa išstisus šimtmečius kurta ir puoselėta vertybių sistema, paremta žmogaus pareigų ir teisių vienove ir akcentuojanti jo pareigą gyventi, kaip jo moralinės vertės išraišką. Kita vertus, eutanazija užkrautų ant kito žmogaus ar visuomenės pečių pareigą žudyti kiekvieną žmogų, kuris nepakelia fizinių kančių arba gimsta fiziškai neįgalus.

7.2. Jeigu pirmenybė teikiama žmogaus pasirinkimo laisvei, kaip didesnei vertybei, o ne žmogaus gyvybei, tuomet, vis labiau akcentuojant žmogaus teisę gyventi savo nuožiūra, žmogaus pareigos visuomenei imtų vaidinti antraeilį vaidmenį. Tai vestų į žmogaus teisių suabsoliutinimą, atsisakant pareigų. Žmonės, padedantys vykdyti eutanaziją, netektų pagrindo žmogaus gyvybę laikyti vertybe ir apskritai savyje sunaikintų supratimą apie teisių sąsajas su pareigomis. Tokią galimybę įrodo žudynės karo metu.

8. Draudimas visuomenei žudyti kitus jos narius iki šiol buvo kertinis teisės ir socialinių santykių akmuo, kuris objektyviai apsaugo kiekvieną žmogų ir įkūnija tikėjimą, kad visi žmonės, tiek seni ir ligoti, tiek sveiki, yra lygūs ir jų gyvybės išsaugojimas yra visos visuomenės rūpestis.

9. Europos žmogaus teisių teismas, nagrinėdamas eutanazijos bylą (D. Pretty prieš Jungtinę Karalystę), priėjo išvadą, jog Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija saugo žmogaus teisę į gyvybę, be kurios nebūtų įmanoma naudotis kitomis teisėmis ir laisvėmis. Teisė į gyvybę negali būti interpretuojama, kaip sukurianti priešingą teisę – teisę į mirtį. Tai taip pat nesuteikia teisės pasirinkti mirtį vietoj gyvenimo. Teismas akcentavo, jog Konvencijos esmė yra pagarba žmogaus orumui bei jo gyvybės šventumui. Gyvenimo kokybė neturi jokios reikšmės. Teismas apibendrina, jog kišimasis į privatų gyvenimą šioje byloje gali būti pateisinamas, kaip būtinas demokratinėje visuomenėje kitų asmenų teisių apsaugai.

10. Išanalizavus Oregono, Belgijos ir Olandijos eutanaziją įteisinančius įstatymus, galima rasti tam tikrų nuostatų, kurios yra gana liberalios ir ilgainiui gali būti vis laisviau

interpretuojamos pacientų nenaudai. Pavyzdžiui, Olandijos įstatymas leidžia vykdyti eutanaziją asmeniui, kurio amžius yra tarp 12-likos ir 16-likos metų ir yra tėvų sutikimas. Šią įstatymo nuostatą šiuo metu siekiama pakeisti ir leisti eutanaziją vykdyti apsigimusiems naujagimiams, jų tėvų prašymu. Belgijos įstatyme numatyta, jog pacientas, sirgdamas nepagydoma liga, nebūtinai turi kentėti fizinius skausmus, užtenka to, jog jis psichiškai kenčia. Kas yra laikoma psichine kančia – įstatyme neapibrėžta.

11. Šiuolaikinėse visuomenėse vis labiau plinta visiems žmonėms bendras noras – ramiai ir lengvai numirti ir šis noras skatina vis daugiau žmonių prašyti įvykdyti jiems eutanaziją. Tačiau tokį norą galima įgyvendinti kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, didesniu visuomenės rūpesčiu sergantiems ir kenčiantiems, medicininių paslaugų kokybės gerinimu, paliatyvios slaugos vystymu ir plėtojimu.

LITERATŪRA:

1. Ackrill J.L. Aristotelis.- Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1994.
2. Aristotelis. Rinktiniai raštai.- Vilnius: Mintis, 1999.
3. Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
4. Augustinas A. Išpažinimai.- Vilnius, 1998.
5. Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002.
6. Ernst von Aster. Filosofijos istorija.- Vilnius: Alma littera, 1995.
7. Fenigsen R. Eutanazija. Katalikų pasaulis. – Vilnius, 2000.
8. Filosofijos istorijos chrestomatija. Antika. – Vilnius, 1977.
9. Giddens A. Modernybė ir asmens tapatumas. – Vilnius: Pradai, 2000.
10. Gineitis L. Būties vienovė. – Vilnius: Pradai, 1997.
11. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
12. Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. – Vilnius: Mintis, 1980.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / 1 dalis. Teisės institutas, 2000.
14. Lucijus Anėjus Seneka apie sielos ramybę. – Vilnius: Vyturys, 1997.
15. Lucijus Anėjus Seneka. Laiškai Lucijui. – Vilnius: Pradai, 1999.
16. Nietzsche F. Apie moralės genealogiją. – Vilnius: Pradai, 1996.
17. Nietzsche F. Rinktiniai raštai. – Vilnius, 1991.
18. Nuo Kierkegardo iki Kamiu tekstai ir A. Petraitytės pokalbiai su Lietuvos filosofais. – Vilnius: Pradai, 1997.
19. Pumputis A. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos įgyvendinimo mechanizmas. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.
20. Schopenhauer A. Parerga ir paralipomena. – Vilnius: Pradai, 2001.
21. Sikora A. Susitikimai su filosofija. Nuo Herakleito iki Huserlio. – Vilnius: Alma littera, 2004.
22. Šventasis raštas. Senasis ir Naujasis testamentas. Vertė Rubšys A., Kavaliauskas Č. Katalikų pasaulis, 1998.
23. Tatarkiewicz W. Filosofijos istorija. Naujųjų amžių filosofija. – Vilnius: Alma littera, 2002.
24. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. – Vilnius: Eugrimas, 2003.

25. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998.
26. Vaišvila A., Mesonis G. Žmogaus teisės ir jų gintis. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.
27. Wojtyła K. Meilė ir atsakomybė. – Vilnius, 1994.

TEISĖS AKTAI:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas//Valstybės žinios. 1997, Nr. 30-712; nauja įstatymo redakcija skelbta//Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1767.
3. Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. IX-2361.
4. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7//Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
5. Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr.89-2741.
6. Belgijos eutanazijos įstatymas (The Belgian Act on Euthanasia).
7. Olandijos įstatymas „Gyvybės nutraukimo asmeniui prašant ir savižudybės su pagalba procedūrų apžvalga ir Baudžiamojo kodekso bei Laidojimo ir kremavimo įstatymo pataisa (Gyvenimo nutraukimas, asmeniui prašant ir savižudybės su pagalba (procedūrų apžvalgos) įstatymas) (Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures Act)))
8. Oregono orios mirties įstatymas (The Oregon Death With Dignity Act).

PERIODINIAI LEIDINIAI:

1. Baranova J. Katonas ar Jobas? Filosofinė gyvenimo vertės interpretacija 4'96 : straipsnių rinkinys. – Vilnius: VPU, 1998.
2. Bukauskas R. Europos žmogaus teisių teismas paneigė teisę į mirtį//Justitia. 2002, Nr. 1-2.
3. Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę//Mokslas ir gyvenimas. 1999, Nr. 10 (502).
4. Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę//Mokslas ir gyvenimas. 1999, Nr. 11-12 (503-504).

5. Gabrėnas M. Savižudybė per laiko prizmę//Mokslas ir gyvenimas. 2000, Nr. 2 (506).
6. Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu//Teisė. 2003, Nr. 47.
7. Jovaišas K. Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių sisteminė ir loginė analizė (įvadas) //Teisės problemos. 1999, Nr. 1-2.
8. Kubsch R. Savižudybė – paskutinė išeitis?//Prizmė. 2004, Nr. 1.
9. Narbekovas A. Gyvybės ir mirties kultūrų sandūra//Už gyvybę. 2002, Nr. 11.
10. Rudavičius V. Britai reikalauja garantijų, kad ir mirties valandą liks orūs//Lietuvos rytas. 2005 m. liepos 9 d., Nr. 157.

INTERNETINĖS SVETAINĖS:

1. <http://www.lcn.lt>
2. <http://www.FinalExit.org>
3. <http://www.dyingwithdignity.ca>
4. <http://www.assitedsuicide.org>
5. <http://www.sekunde.lt>
6. <http://www.lrt.lt>
7. <http://www.bernardinai.lt>
8. <http://www.online.5ci.lt>
9. <http://www.vtv.lt>
10. <http://www.bioetika.sam.lt>
11. <http://www.publications.parliament.uk>
12. <http://www.internationaltaskforce.org>
13. <http://www.religioustolerance.org>
14. <http://www.oregon.gov>
15. <http://www.kuleuven.ac.be>
16. <http://www.minbuza.nl>
17. <http://www.mruni.lt>

BYLOS:

1. Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros byla Valstybė prieš Ž.Slavinskienę, Nr. 10-2-315-98
2. The European Court of Human Rights Judgment in Case of Pretty v. United Kingdom, Application no. 2346/02.

KITA MEDŽIAGA:

1. Bakutytė A., Eidukaitytė K., Gramakovaitė J., Kamaiškaitė R., Nosevičiūtė J., Rinkevičiūtė A., Silickaitė E. (2004) Eutanazija – nusikaltimas ar leidžiamas gyvybės atėmimo būdas: (kriminologinis tyrimas). – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2004.

SANTRAUKA

TEMOS AKTUALUMAS – eutanazijos įteisinimo problema turėtų būti aktuali kiekvienoje teisinėje valstybėje, kur skiriamas pakankamas dėmesys laisvai individo valios raiškai. Jos aktualumą sąlygoja technologinis procesas medicinoje, kurio dėka gydytojai gali atgaivinti sunkiai sergančius ir beviltiškus ligonius, ir kuri laiką pratęsti jų egzistavimą bei nutolinti natūralią gyvenimo baigtį. Problemos mastą rodo plačios diskusijos šiuo klausimu visame pasaulyje, kurios pamažu tampa vis aktualesnės ir Lietuvos visuomenei. Legalizavus eutanaziją savižudžių skaičiumi antrąją vietą Europoje užimančioje Lietuvoje, tokiu būdu užbaigti savo kančias gali rinktis nemažas skaičius žmonių.

TEMOS PROBLEMATIŠKUMAS – eutanazijos įteisinimas iškelia konkuruojančių privačių ir visuomeninių interesų konfliktą. Dvidešimtojo amžiaus pabaigos visuomenei iškėlus asmens autonomiją ir jo gerovę, kaip kiekvienos valstybės siektiną idealą, žmonės pajautė, jog turi teisę priimti sprendimus, liečiančius tiek savo, tiek kito asmens gyvenimo baigtį. 1996 metais Lietuvoje buvo priimtas įstatymas, kuris suteikė teisę pacientui atsisakyti gydymo, todėl jau ir mūsų šalyje galima kelti klausimą, ar teisė pasirinkti gydymą nėra tokia liberali, kad ją būtų galima vadinti teise pasirinkti mirtį?

TIKSLAS – sistemiskai iširti teisės mirti legitimumo problemą.

UŽDAVINIAI:

4. Pateikti filosofijos mokslo atstovų bei krikščioniškojo mokymo požiūrį į žmogaus gyvybę ir mirtį.

5. Išanalizuoti pagrindines žmogaus teises tarptautiniuose teisės aktuose bei Lietuvos įstatymuose, jų santykį ir galimus prieštaravimus su teise į mirtį.

6. Išanalizuoti teisinį eutanazijos reglamentavimą pasaulyje bei palyginti užsienio šalių, įteisinusių eutanaziją (Olandijos, Belgijos, JAV Oregono valstijos), įstatymus, jų taikymo praktiką.

TYRIMO HIPOTEZĖ – šiuolaikinė visuomenė teigia, kad žmogus turėdamas teisę į gyvybę, turi teisę ir į mirtį.

TYRIMO OBJEKTAS – žmogaus teisė į mirtį.

TYRIMO DALYKAS – teisės mirti įteisinimo problema.

SUMMARY

THE RELEVANCE OF THE TOPIC – the legitimating of euthanasia should be the topical problem in every juridical state, where the sufficient attention is paid to free expression of will of individual. The relevance of it depends on technological processes in medicine, with the help of which physicians could bring to life severely ill and hopeless patients and for some time to prolong their existence and delay their natural end of life. The extent of the problem is shown by extensive discussions on this topic throughout the entire world and these discussions are gradually becoming increasingly relevant for the society in Lithuania. After legitimating euthanasia in Lithuania which is the second state in Europe under the number of suicides many people could choose to end their life using this mean.

THE PROBLEM OF THE TOPIC – the legitimating of euthanasia raise the conflict of private and social interests. While raising the autonomy and wealth of individual as an ideal order to every state in the society of the second half of twentieth century people felt, that they have a right to carry out their decisions related to their as well as to the other individual's way of death. In 1996 in Lithuania the legislation which gave the right to the patient to reject the treatment was adopted which is why now in our country we can also raise the question whether the right to choose the treatment is not enough liberal to call it the right to choose death.

OBJECTIVE – to explore systematically the legitimating problem of the right to die.

GOALS:

1. To give the positions of the representatives of philosophy as well as of the Christian faith to human life and death.
2. To analyse the main human rights in international acts as well as in the Lithuanian documents and their relations and possible confrontations with the right to die.
3. To analyse the legal regulation of euthanasia in the world and compare the legislation of euthanasia and its application practises in various countries (Holand, Belgium, Oregon in USA).

THE HYPOTHESIS OF RESEARCH – modern society states that human having the right to live has the adequate right to die.

THE OBJECT OF RESEARCH – human right to die.

THE ISSUE OF RESEARCH – the legislation problem of right to die.

1 PRIEDAS

3.2.1. Oregono orios mirties įstatymas (The Oregon Death With Dignity Act)¹⁴⁴

Remiantis Oregono orios mirties įstatymu, raštišką prašymą dėl gydymo medikamentais gali pateikti kompetentingas priimti sprendimus, pilnametis (sulaukęs 18 metų), nuolatinis Oregono valstijos gyventojas. Jį gydantis gydytojas bei gydytojas konsultantas turi būti nustatę, jog pacientas kenčia nuo nepagydomos ligos¹⁴⁵ ir yra savanoriškai išreiškęs pageidavimą pagreitinti mirtį. Asmuo, atitinkantis visas šias sąlygas, gali pateikti rašytinį prašymą paskirti jam medikamentų, kurių pagalba jis nutrauktų savo gyvenimą žmonišku ir kilniu būdu. Pacientas negali pateikti tokio prašymo, jei tai susiję išimtinai tik su jo amžiumi ar negalia.

Rašytinio prašymo forma dėl gydymo medikamentais turi atitikti šio įstatymo priede pateiktą pavyzdį (žiūrėti į magistrinio darbo priedus). Jame turi būti užrašyta data, paciento pasirašyta bei dar bent dviejų liudytojų parašai, kurie paciento akivaizdoje paliudija, jog jis yra kompetentingas, veikia savanoriškai ir jam nedaromas joks spaudimas. Vienas iš liudytojų turi būti asmuo, kuris: nėra giminė, remiantis kraujo, įvaikinimo ar santuokos ryšiais; asmuo, kuris nepaveldės paciento turto po jo mirties nei pagal testamentą, nei pagal įstatymus; nėra savininkas, valdytojas ar darbuotojas tos sveikatos priežiūros įstaigos, kurios paslaugas gauna pacientas ar kurioje jis gyvena. Liudytoju negali būti pacientą gydantis gydytojas.

Gydantis gydytojas turėtų patarti pacientui, kad jis informuotų savo artimiausius giminaičius apie savo sprendimą dėl gyvenimo nutraukimo, tačiau vien ta priežastis, jog pacientas silpsta ar jau nebegali informuoti savo giminaičių, nėra pagrindas atmesti jo prašymą.

Tam, kad būtų išrašyti vaistai, kurių dėka žmogus galės oriai ir humaniškai užbaigti gyvenimą, pacientas turi pateikti žodinį ir rašytinį prašymus, taip pat žodinį prašymą pakartoti savo gydančiajam gydytojui praėjus ne trumpesniam kaip 15 dienų laikotarpiui po to, kai jis pateikė pirminį žodinį prašymą. Tuo metu, kai žmogus pateikia antrąjį žodinį prašymą, gydytojas turėtų pasiūlyti galimybę tą prašymą panaikinti. Pacientas gali panaikinti savo prašymą bet kuriuo metu ir bet koku būdu, neatsižvelgiant į jo psichinę būseną. Gyvenimo pabaigą pagreitinantys vaistai negali būti išrašyti, jei gydantis gydytojas nepateikė pacientui pasiūlymo atšaukti savo prašymą.

Tarp paciento pateikto pradinio žodinio prašymo ir vaistų išrašymo turi praeiti ne mažiau kaip 15 dienų, o tarp rašytinio prašymo ir vaistų išrašymo turi praeiti ne mažiau kaip 48 valandos.

Įstatyme yra nustatytos pacientą gydančio gydytojo pareigos:

¹⁴⁴ The Oregon Death With Dignity Act. <http://www.oregon.gov/DHS/ph/pas/ors.shtml> (2005 02 15)

¹⁴⁵ Įstatyme ji apibrėžta, kaip neišgydoma ir negrįžtama liga, kuri yra mediciniškai patvirtinta ir, remiantis pagrįsta medicinine išvada, po 6 mėnesių baigsis žmogaus mirtimi.

- ✓ gydytojas turi atlikti pirminį įvertinimą ir nustatyti, ar pacientas serga nepagydoma liga, yra kompetentingas ir prašymą mirti pateikė savanoriškai ir niekieno neverčiamas;

- ✓ gydytojas turi pareikalauti, kad pacientas įrodytų, jog yra nuolatinis Oregono valstijos gyventojas;

- ✓ įsitikinti, jog pacientui buvo suteikta visa būtina informacija, prieš jam priimant sprendimą dėl rašytinio prašymo, t.y. pacientas turi būti supažindintas su savo ligos diagnoze, su ligos vystymosi prognozėmis, turi būti pateikta informacija apie galimą riziką, kuri gali kilti, kai pacientas pradės vartoti mirtį sukeliančius medikamentus, taip pat galimus jų vartojimo rezultatus bei kitas galimas alternatyvas, į kurias įeity rūpinimasis, kad pacientas jaustųsi komfortabili, slaugymas bei skausmo kontrolė;

- ✓ gydantis gydytojas savo pacientą turi nusiųsti pas gydytoją konsultantą, kad šis patvirtintų nustatytą diagnozę ir tai, jog pacientas yra kompetentingas ir sprendimą dėl greitesnės mirties priima laisva valia;

- ✓ jei reikalinga, turi nusiųsti pacientą psichologo konsultacijai, pasiūlyti pacientui pasvarstyti apie tai, jog svarbu, kad tuo metu, kai pacientas vartos mirtį sukeliančius medikamentus, šalia jo būtų kitas asmuo, taip pat patarti, jog vaistų nevartotų viešoje vietoje;

- ✓ prieš išrašant mirtį pagreitinančius vaistus, gydytojas turi patikrinti, ar pacientui buvo suteikta visa reikalinga informacija, kuria remiantis jis priėmė sprendimą;

- ✓ gydytojo medicininiai įrašai turi atitikti visus tokiai dokumentacijai keliamus reikalavimus;

- ✓ gydytojas turi įsitikinti, jog prieš išrašant vaistus, kurių pageidauja pacientas, buvo atlikti visi reikalingi žingsniai.

Tuomet gydytojas gali išrašyti ir išduoti mirtį pagreitinančius vaistus, taip pat ir pagalbinius vaistus, kurie skirti palengvinti paciento diskomfortą, tačiau gydytojas turi būti registruotas Sveikatos revizorių valdyboje (the Board of Medical Examiners), kaip išduodantis vaistus gydytojas, turėti galiojantį Reikalaujamų vaistų išrašymo sertifikatą (Drug Enforcement Administration certificate) bei nepažeisti atitinkamų administracinių taisyklių. Arba, turėdamas rašytinį paciento sutikimą, gydytojas gali kreiptis į vaistininką ir informuoti jį apie vaistų paskyrimą ir pristatyti receptą vaistininkui asmeniškai arba paštu, kuris tuos vaistus gali išduoti pačiam pacientui, jį gydančiam gydytojui arba nustačius tapatybę, tiesiogiai paciento atstovui. Vadinasi, pacientui vaistus išduoti gali arba gydantis gydytojas pacientui tiesiogiai, arba vaistininkas. Gydantis gydytojas gali pasirašyti paciento mirties liudijimą.

Gydytojo konsultanto patvirtinimas turi būti gautas tam, kad pacientas galėtų būti pripažintas, kaip atitinkantis nustatytas sąlygas, kurioms esant jam gali būti paskirti mirtį sukeliančius medikamentai. Gydytojas konsultantas turi iširti pacientą ir išnagrinėti reikalingus

medicininius įrašus bei raštu patvirtinti gydančio gydytojo diagnozę, jog pacientas serga nepagydoma liga, yra kompetentingas, laisva valia priėmė sprendimą pagreitinti savo mirtį bei jam suteikta visa reikalinga informacija.

Jei gydančiojo gydytojo ar gydytojo konsultanto nuomone, kyla abejonių, ar pacientas nėra psichiškai, psichologiškai sutrikęs ar neserga depresija, tuomet bet kuris gydytojas turi nukreipti pacientą psichologo konsultacijai. Kol konsultuojantis asmuo (psichologas ar kitas asmuo) nepatvirtins, jog buvęs sutrikimas ar depresija praėjo ir galimo paciento sprendimo nebeįtakos, tol negali būti išrašyti jokie vaistai, kurių dėka būtų galima nutraukti paciento gyvenimą.

Šiame įstatyme yra pateikti tam tikri reikalavimai, kurių turi būti laikomasi, pildant paciento medicininius įrašus, pavyzdžiui, turi būti įrašyti visi žodiniai bei rašytiniai prašymai dėl orios ir humaniškos mirties medikamentų pagalba, gydančio ir konsultuojančio gydytojų diagnozės, prognozės ir pan.

Šiuos medicininius įrašus kasmet peržiūri Paslaugų žmonėms departamentas (The Department of Human Services).

Asmuo, kuris, be paciento sutikimo, sąmoningai pakeičia ar suklautoja prašymą dėl mirtį pagreitinančių vaistų išrašymo arba nuslepia ar sunaikina dokumentą, kuriuo pacientas panaikina ankstesnį savo prašymą dėl vaistų išrašymo, ar kitus įrodymus ar dokumentus, kuriuose atsispindi paciento pageidavimai ir interesai, turėdamas tikslą sukelti paciento mirtį ir ją sukeldamas, bus kaltinamas dėl A klasės sunkaus nusikaltimo padarymo. Kai asmuo, be paciento sutikimo, sąmoningai pakeičia ar suklautoja prašymą dėl mirtį pagreitinančių vaistų išrašymo arba nuslepia ar sunaikina dokumentą, kuriuo pacientas panaikina ankstesnį savo prašymą dėl vaistų išrašymo, ar kitus įrodymus ar dokumentus, kuriuose atsispindi paciento pageidavimai ir interesai, su tikslu įtakoti ar įtakojant sprendimus, susijusius su paciento sveikatos priežiūra, jis gali būti kaltinamas už A klasės baudžiamojo nusižengimo įvykdymą. Toks asmuo arba bet kuris kitas asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn ir už savo nerūpestingu ar aplaidžiu elgesiu arba tyčiniu netinkamu elgesiu sukeltą civilinę žalą.

2 PRIEDAS

3.2.2. Olandijos įstatymas „Gyvybės nutraukimo asmeniui prašant ir savižudybės su pagalba procedūrų apžvalga ir Baudžiamojo kodekso bei Laidojimo ir kremavimo įstatymo pataisa (Gyvenimo nutraukimas, asmeniui prašant ir savižudybės su pagalba (procedūrų apžvalgos) įstatymas)“¹⁴⁶

Šiame įstatyme yra išdėstyti reikiamo rūpestingumo kriterijai (due care criteria), kurių turi laikytis pacientą gydantis gydytojas. Šie kriterijai:

1. gydantis gydytojas turi būti įsitikinęs, jog paciento prašymas, nutraukti jo gyvybę, yra savanoriškas ir atidžiai apsvarstytas;
2. gydytojas turi būti įsitikinęs, jog pacientas kenčia nepakeliamas kančias ir nėra jokių prognozių, jog jo būklė galėtų pagerėti;
3. gydytojas informavo pacientą apie jo sveikatos būklę ir perspektyvas;
4. gydytojas ir pacientas abu kartu priėjo išvadą, jog negalima jokia kita protinga alternatyva, atsižvelgiant į paciento situaciją;
5. pacientą konsultavo mažiausiai dar vienas nepriklausomas gydytojas, kuris pacientą aplankė ir pateikė savo nuomonę raštu bei taip pat atitiko aukščiau išdėstytus kriterijus;
6. gydytojas nutraukė paciento gyvybę ar suteikė pagalbą įvykdant savižudybę, su reikiamu medicininiu rūpesčiu ir atidumu.

Jei pacientas, kuriam suėjo 16-a metų ar daugiau, tampa nekompetentingu ir negali išreikšti savo valios, bet prieš pasiekiant šią būklę, kol dar buvo laikomas kompetentingu, jis pasirašė dokumentą, kuriuo prašo nutraukti savo gyvybę, gydantis gydytojas tokiu atveju gali patenkinti paciento prašymą.

Jei pacientas yra nepilnametis, kurio amžius yra tarp 16-likos ir 18-likos metų ir laikomas kompetentingu, galinčiu protingai įvertinti savo interesus, gydantis gydytojas patenkinti tokio paciento prašymą nutraukti jo gyvybę ar suteikti pagalbą įvykdant savižudybę, po to, kai buvo pasikonsultuota su už jį atsakingais tėvais ar globėjais.

Jei pacientas yra nepilnametis, kurio amžius yra tarp 12-likos ir 16-likos metų, ir manoma, jog jis yra kompetentingas, galintis protingai įvertinti savo interesus, gydantis gydytojas jo prašymą dėl gyvybės nutraukimo gali patenkinti, jei už jį atsakingi tėvai ar globėjai yra pajėgūs sutikti su jo gyvybės nutraukimu ar savižudybe su pagalba.

---

¹⁴⁶ Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures Act)). http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_TCP=tcpAsset&id=CA83D9494B444D268938017F2330E54E (2005 03 18)

Remiantis Olandijos įstatymo nuostatomis, turėtų būti įsteigtos regioninės komisijos, kurios peržiūrėtų gautus duomenis apie įvykdytus gyvybės nutraukimo ar įvykdytų savižudybių su pagalba atvejus. Tokios komisijos sudaromos iš nelyginio narių skaičiaus, kiekvieno susitikimo metu, įtraukiant vieną teisės ekspertą, kuris pirmininkautų komisijai, vieną gydytoją ir vieną etinės ir moralinės srities ekspertą. Į komisiją taip pat įeina papildomi nariai, sudarantys paminėtas kategorijas.

Komisijos veikla:

- ✓ gavusi duomenis, apie gydytojų įvykdytus pacientų gyvybės nutraukimus ar pagalbą, pacientui nusižudant, komisija įvertina, ar gydytojo elgesys atitiko reikiamo rūpesčio kriterijus, išvardintus įstatyme;

- ✓ komisija turi teisę paprašyti gydančio gydytojo, jog jis raštu ar žodžiu suteiktų papildomos informacijos apie pateiktą ataskaitą, jei to reikia, kad būtų galima teisingai įvertinti gydytojo elgesį;

- ✓ komisija taip pat gali prašyti ir gauti informaciją iš skrodimą vykdžiusio patologo, nepriklausomo gydytojo ar kitų asmenų, kurie tiesiogiai rūpinosi pacientu.

Olandijos Baudžiamasis kodeksas numato, jog:

Asmuo, kuris kito žmogaus nuoširdžiu prašymu, nutraukia jo gyvybę, gali būti nubaustas laisvės atėmimo bausme, įkalinat iki 12-likos metų arba gali gauti penktos kategorijos baudą.

Tokie veiksmai nebus laikomi nusikaltimu, jei juos atliko gydytojas, kuris laikėsi visų reikiamo rūpesčio kriterijų, nustatytų įstatyme ir, jei gydytojas apie savo elgesį informavo vietos patologą.

Asmuo, kuris sąmoningai kurstė kitą asmenį įvykdyti savižudybę ir sukurstytas asmuo nusižudė, gali būti įkalintas iki trejų metų arba nubaustas ketvirtos kategorijos bauda.

Asmuo, kuris sąmoningai padėjo kitam asmeniui nusižudyti ar suteikė patarimų, kaip tai padaryti, ir tas asmuo nusižudė, gali būti įkalintas iki trejų metų arba nubaustas ketvirtos kategorijos bauda.

3 PRIEDAS

3.2.3. Belgijos eutanazijos įstatymas (The Belgian Act on Euthanasia)¹⁴⁷

Gydytojas, kuris atlieka eutanaziją, turi išpildyti šiuos reikalavimus:

- ✓ turi įsitikinti, jog prašymą įvykdyti eutanaziją, pateikiantis pacientas sulaukė pilnametystės arba yra emancipuotas nepilnametis, yra veiksnus bei sąmoningas prašymo pateikimo metu;
- ✓ gydytojas turi įsitikinti, jog prašymas yra savanoriškas, gerai apmąstytas ir nėra kokio nors išorinio spaudimo rezultatas;
- ✓ būti tikras, kad pacientas yra mediciniškai beviltiškoje būklėje dėl nuolatinės ir nepakeliamos fizinės ar psichinės kančios, kuri negali būti palengvinta
- ✓ įsitikinti, kad pacientas sutinka su šio įstatymo sąlygomis ir procedūromis.

Prieš atlikdamas eutanaziją, gydytojas kiekvienu atveju privalo:

1) informuoti pacientą apie jo/jos sveikatos būklę ir gyvenimo perspektyvas, aptarti su pacientu jo pateiktą prašymą dėl eutanazijos ir galimus medicininius bei kitus būdus, kurie palengvintų eutanazijos procesą. Kartu su pacientu gydytojas privalo prieiti išvados, jog nėra jokios pagrįstos alternatyvos paciento situacijoje ir, kad paciento prašymas yra visiškai savanoriškas;

2) gydytojas turi būti tikras, jog pacientas yra varginamas nuolatinio fizinio ar psichologinio kentėjimo ir jo prašymas nėra trumpalaikis, tokią išvadą gydytojas gali padaryti tik tuomet, jei vyksta ilgalaikis jų tarpusavio bendravimas;

3) dėl paciento būklės turi pasitarti su kitu gydytoju ir jį informuoti apie tokios konsultacijos priežastimis (jog pacientas pageidauja eutanazijos). Gydytojas, su kuriuo konsultuojamasi, turi peržvelgti medicininius įrašus, ištirti pacientą ir būti tikras dėl nuolatinio ir nepakeliamo paciento fizinio ar psichologinio kentėjimo, kuris negali būti palengvintas. Jis taip pat turi pateikti ataskaitą apie padarytas išvadas. Gydytojas konsultantas turi būti nepriklausomas nuo paciento bei nuo jį gydančio gydytojo, bei turi būti kompetentingas, pateikdamas savo nuomonę apie paciento ligą. Gydantis gydytojas turi informuoti pacientą apie šios konsultacijos rezultatus;

4) jei yra slaugos grupė, kuri reguliariai bendrauja su pacientu, tuomet gydytojas ir su ja aptarti paciento prašymą dėl eutanazijos;

5) jei pacientas pageidauja, gydytojas turi aptarti jo prašymą su nurodytais giminaičiais;

---

¹⁴⁷ The Belgian Act on Euthanasia of May, 28th 2002. <http://www.kuleuven.ac.be/cbmer/viewpic.php?LAN=E&TABLE=DOCS&ID=23> (2005 04 10)

6) gydytojas turi būti tikras, jog pacientas turėjo galimybę aptarti savo prašymą su tais asmenimis, su kuriais jis norėjo susitikti;

7) nuo eutanazijos prašymo pateikimo iki jos atlikimo turi praėti bent vienas mėnuo.

Įstatyme nustatyta, jog joks gydytojas nei joks kitas asmuo negali būti verčiamas atlikti eutanaziją.

Paciento prašymas turi būti raštiškas, jo paties parašytas, su įrašyta data ir pasirašytas. Jei pacientas negali to padaryti pats, dokumentą turi parašyti paciento įgaliotas pilnametis asmuo, neturintis jokių materialinių interesų, susijusių su paciento mirtimi. Šis asmuo turi nurodyti, jog pacientas dėl savo sveikatos būklės negali pats raštiškai suformuluoti prašymo. Tokiu atveju šis prašymo variantas turi būti surašomas dalyvaujant gydytojui. Prašymas turi būti pridėtas prie medicininių įrašų.

Pacientas gali panaikinti savo prašymą bet kuriuo metu. Tokiu atveju, dokumentas turi būti išimtas iš medicininių įrašų ir gražintas pacientui.

Visi paciento pareiškimai, visi jį gydančio gydytojo veiksmai ir jų rezultatai, taip pat ir gydytojo konsultanto ataskaita, turi būti pažymėti paciento medicininiuose įrašuose.

Kai pacientas jau nebegali išreikšti savo valios, kiekvienas veiksnus pilnametis asmuo ar emancipuotas nepilnametis gali sudaryti „išankstinę direktyvą“ (the advance directive), nurodančią gydytojui atlikti eutanaziją, jei gydytojas tam asmeniui suteikia išsamią informaciją apie paciento būklę, t.y. jis užtikrina, kad:

- ✓ pacientas kenčia nuo rimto ir nepagydomo sutrikimo, kurį sukėlė liga ar nelaimingas atsitikimas;
- ✓ pacientas nebėra sąmoningas;
- ✓ atsižvelgiant į dabartinius medicinos mokslo pasiekimus, tokia būklė negali pagerėti.

Pirminis „išankstinės direktyvos“ variantas gali būti sudarytas bet koku metu. Jis turi būti sudarytas raštiškai, dalyvaujant dviems liudininkams, iš kurių bent vienas turi neturėti materialinių interesų paciento mirties atveju. Norint, kad direktyva galiotų, ją surašantis asmuo turi įrašyti datą ir pasirašyti, parašus turi padėti taip ir liudininkai bei paciento įgaliotas asmuo.

Jei asmuo, norintis parašyti „išankstinę direktyvą“, dėl negalės to negali padaryti, tuomet jis gali paskirti pilnametį asmenį, kuris neturi jokių materialinių interesų jo mirties atveju ją parašyti. Tokiu atveju turi dalyvauti du pilnamečiai liudininkai, iš kurių bent vienas turi neturėti materialinių interesų asmens mirties atveju.

Prie „išankstinės direktyvos“ turi būti pridėtas medicininis sertifikatas, kuris įrodytų, jog asmuo yra fiziškai neįgalus, kad galėtų pats ją parašyti.

„Išankstinė direktyva“ galioja tik tuo atveju, jei ji sudaryta ar patvirtinta ne daugiau kaip prieš penkerius metus iki to momento, kai ją sudaręs asmuo prarado gebėjimą išreikšti savo valią.

„Išankstinė direktyva“ gali būti pataisyta ar panaikinta bet kuriuo metu.

Prieš atliekant eutanaziją, kai yra „išankstinė direktyva“, gydytojas turi pasikonsultuoti su kitu gydytoju, su slaugytojų personalu, jei toks yra, su paciento įgaliotu asmeniu, su pacientui artimais žmonėmis, kuriuos jis arba įgaliotas asmuo yra nurodę.

Šio akto įgyvendinimui prižiūrėti buvo įsteigta Federalinė kontrolės ir vertinimo komisija.

Komisija sudarė registracijos formą, kurią turi užpildyti gydytojas kiekvienu atveju, kai atliekama eutanazija ir pristatyti šį dokumentą Komisijai per keturias darbo dienas.

Registracijos forma susideda iš dviejų dalių. Pirmoji dokumento dalis yra konfidenciali, gydytojo užantspauduota ir gydytojo pateikiama Komisijai. Ji gali būti tiriama tik pagal komisijos priimtą sprendimą.

Remdamasi antrąja registracijos formos dalimi ir ją tirdama, Komisija nusprendžia, ar eutanazija buvo atlikta laikantis įstatyme nustatytų sąlygų. Iškilus bet kokioms abejonėms, Komisija daugumos pritarimu, gali nuspręsti panaikinti pirmos dalies anonimiškumą ir ją iširti. Komisija gali paprašyti pacientą gydžiusios gydytojo pateikti bet kokią papildomą medicininius įrašus sudarančią informaciją.

Savo išvadas Komisija paskelbia per du mėnesius. Jei Komisija, dviejų trečdalių balsų dauguma, nusprendžia, jog nebuvo laikomasi įstatyme nustatytų sąlygų, tokiu atveju visa medžiaga perduodama prokurorui.

Kartą per dvejus metus Komisija pateiks šias ataskaitas:

- ✓ statistinę ataskaitą, svarstančią informaciją iš antrų užpildytų registracijos formų, kurias pateikė gydytojai pagal 8 skyrių, dalių;
- ✓ ataskaitą, kurioje bus pateikti įstatymo įgyvendinimo eiga ir įvertinimas;
- ✓ jei reikalinga, rekomendacijas, kurios galėtų privesti prie naujų įstatymų kūrimo, arba kitas priemones, susijusias su šio akto vykdymu.